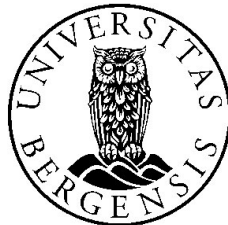

Brexit 2016.

En empirisk analyse av populistiske trender,
historie og kultur.

Sigval Økland Lier

Masteroppgave

Vår 2020

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Abstract

Background and objectives: In June of 2016 a small majority in the United Kingdom (UK) voted to leave the European Union (EU). This is referred to as Brexit. The purpose of this thesis is to attempt to understand Brexit in terms of populist trends and characteristics of the UK's history and culture. This is relevant in trying to understand how Brexit will affect the future of the EU and the unity between the remaining member countries.

Theory and methods: The theoretical foundation for this thesis is based on a review of literature concerning populism, EU skepticism and the history of the EU and the UK. The empirical foundation is based on datasets from two data sources: European Social Survey (ESS) and British Election Study (BES). The datasets from ESS are used to perform descriptive statistics on EU skepticism in all member countries that have responded to the ESS survey over a decade (2008-2018), as well as being the foundation for a linear regression analysis with EU skepticism as the dependent variable and characteristics of populism as independent variables in five member countries. The datasets from BES are used to compare the group that said they would vote yes/ those who did vote yes with the group that said they would vote no/ those who did vote no to leave the EU on their responses on questions about populist attitudes, national identity and how the EU influences British sovereignty. A logistic regression analysis is performed with characteristics of populism, a sense of national identity and the view of how the EU influence British identity and sovereignty as independent variables and if they will vote yes or no in a referendum as the outcome variable.

Results: The analysis in this thesis show that residents of the UK have a stronger degree of skepticism towards the EU than residents of other member countries, when compared over a decade. The view of whether the EU undermines British identity had a greater effect on predicting whether one was in the group that said they would vote to leave the EU than trust in politicians, trust in the elite versus ordinary people and attitudes towards immigration.

Conclusions: Findings in this thesis support previous research that shows that EU skepticism has a unique position among residents of the UK, and that it is stronger than when you compare it with skepticism towards the EU among residents of other member countries. One concludes that the unity between the remaining member countries is not necessarily threatened by the withdrawal of the UK.

Forkortelser

AfD	Alternativ für Deutschland
BES	British Election Study
EEC	European Economic Community
EF	Det europeiske fellesskap
EKSF	Den europeiske kull- og stålunion
ESS	European Social Survey
EU	Den europeiske union
SPSS	Statistical Package of Social Sciences
UKIP	United Kingdom Independence Party

Takk

Først og fremst vil jeg takke Institutt for sammenliknende politikk ved Universitetet i Bergen for muligheten til å gjennomføre masterprogrammet. Det har vært en lærerik og interessant tid.

Så vil jeg takke min veileder, professor Jonas Linde, for tilgjengelighet og gode råd, for evne og vilje til å dele kunnskap med meg.

Jeg har fått mulighet til å fordype meg i et dagsaktuelt tema, som Brexit er. Mange har vært interessert i å diskutere og bidra med kunnskap. Ingen nevnt, ingen glemt, så takk til alle.

Gode studievenner har vært gode å ha, til fag og ikke minst avslapning og avveksling. Takk til dere.

Takk til mine foreldre som har gitt meg tro på at dette er gjennomførbart.

Innhold

1. Innledning og relevans av studien	1
2. Bakgrunn	3
2.1 Den Europeiske union	3
2.2 Holdninger til EU, med fokus på utvikling av EU skepsis.....	4
2.3 Storbritannias historie.....	6
3. Teori	12
3.1 Populisme	12
3.1.1 Politisk tillitt og mistillitt.....	15
3.1.2 Nasjonalisme	17
3.1.3 Antiimmigrasjon.....	19
3.1.4 Å representere folket	19
3.1.5 Populisme og syn på demokrati.....	20
4. Rammer for oppgaven	22
4.1 Utvalg av land og presentasjon av populistiske parti	22
4.1.1 Parti for frihet (Nederland).....	23
4.1.2 Nasjonal samling (Frankrike).....	24
4.1.3 Alternativ for Tyskland (Tyskland).....	26
4.1.4 Podemos (Spania).....	28
4.1.5 United Kingdom Independence Party (Storbritannia)	29
5. Problemstilling/ hypoteser	32
6. Metode	34
6.1 Datakilder	34
6.1.1 European Social Survey	34
6.1.2 British Election Study (BES).....	38
6.2 Statistiske metoder	42
7. Resultat	46
7.1 European Social Survey	46
7.2 British Election Study	60
8. Diskusjon	71
8.1 Svakheter ved studien.....	83
9. Oppsummering og konklusjon	86
10. Litteraturliste	89

Tabeller

Tabell 1.	Oversikt over sosiodemografiske variabler i ESS.....	35
Tabell 2.	Oversikt over variabler i ESS knyttet til EU-skepsis, politisk tillit, holdninger til immigrasjon og europeisk identitet	36
Tabell 3.	Oversikt over sosiodemografiske variabler i BES	39
Tabell 4.	Oversikt over variabler i BES som viser egenskaper ved populistiske trender, i hvilken grad en opplever seg selv som britisk, engelsk og europeisk, og om de opplever at EU undergraver Storbritannia sin suverenitet eller undergraver britisk identitet	40
Tabell 5.	Tillit til Det europeiske parlament i medlemsland i EU (2008-2018)	48
Tabell 6.	Syn på grad av forening i EU blant medlemsland i EU (2008-2018)	49
Tabell 7.	Deskriptiv statistikk for sosiodemografiske variabler og egenskaper ved populistiske trender i Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania.....	51
Tabell 8.	Storbritannia. Multipel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018 ...	55
Tabell 9.	Frankrike. Multipel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018	56
Tabell 10.	Tyskland. Multipel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018	57
Tabell 11.	Nederland. Multipel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018	58
Tabell 12.	Spania. Multipel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2016	59

Tabell 13.	Sosiodemografiske variabler for undersøkelse før folkeavstemning (Wave 8).....	61
Tabell 14.	Holdninger hos ulike grupper før folkeavstemning (Wave 8)	62
Tabell 15.	Multivariat logistisk regresjonsanalyse med hva en vil stemme i folkeavstemningen om EU medlemskap som avhengig variabel	64
Tabell 16.	Tidsbruk på ulike informasjonskanaler for å følge politiske nyheter og aktuelle saker for ulike grupper før folkeavstemningen (Wave 8)	65
Tabell 17.	Sosiodemografiske data for de som stemte ja til å forlate EU sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU	67
Tabell 18.	Politisk tillit, tillit til eksperter versus vanlige folk, holdning til immigrasjon, vurdere seg selv som engelsk og britisk og europeisk identitet hos alle deltakere og hos de som stemte ja og nei til EU medlemskap	69
Tabell 19.	Korrelasjonsanalyse mellom variabler for politisk tillit, tillit til eksperter versus vanlige folk, holdning til immigrasjon, vurdere seg selv som engelsk og britisk og europeisk identitet	70

1. Innledning og relevans av studien

I en folkeavstemning, et referendum, 23. juni 2016, ble britene bedt om å svare ja eller nei på spørsmålet om fortsatt medlemskap for Storbritannia i Den europeiske union (EU). Et lite flertall, 52 %, stemte ja til å forlate EU. Brexit er det begrepet som oftest blir brukt i omtale av Storbritannia sin beslutning om å gå ut av EU, og er en forkortelse for British exit (Hobolt 2016, 1259). Til tross for langvarig og omfattende skepsis til EU blant britene, var resultatet av folkeavstemningen et overraskende resultat for mange. Spørsmål som ble stilt var om flere land ville følge i Storbritannia sitt spor, og om dette kunne være begynnelsen på slutten for EU. Resultatet av folkeavstemningen i Storbritannia er forsøkt forstått innen rammen av pågående politiske trender i Europa.

Det EU som vi ser i dag, er utviklet i tett samarbeid mellom medlemslandene siden etableringen av Den europeiske kull- og stålunion (EKSF) i 1952. Kull- og stålunionen endte opp med opprettelsen av European Economic Community (EEC) med Roma-traktaten i 1957. Visjonen til samarbeidet var og er å sikre velferd, fred og frihet i Europa (Europe.eu 2020). Integrasjon mellom medlemslandene har blitt sterkere gjennom historien og tallet på medlemsland er økt til dagens 27 medlemsland, etter at Storbritannia i januar 2020 har trådt ut av samarbeidet.

Det at Storbritannia ville ut av dette fellesskapet ble en av de mest interessante og omtalte hendelsene som har vært i Vest-Europa i løpet av de siste tiårene. Brexit står på mange måter i kontrast til trender som økt globalisering, europeisk integrasjon og utvidelse av EU, som har vært relativt sterke trender siden andre verdenskrig (Gusterson 2017, 210). Brexit vil ha store konsekvenser flere år frem i tid for EU sin styrke. Spesiell betydning vil handelsavtalene mellom EU og Storbritannia få, disse er ikke ferdig framforhandlet og vedtatt.

Bare et halvt år etter folkeavstemningen om Storbritannias medlemskap i EU vant Donald Trump presidentvalget i USA. Under presidentvalgkampen var leder av United Kingdom Independence Party (UKIP) i Storbritannia, Nigel Farage, invitert. Trump presenterte resultatet av folkeavstemningen om Brexit slik: *They voted to break away from the rule by large corporations and media executives who believe in the world with no borders. They vote to reclaim control over immigration, over their economy, over their government.*

Working people and the great people of the UK took control of their destiny (som visualisert av C-span.org 2016). Trumps seier er sett på som et resultat av oppsving i nasjonalpopulisme, symbolisert i slagordet «America first». Slik sett, er begge hendelser, til tross for svært ulik politisk kontekst, et uttrykk for det en ser i mange europeiske land med fremvekst av populistiske partier som tar til orde for en mer proteksjonistisk politikk, hevder å representere «folket» og er mot «elitene» (Gusterson 2017, 209-214).

Med bakgrunn i dette, er Brexit et viktig “case” å studere. Denne oppgaven vil i særlig grad studere Brexit opp mot populistiske politiske trender i Europa. Dette er relevant for å forstå hvordan Brexit kan påvirke framtiden til EU og hvilke konsekvenser det har for samholdet mellom andre medlemsland i EU. Videre blir det sett på om Brexit er et eksepsjonelt tilfelle med bakgrunn i Storbritannias spesielle geografi, kultur og historie. Enkelt sagt vil oppgaven kunne bidra i å forklare om Storbritannia vil være det eneste eller det første landet som går ut av EU.

Tema for oppgaven er:

Brexit 2016. En empirisk analyse av populistiske trender, historie og kultur.

Ut fra teori, som kommer til å bli gjennomgått i oppgaven, settes følgende problemstilling opp som grunnlag for undersøkelsen:

Hvordan kan man forstå Brexit med bakgrunn i populistiske trender og særtrekk ved Storbritannia som kan knyttes til landets kultur og historie?

Denne problemstillingen tar opp muligheten for å studere ulike europeiske trender opp mot Brexit samtidig som den også ser på faktorer som er mer spesifikke eller unike for Storbritannia.

2. Bakgrunn

2.1 Den Europeiske union

I 1952 gikk Frankrike, Italia, Tyskland, Belgia, Nederland og Luxemburg sammen om å danne EKSF. Det var erfaringene de europeiske landene og deres ledere gjorde under andre verdenskrig som var årsak til opprettelsen av denne kull- og stålunionen. Målet var å forvalte de viktigste ressursene til våpenindustrien og hindre en ny krig mellom de europeiske landene. Samarbeid og felles politikk skulle sikre velferd og fred (Regjeringen.no, 2020) (Europe.eu 2020). EEC, det europeiske økonomiske samarbeidet med Roma-traktaten i 1957 var for å sikre fri bevegelse av varer, tjenester, arbeidstakere og kapital på tvers av medlemslandene (O'Neil, Fields og Share 2015, 196-197). For å oppfylle disse hovedprinsippene ble Enhetsakten framforhandlet i 1987, som la grunnlag for Maastricht-traktaten i 1992 og overgang fra Det europeiske fellesskap (EF) til EU (Regjeringen.no, 2020) (Europe.eu 2020).

Etter den kalde krigen og Berlinmurens fall i 1989, ønsket EU å innlemme de tidligere kommunistdiktaturene i det nye unions samarbeidet. Flere land ble medlemmer, i 2020 er 27 land medlemmer i EU etter at Storbritannia er ute av samarbeidet. EU samarbeidet har blitt styrket gjennom flere traktater, eksempelvis Roma-traktaten fra 1957, Maastricht-traktaten fra 1992 og Lisboa-traktaten fra 2007 (Schütze 2012, 10 og 18). Samarbeidet innebærer felles valuta, felles utenriks- og sikkerhetspolitikk og samarbeid på det juridiske og innenrikspolitiske området. Europakommisjonen er det utøvende organet i EU, kommisjonen fremmer og iverksetter lovforslag. Europaparlamentet er direkte valgt av EU sine innbyggere og vedtar lover sammen med Det europeiske råd, som er satt sammen av stats- og regjeringssjefene i EU-landene. Det europeiske råd utformer EU sin overordnede politiske strategi (Schütze 2012, 7-8 og 54-55). EU fikk Nobels fredspris i 2012 med begrunnelse: *Unionen og dens forløpere har gjennom mer enn seks tiår bidratt til å fremme fred og forsoning, demokrati og menneskerettigheter i Europa* (Europe.eu 2020).

2.2 Holdninger til EU, med fokus på utvikling av EU skepsis

Medlemslandene i EU har ikke en tydelig fellesarv i de vanlige kulturelle fellestrekk som en forbinder med nasjoner som felles språk, religion, etnisk opphav og historie.

Felleskarakteristika er mer mot økonomisk modernisering, politisk demokrati og stabilitet (Europe.eu 2020). Nasjonal identitet og europeisk identitet er kollektive identiteter, både subjektive, hvem en er og hvem en hører sammen med, og mer objektive felles karakteristika. Fellestrekkene gjør en i stand til å kjenne igjen hvilke medlemmer som hører til fellesskapet og hvem som ikke gjør det (Muller-Peters 1998, 706). I hvilken grad EU og utviklingen av EU har bidratt til at innbyggerne i europeiske land identifiserer seg som europeisk anses som en viktig faktor for stabilitet i unionen. Det har vært en forventning om at økonomisk og politisk integrasjon i EU ville føre til en styrking av europeisk identitet, men styrking av europeisk identitet må også innebære en klargjøring av hva europeere har felles og at de oppfatter seg som europeere (Bakke 1995, 467). Den europeiske kommisjonen har hatt tiltak for bygging av en felles europeisk identitet, eksempelvis valg av europeisk kulturhovedstad og «europeisk år» for bestemte tema. Europeisk kulturhovedstad ble etablert i 1985 i et møte mellom EU sine kulturministre, og har som mål å bringe Europa sin befolkning tettere sammen. «Europeisk år» for bestemte tema ble etablert for å oppfordre til diskusjon og dialog i og mellom land. Det har vært utviklet og brukt symboler som flagg, nasjonalsang og felles motto for å skape felleseuropeisk identitet. (Recchi 2017, 136) (Europe.eu 2020). Dette er i tråd med Hobsbawm sine teorier rundt nasjonsbygging, som hevder at nasjoner kan bygges på tradisjoner som blir etablert (Hobsbawm 1992, 77). En europeisk identitet kan, ifølge Hobsbawm, bygges gjennom bevisste handlinger fra en europeisk elite og bli spredd eksempelvis gjennom skolesystem og media. Hobsbawm mente videre at når økonomien ble transnasjonal ville grunnlaget for nasjonalstaten forsvinne (Bakke 1995, 478).

Det har vært en oppfatning av at økt integrasjon i EU ville styrke europeisk identitet og svekke nasjonale konflikter. Dette er belyst i en artikkel av Ettore Recchi av hvordan fri bevegelighet mellom europeiske land kan beskytte mot den skjøre legitimiteten som mange innbyggere i Europa har til EU. Forklaringen på at potensiale i denne kraften ikke er tatt ut, går langs to akser; en fordi deler av befolkningen føler seg truet av økt bevegelighet mellom landene, og to at fri bevegelighet styrker forskjellen mellom de som er tapere og de som er vinnere av økt globalisering. Det er de høyt utdannede og unge som i stor grad bruker og har nytte av mulighetene som EU samarbeidet gir med fri bevegelighet mellom landegrensene

(Recchi 2017, 148). I tråd med dette er det funnet at EU skepsis er svakere hos de som er mer mobile på tvers av nasjoner og hos de som har bodd i andre EU-land. Planene om økt integrasjon mellom medlemslandene som lederne i EU presenterte i en rapport fra 2015, står på mange måter i kontrast til valgresultatet ved valget til Europaparlamentet i 2014, der EU-skeptiske partier fikk stor oppslutning (De Vries 2018, 13-14)

Grad av tillit til EU og holdning til EU blant innbyggerne i medlemslandene er fulgt over år av Eurostat. Ved de sist publiserte dataene fra august 2019, beskrives en trend mot økt tillit til EU og mer positiv holdning til EU blant medlemslandene de siste årene. EU-skepsis og forklaringsfaktorer på variasjon i EU-skepsis er mye studert. Cathrine de Vries har studert europeernes holdninger til EU. Hun mener EU-skepsisen tar ulike former i ulike land, og at dette kan være begrunnet i oppfatning av at eget land er bedre på økonomi, demokrati eller statsstyring, andre fordi en mener EU svekker nasjonal suverenitet eller demokrati, eller rett og slett fordi en er uenig i EU sin politikk (De Vries 2018, 83). Studier har vist at EU-skepsis er sammenfallende med en sterk følelse av nasjonal identitet og stolthet. Tradisjonelt har søreuropeere vært mindre skeptiske til EU enn nordeuropeere, ofte har dette vært forklart ut fra økonomiske interesser, at de søreuropeiske landene har svakere økonomi og dermed mer å tjene på et EU-fellesskap. Videre er det funnet at i de nordeuropeiske landene har EU-skepsis i større grad vært knyttet til kulturelle tema som immigrasjon, sammenlignet med at økonomiske tema har hatt mer å si for styrken i EU-skepsis i søreuropeiske land (De Vries 2018, 28). I Tore Nedrebø sin doktorgradsavhandling fra 2010, er ulikhetene mellom Nord- og Sør-Europa også forklart ut fra historisk formet ideologi. De protestantiske delene av Europa har vært mer nasjonalistiske enn de katolske delene av Europa etter reformasjonen, eksempelvis synliggjort med at det etter reformasjonen oppstod nasjonale statskirker i de protestantiske landene, mens de katolske landene forholdt seg til en katolsk kirke med en pave (Nedrebø 2010, 261).

De Vries hevder i sin bok *Euroscepticism and the future of european integration* fra 2018 at Maastricht-traktaten markerer et vendepunkt i hvordan folkeopinionen mot europeisk integrasjon ble studert, fra å undersøke hva som forklarte støtten til europeisk fellesskap til i større grad å ha fokus på det motsatte, nemlig hva som forklarer skepsis mot det europeiske fellesskapet (De Vries 2018, 35). Margareth Thatcher sin kjente tale i Brugge i 1988, som var en respons på daværende president i EF-kommisjonen Jacques Delors sine planer om økt politisk og økonomisk samarbeid i EF, representerte en betydelig påvirkning på diskusjonen om videre utvikling av daværende EF. Det var på denne tiden at agendaen for møtet i

Maastricht ble kjent og diskutert blant politikere, i media og blant folket. Agendaen pekte på en retning for det framtidige samarbeidet og begrepet «euroscepticism» ble utviklet i media og politiske kretser. Det finnes stor støtte for at Maastricht-traktaten markerte et sterkt skille i EU sin historie. Debatten endret seg fra fokus på fordeler og ulemper med medlemskap til å bli en diskusjon om veien videre for det europeiske prosjektet. Etter implementering av Maastricht-traktaten ser en at det gjennomføres flere folkeavstemninger i medlemslandene rundt forpliktelser til å følge nye avtaler (Usherwood og Startin 2013, 3-4).

2.3 Storbritannias historie

Storbritannias historie er i stor grad preget av at England har vært dominerende på de britiske øyene, med makt over Wales, Skottland og Irland (senere Nord-Irland) over en lengre tidsperiode. Storbritannia kan av den grunn regnes som den siste gjenværende unionsstaten, siden landene fremdeles er i union med hverandre. England er fremdeles det dominerende landet og har hovedstaden i unionen, men de andre landene har senere opplevd en større grad av politisk uavhengighet, med innføring av egne lokale parlamenter (Wellings 2002, 95-99).

Storbritannia har tidligere vært en stor kolonimakt, de erobret enorme landområder og bygget det største imperiet som har eksistert. Det britiske imperiet hersket på det meste over mer enn en fjerdedel av jordoverflaten, og var verdens mektigste stormakt på 1700- og 1800 tallet. Grunnlaget for å kunne skape dette imperiet var fordelene britene hadde med den industrielle revolusjon og landets sterke handelsflåte og marine. Gjennom sitt imperium kunne britene hente råvarer fra store deler av verden, og selge industriprodukter tilbake (Store Norske Leksikon 2020b).

Imperiet har påvirket både engelsk og britisk identitet. Engelsk og britisk identitet ble av de engelske sett på som tilnærmet synonyme, og man brukte «Englishness» eller «Britishness» når man definerte engelsk og britisk nasjonalisme i hele det britiske imperiet. Hva dette illustrerer, er at det britiske imperiet ble bundet sammen og den engelske og britiske identiteten ble smeltet sammen med den britiske nasjon som kjerne i imperiestrukturen (Wellings 2002, 107-108). En undersøkelse av YouGov fra 2014 viser at mer enn tre fjerdedeler av Storbritannias innbyggere er stolte over landets historie med imperialism og Storbritannias rolle som kolonimakt (Dahlgreen 2014).

Imperiet ble avviklet i det tjuende århundre. Etter andre verdenskrig ble de fleste koloniene i imperiet selvstendige stater. Det er fremdeles til en viss grad samarbeid med de tidligere koloniene gjennom Commonwealth (Heidar, Berntsen og Bakke 2013, 129-130 og 131). Commonwealth er mer å regne som ett kulturelt samarbeid og stiller, i motsetning til organisasjoner som EU, ingen krav til medlemstatene. Storbritannias knytning til Commonwealth er primært basert på språk, lov, utdanning og sport (Brysk, Parsons og Sandholtz 2002, 294). Britisk vurdering av Commonwealth begrenser seg ikke til en vurdering av dets viktighet i økonomiske og strategiske termer, men en vurdering av verdier knyttet til relasjoner som er en del av hva det menes med å være britisk (Brysk, Parsons og Sandholtz 2002, 295). I britisk utenrikspolitikk har man sett en økt interesse for Commonwealth de senere årene, med fokus på «A family of nations» (Brysk, Parsons og Sandholtz 2002 s. 295-296).

Storbritannia er kalt parlamentets hjemland og ga tidlig rom for en opposisjon. Det betyr at mangfoldigheten i samfunnet fikk komme til uttrykk (Vines 2015, 533). Artikkelen av Vines (2015, 530-531, 532 og 542) hevder at mange briter har hatt en ide om Storbritannia som ett eksepsjonelt tilfelle som land, og det britiske selvbildet har blant annet knyttet seg opp til deres parlamentariske historie. Ideen om England som ett eksepsjonelt tilfelle kom videre av at kolonitiden hindret en egen engelsk nasjonalisme, siden man var en del av ett større imperium. Noen mener at kolonitiden har hindret Storbritannia å se på seg selv som en del av Europa. Dette var blant drivkreftene for den første folkeavstemmingen om EU i 1975 hvor man stilte spørsmål om landet skulle forbli i EU (Store Norske Leksikon 2020b).

Da det konkrete initiativet til overnasjonalt samarbeid i Europa kom i 1950, som igjen førte til dannelse av EKSF i 1952, ønsket ikke den britiske regjering å delta. Storbritannia prioriterte samarbeid med Commonwealth samt opprettelsen av EFTA i 1960. EFTA var en frihandelsorganisasjon som ikke hadde som målsetting å bli en overnasjonal superorganisasjon. Fordelene med EFTA var begrenset for Storbritannia, og de andre EFTA landene var små i forhold til Storbritannia. Dette førte etter hvert til at flere EFTA land søkte medlemskap i EU (Jones 2007, 14). Samtidig hadde Commonwealth fått en mindre økonomisk betydning for Storbritannia, og dette var også en faktor for endring i Storbritannias holdning til europeisk integrasjon. Storbritannia søkte medlemskap i EU to ganger på 1960 tallet, men ble stoppet av Frankrike begge ganger. Den tredje søknaden i 1971 førte etter hvert til at Storbritannia ble medlem av EU (Jones 2007, 14-15 og 16-17) (Store Norske Leksikon 2020b).

Storbritannia har vært medlem av EU siden 1973. Medlemskapet har hele tiden vært kontroversielt i Storbritannia. Margaret Thatcher var i sin kamp mot innføring av nye reformer i EU tydelig på at «Alle parlamenters mor skal ikke gi fra seg makt til Brussel» (Heidar, Berntsen og Bakke 2013, 129). I 1975 var det folkeavstemning om videre medlemskap. Den gang stemte to tredjedeler for fortsatt medlemskap. Kritikerne til medlemskap i EU var særlig opptatt av at parlamentet sin suverene stilling ble svekket. Storbritannia har vært kritisk til en del reformer for å åpne opp det indre marked. Storbritannia har som eksempel ikke tatt i bruk euro, i motsetning til andre store medlemsland som Spania, Frankrike og Tyskland (O’Neil, Fields og Share. 2015, 84-85) (Heidar, Berntsen og Bakke 2013, 138-139).

Nicolas Startin hevder i sin artikkel fra 2015 at det var tre nøkkelhendelser som førte til økt EU-skepsis i britisk politikk, Maastricht-traktaten i 1992, den store økningen i medlemsland i EU i 2004 og finanskrisen og krisen i eurosone etter finanskrisen (Startin 2015, 314-315 og 316):

- Maastricht-traktaten, en traktat vedtatt i den nederlandske byen Maastricht, styrket integrasjonen sterkt fra det som tidligere var tilfellet innenfor unionen med opprettelsen av det man kalte EU sitt indre marked. Ved Maastricht-traktaten gikk EU i større grad bort fra å være ett økonomisk samarbeid alene og fikk innflytelse på flere nye områder, blant annet utenrikspolitikk og rettsikkerhet. Maastricht-traktaten førte til stor misnøye for britenes konservative regjering, ledet av John Major, og til opprør innad i det konservative partiet.
- Utvidelse av EU etter 2004 gav økende migrasjon og konkurranse om arbeid spesielt for de med lavere utdanning. Konsekvensene av finanskrisen var mer usikkerhet for lavtlønnede i Storbritannia. Dette hadde særlig negative konsekvenser for eldre og de med lavere utdanning. Medias oppmerksomhet har satt søkelys på EU som forklaring på problemene, og må sies å ha hatt innvirkning på debatten om EU i Storbritannia.
- I håndteringen av finanskrisen meldte Storbritannia seg i stor grad ut av EU sine tiltak. Storbritannia var ikke med i etablering av støttefond og var ikke med på finanspakken. Krisen i eurosone etter finanskrisen kom blant annet som følge av overforbruk i flere land, eksempelvis i Hellas over flere år. Euroen er en felles valuta som opprettholder visse krav for det enkelt medlemsland. Det er den største overnasjonale fellesvalutaen som er styrt av en sentralbank. Hellas oppfylte egentlig ikke kravene da landet ble tatt

opp i euro-samarbeidet, var i løpet av krisen nær konkurs og hadde store ubetalte lån. Deler av denne krisen spredte seg også til Italia. Selv om euroen fremdeles eksisterer tross krisen, og Hellas enda er med i samarbeidet, har den svekket euroens stilling.

Det var daværende statsminister David Cameron som i 2013 i sin tale om EU lovet en folkeavstemning innen 2018 om fortsatt medlemskap i EU, dersom han vant parlamentsvalget i 2015 (som visualisert av bbc.com 2013). Selv om Cameron var for et videre medlemskap, følte han seg tvunget til å håndtere den økende EU-skepsisen i partiet og forsøke å stoppe at mange velgere gikk til det EU-skeptiske partiet UKIP. Storbritannia ønsket seg et EU der medlemslandene i mye større grad kunne ha skreddersydde løsninger. Før en eventuell folkeavstemning skulle Storbritannia forsøke å framforhandle en ny avtale med EU. Viktige punkt var en formalisering av at EU skulle være en union med flere valutaer, fjerne formålsparagrafen om stadig mer integrasjon («an ever closer union»), begrensing av immigranternes rett på velferdsgoder og en styrking av EU sin konkurransevne gjennom å fjerne byråkrati og regulering (Skjervold og Buan, 2013). Ved valget i 2015 fikk det konservative partiet alene flertall i parlamentet. At det skulle bli en ren flertallregjering var overraskende. Folkeavstemning var uunngåelig, om Cameron skulle holde sin lovnad før valget. I februar 2016 var avtalen mellom EU og Storbritannia godkjent, etter langvarige og utfordrende forhandlinger. Cameron anbefalte fortsatt medlemskap før folkeavstemningen (Langberg, 2016). Ved folkeavstemningen i 2016, stemte 52 % av britene ja til å forlate EU.

Planlagt tidspunkt for at Storbritannia skulle være ute av EU ble først satt til 29. mars 2019. Men utmeldingen har blitt forskjøvet en rekke ganger, og har skapt stor politisk uro i Storbritannia og i resten av Europa. Storbritannia og resten av medlemslandene i EU har hatt vansker om å enes om en «skilsmisseavtale». Hovedtemaene i avtalen er hvor mye Storbritannia skal betale for å gå ut av EU, hva som skjer med, eller hvilke konsekvenser det får for de som er fra andre medlemsland i EU men bor i Storbritannia og motsatt de som er fra Storbritannia men bor i andre medlemsland i EU, grensen mellom Nord-Irland og Irland som vil bli en grense mellom et medlemsland og et ikke medlemsland i EU og overgangsordninger for næringslivet (Henley, 2018). Framlegg til skilsmisseavtale ble stemt ned tre ganger i det britiske underhuset, og på den opprinnelige utmeldelsesdatoen stemte underhuset for å be om utsettelse av deadline for utmeldelse til 31. oktober 2019. Denne ble også utsatt til 31. januar 2020. I tillegg til avtalen, skal det utformes en politisk deklarasjon som sier noe om ambisjoner for fremtidige samtaler og framtidig samarbeid mellom Storbritannia og EU (Walker 2019, 6, 40, 47, 61 og 67). Etter flere runder i Underhuset klarte statsminister Boris

Johnson å få flertall for den fremforhandlede skilsmisseavtalen med EU. Storbritannia forlot formelt EU 31. januar 2020. Den reelle prosessen vil ikke være over før 31.12.2020. Det skal være forhandlinger med tema økonomiske og administrative bånd mellom EU og Storbritannia (Store Norske Leksikon, 2020a).

Corbett viser i sin artikkel fra 2016 til Kaufman sine analyser om hva som var viktig motivasjon for velgerne som stemte for å forlate EU, og finner at identitet var viktigere enn økonomiske argument (Corbett 2016, 14). De som stemte for å forlate EU oppga videre at de følte seg mer engelske enn britiske sammenlignet med velgere som ønsket å bli i EU. I Goodwin og Heath sin artikkel argumenterer man for at det er tre hovedaspekt som skiller «leave» velgerne fra «remain» velgerne, og dette peker på underliggende problem om ulikhet i samfunnet (Goodwin og Heath 2016a, 331):

- Inntekt, fattigdom og utdanning var latente tema i avstemningen. Grupper av velgere med lav utdanning, lav inntekt og manglende ferdigheter til å tilpasse seg og oppnå økonomiske fordeler i en etter-industriell og global økonomi, var mer tilbøyelig til å stemme for Brexit

I tillegg ble andre grunner gjennomgått av Kirby Swales (2016, 2). Han viste til:

- Det var stor en gruppe velgere i folkeavstemningen, som ikke hadde deltatt ved tidligere parlamentsvalg. Disse stemte i stor grad for å forlate EU. En hadde ikke tatt høyde for hvordan dette påvirket resultatet.
- Budskapet om å kunne påvirke innvandringen og politisk uavhengighet fikk større gjennomslag hos velgerne enn budskapet om økonomiske konsekvenser av medlemskapet.
- Man klarte, til folkeavstemningen, i mindre grad å mobilisere de velgerne som var for å bli i EU, sammenlignet med de som ville forlate EU. Det vil si at det forventede resultatet kunne blitt annerledes hvis en stor andel av «hjemmesitterne» hadde stemt.

Storbritannia er et konstitusjonelt monarki. Landet har hatt et tilnærmet topartisystem, og regjeringmakten har skiftet mellom de to store partiene The Conservative Party og Labour Party. I Storbritannia har ikke populistiske partier oppnådd stor innflytelse på nasjonalt nivå. Dette forklares delvis av valgsystemet i Storbritannia som gjør at små nye partier har vanskelig for å vinne fram i nasjonale valg, men også av at de store partiene, særlig det konservative partiet, har hatt program knyttet til innvandring og integrasjon med EU. De

tradisjonelle partiene har på denne måten møtt noe av bekymringen hos velgerne, og kan ha hindret større oppslutning om populistiske parti i Storbritannia sammenlignet med andre vesteuropeiske land (van Kessel 2015, 144). I valget til Det europeiske parlament i 2014 oppnådde imidlertid UKIP å bli det største partiet i Storbritannia med nesten 27% av velgerne. Partiets appell er rotfestet i tre motiver, som gjenkjennes i populistisk ideologi: Skepsis til EU og overnasjonal styring, sterk motstand mot immigrasjon og bekymring for immigrasjonens effekt på økonomi og samfunn i Storbritannia og utilfredshet med hvordan de etablerte partiene har håndtert blant annet immigrasjon og finanskrisen etter 2008 (Ford og Goodwin 2014, 281). En nærmere gjennomgang av UKIP er under avsnittet «rammer for oppgaven».

3. Teori

I den teoretiske delen ser en nærmere på innholdet i begrepet populisme og egenskaper ved populistisk ideologi.

3.1 Populisme

Europeisk partipolitikk har endret seg de siste ti-årene. Utviklingen siden 1990-tallet i vesteuropeiske land viser økt støtte til populistiske partier både på ytre-høyre og ytre-venstre siden på bekostning av tradisjonelle partier (Mudde og Kaltwasser 2017, 34-35 og 36-37). Det finnes en svært omfattende litteratur om populisme, særlig høyrepopulisme, men en har likevel ikke klart å enes om en felles definisjon av populisme. Begrepet er brukt for å beskrive presidenter på venstresiden i Latin Amerika, høyrepopulistiske partier i vesteuropeiske land og presidentkandidater både på høyresiden og venstresiden i USA (Mudde og Kaltwasser 2017, 1).

Noen forskere har ment at populisme må forstås som en politisk kommunikasjonsform, som både kan være en bestemt stil å kommunisere på eller et mentalt kart som brukes til å forstå og analysere virkeligheten (De Vreese et. al 2018, 427-428). Populistisk kommunikasjon fra politikere har tre sentrale elementer: Referanse til «folket», kamp mot «den korruperte eliten» og definisjon av en gruppe som bør ekskluderes eller bekjempes (Mudde og Kaltwasser 2017, 4). Denne oppgaven vil legge til grunn et ideologisk perspektiv eller definisjon, i motsetning til det retoriske perspektivet som ser på populisme som en måte å legge frem argumentene på. En ideologisk definisjon bidrar til å samle populistiske partier i ulike land til en partifamilie. Dette kan sammenlignes med sosialdemokratiske eller kristenkonservervative partifamilier (Gallagher 2011, 253 og 265). Populistiske parti i ulike land er nok mer sprikende i politisk ideologi enn for eksempel sosialdemokratiske parti i ulike land. Et eksempel er svært ulik økonomisk politikk mellom populistiske parti, der Nasjonal Samling i Frankrike fremmer større statlig innflytelse i økonomisk politikk, mens Frihetspartiet i Nederland er mer liberalistisk i økonomisk politikk med lavere skatter og frie markeder (Ekern 2017, 166). Simen Ekern er en norsk journalist med interesse for utvikling av populistiske trender i Europa. Han har som bakgrunn for boken

«Folket det er meg» (Ekern, 2017) reist til Frankrike, Italia, Nederland, Østerrike og Tyskland for å få mer kjennskap til høyrepopulistiske bevegelser i de ulike land. Han har mellom annet intervjuet lederne av partiene og deltatt på partisamlinger. Han deltok også på den første europeiske samling av populistiske partier i Europa i Koblenz i Tyskland. Han skriver at det som forener partiene er ønske om mer nasjonal selvvråderett, at de er kritiske til globalisering og samarbeid over landegrensene, at de har motstand mot stor og ukontrollert innvandring og mot felles valuta som euro. Som følge av motstand mot globalisering og motstand mot felles valuta er partiene generelt kritiske til EU. Partiene er videre kritiske til Islam og formidler frykt for «islamisering» av de enkelte land i Europa.

Opgaven vil basere seg på Hawkins og Mudde sin definisjon av populisme. Begge beskriver at ideologisk sett er populisme en tynn ideologi som setter opp en grense mellom «det ekte folket» og «den korrupte eliten» (Mudde 2007, 22-23) (Hawkins et al. 2019, 7-8). Forfatteren, Cas Mudde, av «The populist zeitgeist», (Mudde 2004, 253) definerer populisme på følgende måte:

I define populism as an ideology that consider society to be ultimately separated into two homogeneous an antagonistic groupes, «the pure people» versus the «corrupt elite», and which argues that politics should be an expression of the volonté générale (general will) of the people.

I denne definisjonen til Mudde av populisme kommer det tydelig fram at populisme er en ideologi som skiller samfunnet i to grupper «det rene folket» og «den korrupte eliten», og at politikken skal uttrykke folkets vilje. Populismens mål blir altså å sørge for at folket får gjennomslag for sine meninger. En annen gjennomgang av høyrepopulisme er «National populism» av Eatwell og Godwin (2018, xi) som beskriver hvordan nasjonal populisme vil ha prioriteringen av sin egen kultur. Til tross for definisjonsproblem av populisme, er populismens kjerne en appell til folket og kritikk av elitene. Noen forfattere mener at ekskludering av visse grupper, er et viktig tilleggstrekk slik Jagers og Walgrave gjør det i sin definisjon (Jagers og Walgrave 2007, 322). Disse forfatterne inkluderer forakt for andre med forherligelse av folket og kritikk av eliten i sin definisjon av høyrepopulismen. Det nasjonalistiske elementet, forakt for andre grupper, er ikke nødvendigvis en del av populismen. Ekskludering passer bedre inn i definisjonen av populistiske nasjonalister (høyrepopulisme) enn på populistiske sosialister, som ikke har en tydelig ekskludering av enkeltgrupper i sitt budskap (Jupskås 2017, 403).

Hovedkomponentene i høyrepopulismen er nativisme, autoritærisme og populisme (Mudde 2007, 21). Nativisme er ønsket om at man skal prioritere den opprinnelige befolkningen. Dette kan vise seg som skepsis til innvandrere og motstand mot islam. Autoritærisme er ukritisk støtte til lederne innenfor disse partiene. Populisme kan som tidligere beskrevet sies å være en ideologi, strategi eller kommunikasjonsform som hevder å representere «det rene folket» i motsetning til «den korruperte eliten» (Mudde og Kaltwasser 2017, 4). Lederne i de populistiske partiene flytter ofte grensene for det som er «lov å si» i det offentlige rom. På denne måten blir det ekstreme mer normalisert. Eksempler fra Norge er Sylvi Listhaugs innlegg på Facebook fra 2018 der hun skrev *Arbeiderpartiet mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet*. Sylvis Listhaug var på det tidspunktet justisminister fra Fremskrittspartiet. Hun fjernet senere innlegget med begrunnelse om manglende rettighet til bilde som ble brukt, og beklaget aldri innholdet (Fossen, Sættem og Sølhusvik 2018).

Venstrepopulistisk ideologi, eksempelvis slik den presenteres av partiet Podemos i Spania, inneholder skepsis til globalisering og kapitalisme, samtidig som den opprettholder skepsisen til eliten. Men målet til Podemos er bedre sosial fordeling enn det som er tilfellet i Spania i dag, samtidig som den er inkluderende på tvers av folkeslag (Kioupkiolis 2016, 100). Høyrepopulistiske partier vil i kraft av å være nativistiske generelt være ekskluderende, mens venstrepopulistiske partier generelt har vært mer inkluderende i hvem partiet støtter, også innvandrere (Mudde og Kaltwasser 2013, 167).

Sosiale faktorer som utdanning og type arbeid har vist sammenheng med oppslutning om høyrepopulistiske parti, der folk med lavere utdanning og arbeid innen manuelle yrker samt pensjonister har en større tendens til å stemme høyrepopulistisk sammenlignet med de med høyere utdanning og de som har arbeid innen serviceyrker (Lubbers, Gijssberts og Scheepers 2002, 364). Det er undersøkt om økende økonomisk usikkerhet, tap av arbeidsplasser, sterkere dominans utenfra og mer omfattende innvandring bidrar til vekst i populistiske partier. Flere studier støtter at arbeidsledighet og økonomisk uro gir økt støtte til de populistiske bevegelsene, men funnene er sprikende (van Kessel 2015, 25). Mange av protestbevegelsene i den vestlige verden vokste fram etter finanskrisen og økende arbeidsledighet, som ble forsterket av flyktningkrise og omfattende arbeidsinnvandring. I en studie fra 2018 ser en etter felles karakteristika for velgerne til populistiske parti i 11 vesteuropeiske land. De finner ikke at noen faktorer er robuste forklaringsfaktorer på tvers av

alle land som ble studert, men mistillit til politiske styringsorgan er det som kommer nærmest en signifikant forklaringsvariabel på tvers av landene (Rooduijn 2018, 362).

Populistenes bruk av media har blitt undersøkt i flere studier, både bruk av tradisjonelle medier og sosiale medier. De tradisjonelle mediene har sine profesjonelle normer og verdier, og blir ofte definert som den fjerde statsmakt, mens i de sosiale mediene er alle «sin egen redaktør». Sosiale medier innbyr til direkte kontakt med mottaker og har korte budskap. De sosiale mediene gir på denne måten populistene en frihet til å usensurert uttrykke sin ideologi og sitt budskap (Engesser et. al 2017, 1110 og 1113). De Vreese og medarbeidere (2018, 429) skriver i sin artikkel at det kan være nyttig å se på medias rolle fra to synsvinkler, av media og gjennom media. I den første vil en hevde at media utøver sin egen type av populisme, gjennom å representere på vegne av folket og være kritiske til maktholderne. På mange måter samsvarer dette med journalistiske standarder på å være den «fjerde statsmakt» som kontrollerer og overvåker. Forfatterne hevder at dette bygger på samme prinsipper som populistisk kommunikasjon fra politiske aktører. Den andre har fokus på hvilket budskap som bæres fram. Ved å være et forum for aktører med et populistisk budskap, vil media hjelpe til med å spre og legitimere innholdet.

Oppgaven har nå en nærmere gjennomgang av de viktigste egenskapene eller kjennetegn ved populisme.

3.1.1 Politisk tillitt og mistillitt

I forskningslitteraturen brukes begrepet «political trust». En oppfatter at begrepet rommes av politisk tillit. Det kan innebære tillit til politikere, tillit til styresmakter og tillit til politiske institusjoner. I denne gjennomgangen av litteratur rundt fenomenet vil det forsøkes å spesifisere hva som er studert. Det er stor grad av overlapp mellom tillit til politiske institusjoner og tillit til politikere. Men i en norsk undersøkelse fant man at en høy andel velgere til et bestemt parti har høy grad av tillit til politiske institusjoner, mens andelen som hadde høy grad av tillit til politikerne var lav (Kleven 2016, 13-18).

Variasjon i politisk tillit blir gjerne forklart med i hvilken grad folk føler avstand til myndighetene og hvordan de vurderer hvor godt myndighetene gjør det. Det handler om hvor godt myndighetene leverer resultater (van der Meer 2017, 4-5). Det er vist en positiv

sammenheng mellom å delta i ulike former for politisk virksomhet, først og fremst valg og det å ha tillit til politiske institusjoner. Tillit til politikere og politiske institusjoner ser ut til å ha sammenheng med hvilket parti en stemmer på. Alder, kjønn og utdanning har også betydning. Tilliten synker med alder og menn med lav utdanning er de som har lavest tillit, er funn fra Norge ved gjennomgang av svar i ESS fra 2014 (Kleven 2016, 13-18). I samme gjennomgang vises at tillit til politikere varierer med hvilket parti en stemmer på. Bare litt over 10 % av de som stemte Fremskrittspartiet i Norge oppga at de hadde høy grad av tillit til politikere i ESS undersøkelsen fra 2014. Mellom 20 og 30 % av de som stemte på Miljøpartiet De Grønne, Høyre, Arbeiderpartiet, Kristelig folkeparti og de som ikke hadde stemt, oppga å ha høy tillit til politikerne. Det var bare velgerne til Venstre (i overkant av 30 %), Senterpartiet (i overkant av 30 %) og SV (i overkant av 40 %) som hadde en høyere andel velgere med høy grad av tillit. I ESS er spørsmålet om grad av tillit rangert på en skal fra 0 til 10, der 0 tilsvarer ingen tillit og 10 tilsvarer full tillit. Andel med høy tillit er den andelen som har skåret fra 7 til 10 på spørsmålet om tillitt.

Konsekvensene av variasjon i politisk tillit er lite studert, selv om tillit er relevant for kvalitet på det representative demokratiet og stabiliteten til dets institusjoner (van der Meer 2017, 1 og 4-5). Tilgjengelig forskning har i stor grad konsentrert seg om sammenhenger mellom politisk tillit blant velgerne, atferd i valg og støtte til populistiske parti. Et stabilt funn er at tilhengere til høyrepopulistiske parti skiller seg fra andre grupper ved mangelfull politisk tillit (Belanger 2017, 242-245). En har tenkt at dette blir forklart ved at folk vender seg til populistpartiene for å gi uttrykk for mistillit til de tradisjonelle partiene og misnøye med hvordan det politiske systemet generelt leverer. Dette blir omtalt som «proteststemming». Mens andre forklaringsmodeller er at velgerne til populistiske parti adopterer politiske budskap fra partiet. Når de populistiske partiene forkynner motstand mot de etablerte institusjonene, er de med på å øke den politiske mistillit blant sine velgere (Haugsgjerd 2019, 32). Ifølge dette, er forklaringsmekanismene på sammenheng mellom politisk tillit, eller mangel på det, og støtte til populistiske parti, enten som en årsak for støtte til populistiske parti (protestvalg) eller en konsekvens av støtte (adopterer budskapet og holdningene), eller begge deler. En norsk studie studerte endring i folks tillit eller fornøydhet med demokratiet etter at Fremskrittspartiet gikk inn i regjering. En så først en økt fornøydhet med demokratiet blant FrP velgerne etter at partiet fikk regjeringsmakt, men over tid ble den redusert. En sammenlignet Frp velgerne med de som stemte på Arbeiderpartiet. Begge hadde en reduksjon i tillit, men AP velgerne hadde størst endring over tid (Haugsgjerd 2019, 38-39).

3.1.2 Nasjonalisme

I boken *Etnicity and Nationalism*, av Thomas Hylland Eriksen, stilles spørsmålet hva nasjonalisme er. Det refereres til sentrale teoretikere som Ernest Gellner og Benedict Anderson (Eriksen 2010, 119). Gellner definerer konseptet slik: *Nationalism is primarily a political principle, which holds that the political and the national unit should be congruent* (Gellner 1983, 1). Gellner sidestiller i stor grad en «national unit» med en etnisk gruppe. Det er en åpenbar lenke mellom etnisitet og stat. Anderson definerer en nasjon slik: *It is an imagined political community- and imagined as both inherently limited and sovereign*. Begge understreker at nasjoner er ideologiske konstrukt som søker å lage en lenke mellom kulturelle grupper og stat, og at nasjonale identiteter har oppstått under bestemte historiske omstendigheter. Nasjonal identitet er basert på at det er en relasjon til «de andre», og forutsetter ved dette at det er andre nasjoner eller andre folk som ikke er medlem av nasjonen (Eriksen 2010, 134). Sterke nasjoner har med andre ord lykkes med å overbevise flertallet av befolkningen om at de er en nasjon, vanligvis ved å vise til språklig, religiøs eller annet historisk felleskap.

Nasjonalisme eller nativisme er en viktig del av populistisk ideologi eller budskap. I teori om nasjonalisme holder man seg med to grove idealtyper; den liberale nasjonalismen eller territorielle nasjonalismen og den etnokulturelle nasjonalismen. Den etnokulturelle nasjonalismen forbindes historisk med Tyskland, den liberale eller territorielle nasjonalismen med Frankrike. At Frankrike historisk har en territoriell nasjonalforståelse illustreres ved Charles de Gaulle sitt utsagn «Frankrike er ikke en rase, men en ide» (Hylland Eriksen, 2015). Den liberale territorielle nasjonalismen var først og fremst et frigjøringsprosjekt basert på folkesuverenitet, representasjon og individuelle rettigheter som oppstod på 1800 tallet. En av de første liberalnasjonalistiske ideologene var Giuseppe Mazzini (1805-1872). Ifølge Mazzini skulle nasjonalstaten sikre individuelle rettigheter der også sosiale reformer var nødvendig for å etablere et fungerende og stabilt felleskap, nasjonen var for Mazzini først og fremst en demokratisk enhet av likemenn under en skrevet konstitusjon (Recchia og Urbinati 2009, 2). I en liberal stat stiller alle borgere likt, uavhengig av etnisk identitet; nasjoner består av mennesker som bor på samme sted. Etnisk nasjonalisme, også kalt nativisme, legger vekt på reaksjonære forestillinger om kultur og historie og i sin mest ekstreme form rase og etnisitet. Her har nasjonen og dens opprinnelige folk alltid forrang (Bonikowski 2017, 187-188). Det

handler om nasjonal “renhet”, at alle kulturer har lik rett, men skal ikke blandes. Marine Le Pen, leder av Nasjonal Samling i Frankrike, sier i sin tale på Koblenz møtet i 2017, at det bak ethvert folk er en særegen sosial virkelighet, særegne familietradisjoner, et språk og en historie. Et folk har en tyngde, en struktur som ikke kan byttes ut med en annen (Ekern 2017, 138).

Det har vært en oppblomstring av, i vesteuropeiske land og i USA, på det en vil definere som nasjonalpopulisme (Gusterson 2017, 209-214). Gusterson refererer hvordan andre teoretikere har omtalt dette konseptet som «autoritær populisme», «høyrepopulisme», «kulturell nasjonalisme», «nostalgisk nasjonalisme», «neo-nasjonalisme» og «fascisme 2» (Gusterson 2017, 209). Oppsvinget i nasjonalpopulismen har vist seg ved flere valg i Europa og i USA, eksempelvis Trumps valgseier i 2016, folkeavstemningen i Italia i 2016 som avviste konstitusjonelle reformer og motarbeidet EU-vennlige reformer, styrking av makten til Viktor Arban i Ungarn med større motstand mot immigranter, og europeiske byråkrater, Marie Le Pens popularitet i Frankrike hvor hennes parti har fokus på anti-immigrasjon og Wilders fremgang i Nederland (Ekern 2017). Det er viktige strukturelle forskjeller mellom økonomiske forhold, etniske forhold, demografiske koalisjoner og politiske plattformer som underbygger økt nasjonalpopulisme i de ulike landene, men til en viss grad kan det se ut som det er like agendaer og stiler hos de nasjonalpopulistiske bevegelsene. Det er først og fremst høyrepopulismen som fremmer et nasjonalpopulistisk syn, og skiller seg fra venstrepopulismen, spesielt med tanke på motstand mot immigranter.

Gusterson oppsummerer i sin artikkel *From Brexit to Trump: Anthropology and the rise of nationalist populism* at nasjonalpopulistiske bevegelser mellom annet kan forstås som en reaksjon på neolibérale politiske og økonomiske ordninger som har utviklet seg siden 1970 tallet, med økt politisk og økonomisk makt til banksektoren, økning i global handel som har gjort lokale samfunn sårbare for endring i priser, valutakurser og konkurranse om arbeidskraft, utflagging av produksjon og investeringer og økt internettøkonomi og digital kapitalisme. Utdanningskapital er et nøkkelelement i sosial lagdeling når en går fra en industriøkonomi til en neoliberal kunnskapsøkonomi. De uten, eller med lav utdanning, har store ulemper i den nye økonomien og en antar at dette gjør dem mer mottagelige for å støtte nasjonalpopulistiske bevegelser (Gusterson 2017, 210).

3.1.3 Antiimmigrasjon

Økt støtte til populistiske partier i valg har sammenheng med at en økende andel velgere kjenner seg truet av globalisering, immigrasjon og multikulturelle samfunn (Papadopoulos 2013, 79-82). Populismen er antipluralistisk ved å skape et oss og dem, ved å lage et skille mellom det vanlige folket og eliten samt mot etniske minoriteter (Mudde og Kaltwasser 2017, 9-13) (Mudde 2004, 561), og spiller på fremmedfrykt (Mouffe 2005, 69). Etter terrorangrepet 11. September 2001 ble fokuset for de høyrepopulistiske partiene endret fra motstand mot ikke-europeiske immigranter til å bli mer fokusert på motstand mot muslimer (Mudde og Kaltwasser 2013, 168). Fremveksten av høyrepopulisme har en sterk sammenheng med negative holdninger til islam. Islam og muslimer blir beskrevet som trusler og at islam er en trussel mot europeiske verdier. Sayyid beskriver i en artikkel (2018, 433) at den negative holdningen til islam, ikke er knyttet til islam som sådan, men at islam blir definert som å representere «fienden» som er globalisering, som igjen truer de europeiske verdiene.

Anti-islamske holdninger er tydelige i store høyrepopulistiske parti i Europa som for eksempel Nasjonal Samling og Alternativ for Tyskland (Ekern 2017, 76 og 193). Leder av Nasjonal Samling i Frankrike, Marine Le Pen, hevder at innvandrerne, eller folk som er født i Frankrike, men nekter å tilpasse seg den franske måten å leve på, er farlige fordi de enten vil *islamisere landet eller sprengte det i biter* (Ekern 2017, 105-106). Alternativ for Tyskland, som ble opprettet som et parti der motstand mot EU var hovedbudskap, endret etter flyktningkrisen i 2015 oppmerksomheten mot immigrasjon, og startet kampanjer som inneholdt frykt for innvandring av muslimer. Partiets tidligere leder, Frauke Petry mener at maktforholdene i samfunnet vil endre seg om man ikke tar grep. Petry eksemplifiserer dette med at det i aldersgruppen 18-30 år i Tyskland er en tredjedel innvandrere, de fleste fra muslimske land. Hun mener at hvis dette ikke endrer seg, kan den tyske befolkningen forsvinne. Petry mener at islam er en religion som vil forsøke å ta over når den har flertallet i en befolkning (Ekern 2017, 196-197).

3.1.4 Å representere folket

Det populistiske budskap legger alltid vekt på at de snakker på vegne av «vanlige folk» eller «folk flest» (Mudde og Kaltwasser 2017, 10). Det blir på denne måten antatt at folket eller majoriteten av folket har en felles vilje, felles interesser og felles verdier. Det populistiske

budskapet har ofte kritikk av elitene. Mye av debatten rundt fenomenet populisme er sentrert rundt vagheten til begrepet «folket». Begrepet er et konstrukt, og blir ifølge Mudde og Kaltwaaser (2017, 9-13) brukt i en kombinasjon av disse meningene: Folket som suverent, som det «vanlige» folk og som nasjonen. Videre er forskjellen mellom «folket» og «eliten» relatert til et annet kjennetegn henholdsvis politisk styrke, sosioøkonomisk status og nasjonalitet. Folket som suverent henspiller på moderne demokratiske ideer, der folket har politisk makt og styrer; «give government back to the people». Folket står i motsetning til elitene, folket omtales som det rene folket og elitene som korrupte. Elitene blir sett på som uærlige og umoralske fordi det er deres interesser som oftest får gjennomslag. Eliten blir vidt definert med det politisk etablerte, økonomisk elite, kulturell elite og medias elite. Avgrensingen er ofte gjort med bakgrunn i om de forvalter eller besitter maktposisjoner.

Denne gjennomgangen viser at flere kjennetegn ved populismen er sterkt knyttet sammen og delvis overlappende. Eksempelvis nasjonalisme og holdninger til immigrasjon. Nils August Andresen skriver om dette i sin lederartikkel i *Minerva* nr. 1/2019. Han stiller spørsmålet hvordan en bygger en nasjon. Norge, som eksempel, har en etnisk gruppe som utgangspunkt for en nasjon. Stor innvandring utfordrer denne type nasjonalstat. I flerkulturelle stater trenger en andre bindemiddel enn etnisitet, eksempelvis felles ideologi (Andresen 2019, 4-5).

3.1.5 Populisme og syn på demokrati

Forholdet mellom populisme og demokrati har vært tema for diskusjon. Det er en vanlig oppfatning at populisme er en trussel mot demokratiet. Men etter hvert har det også kommet stemmer som hevder at populisme er den sanne formen for demokrati gjennom å gi en stemme til de som har vært «utelatt». Mudde og Kaltwasser oppsummerer i sin bok «Populism: A very short introduction» at populisme kan være en trussel, men og et korrektiv til demokratiet, alt etter hvor stor makt populismen får gjennom valg og hvilken kontekst populismen oppstår i (Mudde og Kaltwasser 2017, 79). Et liberalt demokrati kan defineres rundt to ulike dimensjoner. Den ene går på muligheten til å fritt uttrykke hvilke preferanser en har og mulighet til å kunne være i opposisjon til regjeringen. Den andre, på muligheten til å delta politisk. For å optimalisere disse dimensjonene, er det nødvendig å ha garanti for en del rettigheter som for eksempel ytringsfrihet, retten til å stemme og fri presse. Et liberalt demokrati krever altså mer enn at flertallet bestemmer. Mudde og Kaltwasser (2017, 81)

hevder at populismen er i takt med demokratiet, gjennom å ville representere viljen til «folket», men på kant med det liberale demokratiet. Populismen er for flertallsstyre, men angriper ofte institusjoner som er satt for å beskytte, det som ofte blir sett på som fundamentale rettigheter, som ytringsfrihet. Media og domstoler er institusjoner som av populistene oppfattes til å kunne stå i veien for å iverksette viljen til «folket».

Flere av de høyrepopulistiske partiene i Vest-Europa mener at direkte demokrati bør innføres i større grad, med flere folkeavstemninger. Dette budskapet appellerer til voksende og underrepresenterte grupper i befolkningen, og har blant annet vært brukt for å fremme motstand mot integrasjonsprosessen i Europa (Topaloff 2017, 128). En av grunnene kan være at de fleste av disse partiene ikke har oppnådd innflytelse via de ordinære demokratiske prosesser, og har brukt krav om folkeavstemninger som de hevder er det eneste legitime middel for å ta beslutninger, med slagordet «return of power to the people». Fram til 2017 hadde populistiske partier i Vest-Europa tatt mer enn 35 initiativer til folkeavstemninger. Populære krav om folkeavstemninger har vært knyttet til EU medlemskap, der populistpartiene har krevd folkeavstemning om dette i blant annet Frankrike, Nederland og Italia (Topaloff 2017, 134).

Bruken av folkeavstemninger varierer mye mellom land i Europa. Sveits står for en stor andel av folkeavstemningene gjennomført i europeiske land (Gallagher, Laver og Lair 2011, 400). Bruken av folkeavstemninger ser ut til å øke (Le Duc 2003, 21). Populistiske bevegelser har gjerne argumentert med at et virkelig demokrati må være et renere, mer ufiltrert uttrykk for hva det «egentlige folket» mener. Mot dette kan man hevde at om folkeviljen blir det samme som det flertallet vil, en vilje som etter populistenes syn ikke skal modereres av rettsvesenet, overnasjonale institusjoner eller hensynet til mindretall og minoriteter, har man kanskje demokrati, men i en illiberal utgave (Ekern 2017, 110).

4. Rammer for oppgaven

4.1 Utvalg av land og presentasjon av populistiske parti

Stijn van Kessel (2015, 1-2) avgrensner og har en gjennomgang av populistiske partier i Europa. Hans avgrensning av hva et populistisk parti er, er sammenfallende med Mudde (2007, 22-23) og Hawkins et. al (2019, 7-8) sine definisjoner og avgrensning av populisme. Denne oppgaven har tatt utgangspunkt i Stijn van Kessel sin avgrensning i hva et høyrepopulistisk parti er, når en har valgt hvilke vesteuropeiske land en vil studere nærmere. Med denne bakgrunn er Nederland, Frankrike og Tyskland valgt. I tillegg er Spania valgt. Landet har i flere år har hatt et større venstrepopulistisk parti, Podemos. Det er flere grunner til valget av disse landene. Alle er store vesteuropeiske land, i tillegg er landene noen av de største økonomiene i dagens Europa. Alle, med et visst unntak av Spania, har i tillegg vært stabile demokratiske stater over en lengre periode (Heidar, Berntzen og Bakke 2013, 164-165 og 290) (O’Neil, Fields og Share 2015, 149 og 153). Alle landene har vært medlemmer i EU i lang tid, og har hatt en sentral rolle i EU sin historie. Tyskland, Nederland og Frankrike var med fra etableringen av den EKSF i 1952, som var forløperen til EU, og Spania ble medlem i 1986. De valgte landene er altså like på mange viktige områder. Om en finner at det er robuste sammenhenger mellom kjennetegn eller egenskaper ved populisme og skepsis til EU i disse landene og i Storbritannia, vil en i stor grad kunne knytte EU skepsis til politiske trender som populisme. Men om det ikke er robuste sammenhenger, vil en anta at det er andre vesentlige forklaringsfaktorer, utover populisme, for ulike holdninger til EU i de ulike landene.

Det var først på slutten av 1990-tallet at populismen ble en politisk kraft i Vest-Europa (Mudde og Kaltwasser 2017, 34). Frankrike, Tyskland og Nederland har relativt store populistiske partier, dette er typiske høyrepopulistiske partier med fokus på populistiske emner som (Ekern 2017, 23, 147,175) (Mudde og Kaltwasser 2017, 34):

- Beskyttelse av «folket»
- Nasjonal selvvråderett
- Beskyttelse av landets arbeidere
- Motstand mot immigrasjon
- Motstand mot euro som en felles europeisk valuta

- Motstand mot neoliberalismen, og i dette ligger ønske om å beskytte «folkets» arbeidsplasser. I denne motstanden ligger også ofte skepsis til overnasjonale organisasjoner som EU.

Populisme er fremdeles hovedsakelig høyreorientert i Europa, men finanskrisen i 2007-2008 ga et oppsving for venstrepopulismen. Eksempler på dette er Syriza i Hellas og Podemos i Spania. I Spania gav 15M bevegelsen opphav til et nytt parti, «Vi kan» (Podemos) som over flere år har vært det største populistiske partiet i Spania. Europeiske populistiske krefter på venstresiden tenderer også til å være skeptisk til EU, men begrunner det mer ut fra sosialistiske heller enn nasjonalistiske argumenter. Eksempelvis er Podemos motstander av innstrammingsiltak gjort av EU, den Europeiske sentralbanken og det internasjonale pengefondet (Mudde og Kaltwasser 2017, 37). Podemos er ikke, på samme måte som de høyrepopulistiske partiene, motstander av immigrasjon, men tar avstand fra de politiske og sosiale elitene i de andre partiene (Kioupkiolis 2016, 100).

I det følgende gis en oversikt over viktige populistiske partier i de aktuelle landene, deres historie og hva de legger vekt på i sin politikk. UKIP presenteres som et populistisk parti i Storbritannia.

4.1.1 Parti for frihet (Nederland)

Sterk utvikling av høyrepopulismen i Nederland har hovedsakelig skjedd etter år 2000. Det startet med Pim Fortuyn som etter 11. september 2001 startet sitt eget parti med hovedfokus på motstand mot islam og kritikk av den politisk korrekte venstreeliten som han mente hadde glemt folket de skulle representere. Han oppnådde raskt 20% av stemmene på meningsmålinger, og lå godt an til valget i 2002. Han ble imidlertid drept av en nederlandsk dyrevernavtivist som mente Fortuyn var en trussel mot demokratiet, og at han brukte muslimer som syndebukker for å få politisk makt (Ekern 2017, 151-152).

Gerd Wilders ble den neste frontfiguren for høyrepopulismen i Nederland. Han formulerte sterk kritikk av islamsk innflytelse i Nederland og startet sitt eget parti, Frihetspartiet. Programerklæringen til Frihetspartiet inneholdt blant annet (Ekern 2017, 156-157):

- Eliten i Nederland holder folket nede

- EU er sammen med eliten med på å holde folket nede
- Det er viktig å bygge nasjonal stolthet, skolene må bidra til styrket nasjonalfølelse
- Mer direkte demokrati både på lokalt og nasjonalt nivå
- Reduksjon i offentlige tjenester og støtteordninger

Etter en treg start i 2006, med 1% oppslutning på meningsmålinger våren 2006, fokuserte partiet på motstand mot islam og innvandring og oppnådde 5.9% av stemmene ved parlamentsvalget høsten 2006. Blant annet hevdet partiet at marokkanske ungdommer ble kriminelle på grunn av deres kultur og religion. I årene fra 2007 til 2010 fikk Wilders og Frihetspartiet mye oppmerksomhet. Wilders lærte seg tidlig å bruke media. Han fikk stor medieoppmerksomhet med oppsiktsvekkende forslag og uttalelser hvor kjernebudskapet var motstand mot islam, masseimmigrasjonens farer og venstrevidde eliter som ikke tok hensyn til vanlige folks interesser (Ekern 2017, 157-162). I valget i 2010 ble Frihetspartiet det tredje største partiet med 15.5% av stemmene. Etter valget samarbeidet partiet med regjeringen. Frihetspartiet stod utenfor regjeringen, men garanterte for regjeringens eksistens. Dette samarbeidet holdt fram til 2012 da det ble brudd basert på regjeringens forslag til statsbudsjett (Ekern 2017, 163).

Hovedbudskapet fra Frihetspartiet de senere årene har vært negativ holdning til innvandring og islam, at politikere fra alle etablerte partier tillater islamisering av landet og at eliten, eksempelvis eliteuniversitetene, mediene og kirken, truer med å sette folks frihet ut av spill (Ekern 2017, 173) (Aale, 2017). I økonomisk politikk skiller Frihetspartiet seg fra for eksempel Nasjonal Samling i Frankrike gjennom fokus på lavere skatter. Wilders er i prinsippet tilhenger av frie markeder og lavere skatter og er nær de høyreliberale i økonomisk politikk, men økonomi er ikke en hovedsak i hans politiske budskap. Ved valget i Nederland i 2017 ville ingen partier samarbeide med Frihetspartiet. Statsministeren tok deler av Frihetspartiets synspunkter, for eksempel vedrørende Tyrkia, og dette ble et problem for Wilders i valgkampen. Til tross for at Frihetspartiet gjorde et godt valg nådde det ikke sitt mål om å bli Nederland sitt største parti (Ekern 2017, 171-172).

4.1.2 Nasjonal samling (Frankrike)

Frankrike har ett av de eldste høyrepopulistiske partiene i Europa, Nasjonal Samling. Partiet ble stiftet i 1972 under navnet Nasjonal Front av Jean-Marie Le Pen. Partiet regnes som

prototypen på et høyreorientert populistparti i Europa. Le Pen inspirerte andre partier og politikere i Europa med hvordan han etablerte partiet (Mudde og Kaltwasser 2017, 34-35). Partiet har historisk vært regnet som svært nasjonalkonservativt, men har i den senere tiden moderert seg på flere punkter og tatt saker fra venstresiden med mål om å få større støtte i valg (O'Neil, Fields og Share 2015, 181-182).

Partiet har vært en stor kraft i fransk politikk i mange år. Partiet hadde tidlig fokus på innvandring som et problem, og ble kjent for slagordet «En million arbeidsløse er en million innvandrere for mye» (Ekern 2017, 38). Partiet kom inn i landets nasjonalforsamling første gang i 1986, etter at det regjerende sosialistpartiet hadde endret valgloven og tillatt utjevningsmandater. Partiet kom da inn med 35 representanter. I 2002 kom partiets kandidat, Jean-Marie Le Pen til finalen i presidentvalget, men han tapte mot Jack Chirac. Chirac vant med 82% av stemmene til tross for at han var kontroversiell, noe slagordet «stem på skurken, ikke på fascistene» viser (Ekern 2017, 58). I 2011 ble Marine Le Pen partiets leder. Marine Le Pen moderniserte partiet, og prøvde å fjerne seg fra de mest kontroversielle synspunktene som kunne knytte partiet opp mot nazistene og andre verdenskrig (Ekern 2017, 82). Partiet har hatt fremgang i valg, og Marine Le Pen kom til finalen i presidentvalget i 2017, hvor hun tapte mot Emmanuel Macron. I forbindelse med presidentvalget la partiet fram et program som fokuserte på følgende områder:

- Hard argumentasjon mot masseinnvandring og islam, og kamp mot den usikkerheten dette medfører, blant annet med fokus på terroraksjonene til islamske fundamentalismer i Frankrike de siste årene. Le Pen lovet eksempelvis å forby alle muslimske religiøse symbol om hun ble valgt til president (Staff 2016). Partiet legger dette fram som en kamp for nasjonen Frankrike, og en kamp for å beskytte den franske historien. Frankrike må forsvares, og grensene gjenreises. Aktuelle tiltak er begrensning av retten til statsborgerskap for innvandrere, stramme inn på soningsforhold og stenge grensene (Ekern 2017, 99-100).
- Partiet utfordrer venstresiden i økonomiske spørsmål, og gir venstrevelgerne et valg som alternativ til de tradisjonelle sosialistiske partiene. Partiet mener at politikken som har vært ført er økonomisk kynisme som har medført at bedriftene har byttet ut trofaste franske arbeidere med lavtlønnede innvandrere.
- Motstander av globalisering, frihandel og ultraliberalisme. Som en del av dette er man også sterk motstander av EU. Marine Le Pen mener at globalisering er en totalitær ideologi, som også representeres av EU (Ekern 2017, 97). Patriotisme og nasjonal

identitet er sentrale tema, og holdningen er at Frankrike skal være et fritt land og ikke underkaste seg overnasjonale organisasjoner som EU. I denne diskusjonen har man også tatt opp definisjonen av hvem som er fransk, hvem hører hjemme og hvem hører ikke hjemme i Frankrike (Ekern 2017, 99-100, 101-102).

- Det er motstand mot innføring av euro. Holdningen er tydelig på at «euro- valutaen tvinger alle til å bli like, men vi er ikke like» (Ekern 2017, 92).
- Direkte demokrati bør innføres i større grad, med flere folkeavstemminger (Ekern 2017, 109).
- Andre politiske partier som representerer «eliten», er forrædere fordi de ikke har gjort tilstrekkelig for å forsvare folket, og de holder Nasjonal Samling nede med udemokratiske valgordninger (Ekern 2017, 106).

Utviklingen i Frankrike viser at høyrepopulismen har fått sterkere oppslutning mens venstresiden har klart svekket seg. Andre partier på høyresiden har også tatt Nasjonal Samling sine argumenter opp i sin politikk, et godt eksempel på dette er tidligere president Sarkozy som i 2010 hevdet at det var en forbindelse mellom innvandring og kriminalitet. Han lovet mer overvåking, utvisning av romfolk og innstramminger i retten til å få fransk statsborgerskap (Ekern 2017, 75) (Mudde og Kaltwasser 2017, 35).

4.1.3 Alternativ for Tyskland (Tyskland)

Alternativ for Tyskland ble stiftet i 2012. Utgangspunktet var en valgliste og et manifest som fokuserte på at euroen ikke ville fungere som valuta siden forskjellene mellom de enkelte medlemsland i EU var for store (Ekern 2017, 176). Det første slagordet som ble brukt var «å tørre å si sannheten», dette ble etter hvert endret til «mot til å stå opp for Tyskland». Partiets første leder var Bernd Lucke, han var en økonom og fokuserte på angrep på euroen (Decker 2016, 2). Ved forbundsdagsvalget i 2013 fikk partiet 4.7% av stemmene, og kom ikke over sperregrensen. Ved valget til Europaparlamentet i 2014 fikk partiet 7% av stemmene, og 7 kandidater innvalgt til Europaparlamentet. Lucke ville unngå at partiet fikk et ekstremiststempel, og det var viktig for han at spørsmål om immigrasjon og islam ikke ble dominerende. I 2015 angrep flere av frontfigurene i partiet dette synspunktet, og Frauke Petry og Jörg Meuthen ble valgt til nye likestilte ledere i partiet (Ekern 2017, 178) (Decker 2016, 3).

Flyktningkrisen i Europa, med mange flyktninger som kom over Middelhavet og inn i Europa via Tyrkia, Hellas og Italia, hadde stor påvirkning på partiets utvikling. Tyskland sin forbundskansler, Angela Merkel, mente at alle i Europa måtte ta ansvar for flyktningene, ikke bare de landene som fikk flyktningene inn sjøveien. I forbindelse med flyktningkrisen økte Alternativ for Tyskland sin oppslutning på meningsmålingene fra 3% til ca. 14%, og dermed kan en si at også Tyskland var klar for et stort høyrepopulistisk parti (Ekern 2017, 179) (Decker 2016, 3, 10).

Velgermassen til Alternativ for Tyskland er en høyre-radikal del, og en mer moderat, pragmatisk del (Decker 2016, 1). Ledelsen i partiet har forsøkt å dekke begge fløyer, ved å ta avstand fra uttalelser som er anti-semittiske, samtidig som man er mindre klar når det gjelder forholdet til muslimer (Ekern 2017, 180, 186).

I sin argumentasjon har Alternativ for Tyskland fokusert hovedsakelig på:

- Motstand mot EU (Ekern 2017, 189-190). Partiet er uenig i utviklingen av EU, fra en organisering der hvert land opptrådte som et selvstendig land til en union med felles valuta. Partiet mener at EU er blitt en «superstat» med altfor mange nasjonale rettigheter overført til Brussel og Strasbourg. Videre mener partiet at EU har liten respekt for nasjonale forskjeller. Det er imidlertid viktig å være klar over at Alternativ for Tyskland ikke er en sterk motstander av EU som sådan, og partiet er for et europeisk indre marked. Det er spesielt samarbeidet om euro partiet er motstander av. Partiet ønsker at Tyskland skal melde seg ut av euro-samarbeidet (Decker 2016, 2, 6-7).
- Motstand mot innvandring (Ekern 2017, 193). Partiet har satt mer og mer søkelys på innvandring i sitt politiske budskap. Partiet er opptatt av at Merkel åpnet grensene for mye, og at det er viktig at Tyskland framover klarer å gjenreise grensene. Av aldersgruppen mellom 18 og 30 år i Tyskland, er en av tre innvandrere, de fleste fra muslimske land. Hvis dette ikke endrer seg, mener Alternativ for Tyskland, at det kan være en fare for at den tyske befolkningen kan forsvinne (Ekern 2017, 196).
Terrorangrepene i Tyskland de senere årene er, ifølge Alternativ for Tyskland, noe som delvis skyldes Merkel sin immigrasjonspolitik (Decker 2016, 9-10). Alternativ for Tyskland ønsker en menneskeverdig behandling av flyktninger, og legger vekt på at de har rett til hjelp. Men at innvandrene skal få tilgang til Tyskland sine gode

sosiale ordninger er man imidlertid sterkt kritisk til, og dette gjelder innvandring både fra land innenfor og utenfor EU.

Ved valget til Forbundsdagen i 2017 fikk Alternativ for Tyskland 12.6% av stemmene, og 94 representanter i Forbundsdagen. En av grunnene til denne store fremgangen antas å være de store flyktningestrømmene i Europa. Ved valget til Forbundsdagen trakk Petry seg som partiets kandidat og sa at hun ikke ville sitte i partigruppen i Forbundsdagen. Petry mente partiet måtte ta mer avstand fra rasistiske, anti-semittiske og nasjonalistiske holdninger. Petry ble erstattet som leder av Aleksander Gauland. Ved valget til Europaparlamentet i 2019 fikk Alternativ for Tyskland 11 representanter. I 2019 ble Tino Chrupalla valgt inn som leder i stedet for Gauland (Ekern 2017, 203-204) (Decker 2016, 10).

4.1.4 Podemos (Spania)

Podemos ble opprettet i 2014, med ønske om å fokusere på sosiale rettigheter, inkludering og sosialt demokrati. Sammen med for eksempel Syriza i Hellas representerer Podemos en venstreorientert populisme, med angrep på elitene som man beskylder for å ha ansvaret for krisene i disse landene i Sør-Europa (Kiopkiolis 2016, 99-100). Partiet ble startet basert på protestene mot korrupsjon, offentlige nedskjæringer og sosial ulikhet.

Velgerne til Podemos er preget av et «antielite»-syn, men er også opptatt av økonomisk likhet og rettferdig fordeling. Podemos setter søkelys på et politisk integrert og solidarisk Europa, forsvar for immigranter, forsvar for sosialt marginaliserte sektorer, fokus på sosiale rettigheter og angrep mot eliten, både de politiske og finansielle elitene (Kiopkiolis, 2016, 100)

Podemos kjemper for sosial rettferdighet og demokratisering. Partiet er, i motsetning til de populistiske partiene i de andre landene som er beskrevet i denne oppgaven, for samarbeid i Europa. Partiet regnes imidlertid for å være skeptisk til euro. Partiet har organisert arbeidet gjennom digitale prosesser og studiesirkler hvor man debatterer politikk og formulerer politiske forslag. Dette var en viktig del av organiseringen av partiet. Man la i starten opp til en kollektiv utarbeidelse av programmene, og hvem som skulle stå på valglistene. Podemos har imidlertid en ledelse som opprettholder en viss kontroll over politikken og representasjonen, og har etter hvert utviklet et parti hvor hierarki og ledelse gjennomføres i større grad slik som er vanlig i politiske partier (Kiopkiolis, 2016, 104-106).

Partiet har en populistisk agenda, og de har en populistisk, politisk strategi i henhold til Ernesto Laclau, sitert av Kiopkiolis i 2016, sine betingelser for populisme. Kjernen i Podemos sin populisme fokuserer på skillet mellom den sosiale majoriteten og den privilegerte minoriteten. Den sosiale majoriteten er de som lider av utarming, og utelukkes fra et demokrati som er «kapret» av elitene. I motsetning til de høyrepopulistiske partiene er fokus mot de innenlandske forholdene, og mindre på immigranter og minoriteter som skyld i problemene. Fokus er altså på at politiske og økonomiske eliter er skyld i problemene, og det er krav om sosial rettferdighet (Kiopkiolis, 2016, 103).

Partiet stilte til valg til Europaparlamentet noen måneder etter at det ble stiftet i 2014. Man fikk da 8% av stemmene fra Spania og fem medlemmer i Europaparlamentet. Ved det første nasjonale valget i 2015, fikk partiet 21% av stemmene, ble det tredje største partiet, og fikk 69 av 350 seter i parlamentet. Dette valget markerte et veiskille i Spansk politikk, da Podemos sammen med Ciudadanos utfordret det tradisjonelle topartisystemet som hadde vart i 30 år (Orriols og Cordero 2016, 469). Orriols og Cordero finner i en artikkel fra 2016 at støtten til Podemos var størst blant de som var misfornøyd med hvordan demokratiet fungerte, og som oppfattet at det var utstrakt korrupsjon i regjeringen (2016, 484). Etter dette inngikk man i 2016 en valgallianse med flere venstreorienterte partier under navnet Unidas Podemos. Ved det siste valget i november 2019 fikk Unidas Podemos 9.8% av stemmene og 26 representanter i parlamentet. Podemos har ved flere valg vært landets tredje største parti, men ble ved det siste valget passert av ytre høyre partiet Vox, som ble tredje største parti med 15.1% av stemmene. Etter dette er det også i Spania et høyrepopulistisk parti som er størst av de populistiske partiene (Lote et. al, 2019).

4.1.5 United Kingdom Independence Party (Storbritannia)

UKIP (United Kingdom Independence Party) ble grunnlagt på London School of Economics i 1993, og samlet et mindre antall, hovedsakelig tidligere konservative EU skeptikere. Like før, 1. Januar 1992, hadde man åpnet det indre marked i EU, med de fire frihetene som innebærer fri flyt av varer, tjenester, kapital og personer. I starten var partiet mest opptatt av å være et politikksøkende parti, og ikke et stemmesøkende parti i forbindelse med valg. De var opptatt av å påvirke politikken vedrørende Storbritannia sitt forhold til Europa, og fokuserte på å rekruttere desillusjonerte konservative medlemmer fra det konservative partiet i Sør-England.

Målet var å få de konservative til å kjøre en hardere linje mot Europa (Ford og Goodwin 2014, 282).

UKIP har utviklet seg til å bli en høyre-radikal politisk styrke i Storbritannia. Ford og Goodwin beskriver hvordan UKIP har mobilisert i politiske og sosiale kretser som har blitt tydeligere i det britiske samfunnet de siste tiårene. Forskning som har sett på hvem som støtter UKIP finner at velgerne tenderer til å være eldre, hvite, mannlige arbeiderklassevelgere med lav utdanning og holdninger som skepsis til EU og motstand mot innvandring. I tidligere industriområder var det gode forhold for UKIP å rekruttere nye velgere, velgere som følte at de tradisjonelle partiene hadde tatt deres stemme som en selvfølge. Grovt sett er dette velgere som har vanskelig å tilpasse seg den moderne postindustrielle økonomien. Forfatterne omtaler de som de «utelatte velgerne», de store partiene har vendt seg mer mot verdier og prioriteringer til utdannede middelklassevelgere (Ford og Goodwin 2014, 282) (Goodwin og Milazzo 2015, 64-65).

Partiet hadde begrenset suksess i valgene til Europaparlamentet i 1999 og 2004, og det var først etter parlamentsvalget i 2010 UKIP begynte å ha fokus på å samle velgere. For å samle flere velgere fokuserte man på områder som skepsis til EU, restriksjoner på immigrasjon og en populistisk anti-establishment strategi med motstand eller skepsis til elitene. Man begynte i tillegg til valgene i EU også å fokusere på innenlandske valg i Storbritannia (Ford og Goodwin 2014, 82). Ved valget til Europaparlamentet i 2014 fikk partiet 27.5% av stemmene, og ble det største parti fra Storbritannia (Goodwin og Milazzo, 2014). Ved parlamentsvalget i 2015 gjorde partiet sitt beste parlamentsvalg, fikk 12.6% av stemmene og ble for første gang representert i parlamentet med en representant (BBC, 2015). Sentrale karakteristika ved velgerne til UKIP ved for eksempel parlamentsvalget i EU i 2014 var de samme som en hadde funnet før 2010. Studier fra 2014 valget viste at lojale støttespillere til UKIP hovedsakelig var de som hadde lav utdanning og kom fra lavinntektsgrupper (Goodwin og Milazzo, 2014).

En stor velgergruppe var i Storbritannia, som i en rekke vesteuropeiske land, mottakelige for radikal høyrepolitikk. UKIP spilte en stor rolle i opptakten til folkeavstemningen i 2016. Etter Brexit avstemningen gikk partiet tilbake ved de neste valgene. Ved valget til parlamentet i 2017 var partiet nede igjen på 1.8% oppslutning, og mistet sitt ene mandat (BBC, 2017). Ved valget til Europaparlamentet i 2019 ble UKIP det åttende største partiet fra Storbritannia med 3.2% av velgerne. Partiet mistet alle sine medlemmer i Europaparlamentet (European Parliament 2019), men et nytt anti EU parti med

mange av de samme synspunktene som UKIP, Brexit partiet, vant flere representanter. Selv om UKIP brukte høyrepopulistisk argumentasjon som motstand mot innvandring og anti-establishment strategi, virker det som det var EU motstanden som var den viktigste faktor til partiets løft i oppslutning i perioden før folkeavstemningen. Når Brexit er kommet langt i gjennomføringen har dette hatt en klar betydning for partiets oppslutning (Evans og Mellon 2019, 84).

5. Problemstilling/ hypoteser

Brexit og den økende oppslutning om populistiske politiske krefter i Europa står på mange måter i kontrast til viktige utviklingstrekk i EU, med økt globalisering, europeisk integrasjon og utvidelse av antall medlemsland i EU. Brexit har påvirket og vil påvirke EU sin framtid på disse feltene. Sentrale spørsmål er om Storbritannia er det første eller det eneste av medlemslandene som vil ønske å forlate EU. Med dette bakgrunnsteppe er det viktig å forstå hvilke faktorer som forklarer Brexit.

Denne oppgaven vil i særlig grad studere Brexit opp mot generelle politiske trender i Europa. Videre vil det bli sett på om Brexit kan være et eksepsjonelt tilfelle med bakgrunn i Storbritannias spesielle geografi, kultur og historie. Det vil bli undersøkt om motstanden mot EU i Storbritannia er et uttrykk for at mange i Storbritannia sympatiserer med det budskapet som populistiske parti i andre europeiske land har. Kan Brexit forstås i lys av fremvekst og økt oppslutning om populistiske politiske bevegelser? Her vil politisk tillit, holdning til immigrasjon, nasjonalistiske/ nativistiske holdninger være viktige forklaringsvariabler å studere, i tillegg til sosiodemografiske variabler som alder, utdanning og arbeidssituasjon. Videre vil det bli undersøkt om motstanden til EU er i en særstilling i Storbritannia, forklart ved Storbritannia sin politiske historie, der makt til egne politiske institusjoner er oppfattet som vesentlig for økonomisk suksess og politisk stabilitet.

Om Storbritannia sitt ønske om å forlate EU har samme bakgrunn som den økte støtten til populistiske parti i europeiske land, vil en kunne forvente at flere europeiske land følger Storbritannia og det er større risiko for at flere land forlater EU. Men om Brexit først og fremst kan forklares ut fra særskilte faktorer i Storbritannia, så er det større sannsynlighet for at resten av unionen kan holdes samlet, og at en vil se et tett samarbeid i EU også uten Storbritannia.

Følgende hypoteser vil bli studert

- Hypotese H1: Politisk mistillit og holdning til immigrasjon har sammenheng med EU-skepsis i de studerte land med dominerende populistiske parti.
- Hypotese H2: EU-skepsis er mer omfattende i Storbritannia enn i andre medlemsland i EU og forklares av sterke nasjonalistiske/ nativistiske holdninger i tillegg til politisk mistillit og motstand mot immigrasjon.
- Hypotese H3: Opplevelse av hvordan britisk suverenitet er truet, er en viktigere prediktor for innbyggernes holdning til fortsatt medlemskap for landet i EU, sammenlignet med deres syn på innvandring og grad av politisk tillit.

6. Metode

6.1 Datakilder

6.1.1 European Social Survey

Den europeiske samfunnsundersøkelsen (European Social Survey-ESS) er en tverrnasjonal spørreundersøkelse som er gjennomført hvert annet år siden 2002. Siste undersøkelse som det er publisert data fra, er fra 2018. ESS har samlet inn sammenlignbare data fra 36 europeiske land. Annethvert år blir det gjort “ansikt til ansikt” intervjuer med nye utvalg. Formålet er å samle informasjon om holdninger, verdier og atferdsmønstre i de europeiske landene, slik at det er mulig å studere forskjeller mellom land og se på endringer over tid. ESS undersøkelsene baserer seg på metodologiske standarder som sannsynlighetsutvalg, ambisiøse mål for responsrate, strenge prosedyrer for oversettelser av skjema og opplæring av intervjuere. Siden 2013 har ESS vært organisert som en europeisk forskningsinfrastruktur, ESS European Research Infrastructure Consortium. Den representerer nasjonale myndigheter og finansieres av medlems- og observatørlandene (European Social Survey 2020). I 2018 deltok 2204 personer fra Storbritannia, 2010 fra Frankrike, 2358 fra Tyskland, 2852 fra Nederland og 1958 fra Spania i ESS.

I tabell 1 og 2 vises hvilke variabler fra ESS som er brukt i denne oppgaven. Variablene inkluderer sosiodemografi og variabler som er blitt vurdert som mål på egenskaper som er typiske for populistiske trender og for skepsis til EU. Oversikten viser spørsmål i ESS undersøkelsene, variabelnavn, utfall på variabelen og eventuell rekoding som er gjort i denne oppgaven.

Tabell 1. Oversikt over sosiodemografiske variabler i ESS

Variabel	Skala/verdier	Rekodet (ESS koder i parantes)
Alder (Age of respondent)	Calculated (15-100)	
Kjønn (Gender)	1=menn, 2=kvinne	
Utdanningsnivå (Highest level of education)	*	0=Grunnskole 1=Videregående 2=Universitetsutdanning opp til bachelor 3=Master eller høyere
Lever i parforhold (Legal marital status)	1=Married 2=Registered civil union 3=Separated 4=Divorced 5=Partner died 6=None of these	0=Lever alene (3-6) 1=Lever i parforhold (1,2)
Arbeid (Main source og household income)	1=Salary 2=Self employed 3=Farming 4=Pensions 5=Unemployment 6=Social benefits 7=Investment savings	1=I arbeid (1,2,3) 2=Pensjonist (4) 3=Ikke i arbeid (5,6,7)
Økonomi (Feeling about household income nowadays)	1-4 der 1=Living comfortably on present income og 4=Very difficult on present income	1,2 =Klarer seg på dagens inntekt 3,4=Vansker med å klare seg på dagens inntekt

*) Her er kategoriene rekodet 0-129=0, 212-423=1, 510-620=2, 710-800=3

Tabell 2. Oversikt over variabler i ESS knyttet til EU-skepsis, politisk tillit, holdninger til immigrasjon og europeisk identitet

Variabel	Skala/Verdier
Tillitt til landets parlament	0-10 der 0=No trust at all og 10=Complete trust
Tillitt til politikerne	0-10 der 0=No trust at all og 10=Complete trust
Tillitt til det Europeiske Parlamentet	0-10 der 0=No trust at all og 10=Complete trust
Syn på grad av forening i EU	0-10 der 0=foreningen har allerede gått for langt, 10= foreningen kan gå lengre
Holdning til immigrasjon	0-10 der (immigrasjon gjør landet til): 0= verre plass å bo, 10= bedre plass å bo
Emosjonelt knyttet til landet*	0-10 der 0=Not at all emotionally attached, 10=Very emotionally attached
Emosjonelt knyttet til Europa*	0-10 der 0=Not at all emotionally attached, 10=Very emotionally attached
Parti som en stemte på ved siste nasjonale parlamentsvalg	Andel som stemte på de ulike partiene

*) manglet data fra Spania

ESS undersøkelsen har følgende spørsmål til deltakerne:

På en skala fra 0-10 hvor mye har du personlig tillit til hver av disse institusjonene som blir lest opp, 0 betyr at du ikke har tillit i det hele tatt og 10 betyr at du har fullstendig tillit til:

- *Det europeiske parlament*
- *Landets parlament*
- *Landet sine politikere*

Tenk på EU. Noen sier at europeisk forening har gått for langt, andre sier den kan gå enda lengre. På en skala fra 0-10, hvilket tall representerer best din holdning (0=foreningen har allerede gått for langt, 10= foreningen kan gå lengre)

Blir (landet) en bedre eller verre plass å leve ved at det kommer folk fra andre land og bor her (skala fra 0-10, der 0= verre plass å bo, 10= bedre plass å bo).

På en skal fra 0-10, der 0 betyr at du ikke er emosjonelt knyttet i det hele tatt og 10 at du er veldig sterkt emosjonelt knyttet til:

- *Landet*
- *Europa*

I tillegg er det hentet data på spørsmål om hvilket parti de stemte på ved sist valg; andel som stemte på UKIP i Storbritannia, Podemos i Spania, Nasjonal Samling i Frankrike, Frihetspartiet i Nederland og Alternativ for Tyskland i Tyskland ved undersøkelsen i 2018.

6.1.2 British Election Study (BES)

British Election Study (BES) har samlet data siden 1963. BES er uavhengig og finansiert av et offentlig forskningsråd. Det er samlet data etter hvert parlamentsvalg siden 1964. Målet med datainnsamlingen er å forstå hvilke grunner folk har til å stemme, eventuelt ikke stemme, videre kartlegge holdninger til politiske parti, samfunnet og demokratiet, og hvordan disse holdningene endrer seg over tid. Det er også samlet data i forbindelse med folkeavstemningen om EU i 2016. Her er det samlet paneldata over flere år, det vil si at samme utvalget av respondenter har svart på samme spørsmål på forskjellige tidspunkt, men det er også tatt inn nye respondenter. I hver av undersøkelsene er det ca. 30 000 respondenter, men i hver undersøkelse er det en kjernegruppe på ca. 21.000 respondenter som er mer representative for Storbritannias befolkning. De som har droppet ut fra en undersøkelse er invitert til å delta i senere undersøkelser.

I denne oppgaven er det brukt data fra British Election Study Wave 8 og Wave 9. Wave 8 ble gjennomført fra mai til juni 2016 før folkeavstemningen, det var 33 502 respondenter. Wave 9 ble gjennomført mellom 24. juni og 4. juli 2016, det vil si like etter folkeavstemningen om Storbritannia sitt medlemskap i EU 23. juni 2016. 30 036 personer svarte på undersøkelsen og 27 555 av disse hadde også deltatt i Wave 8. BES undersøkelsen har lagt vekt på å velge et representativt utvalg for Storbritannias befolkning når det gjelder sosiodemografiske variabler (British Election Study 2020).

I tabell 3 og 4 vises oversikt over sosiodemografiske variabler og variabler som er blitt vurdert som mål på egenskaper typiske for populistiske trender, i hvilken grad en opplever seg selv som britisk, engelsk og europeisk, og om de opplever at EU undergraver Storbritannia sin suverenitet eller undergraver britisk identitet. Oversikten viser spørsmål i BES undersøkelsene, variabelnavn, utfall på variabelen, eventuell rekoding som er gjort i denne oppgaven og i hvilken BES undersøkelse (Wave) spørsmålet er inkludert.

I tillegg har oppgaven inkludert svar på spørsmål om hva som betydde mest for hva de ville stemme i folkeavstemningen, og hvor mye tid de brukte på ulike informasjonskanaler for å oppdatere seg på politiske og andre aktuelle saker.

Tabell 3. Oversikt over sosiodemografiske variabler i BES

Variabelnavn (variabelnavn BES)	Skala/verdier	Rekodet	Wave
Alder (Age)	18-100		8,9
Kjønn (Gender)	1=menn, 2=kvinne		8,9
Utdanningsnivå (edLevel)	0=no qualifications 1= below GCSE 2 = GCSE 3=A-level 4=Undergraduate 5=Postgrad	0,1,2 = Grunnskole 3=Videregående 4=Bachelor 5=Master eller høyere	8,9
Lever i parforhold (marital)	1=Married 2=Living as married 3=Separated 4=Divorced 5=Widowed 6=Never married 7=Sivil partnership	1,2,7=Lever i parforhold 3,4,5,6=Lever alene	8,9
Klassetilhørighet (subjClass)	0=No 1=Yes, middelclass 2=Yes, workingclass 3=Yes, Other	To dikotome variabler: ¹ 1=Arbeiderklasse 0=Andre ² 1=Middelklasse 0=Andre	9
Risiko for å bli arbeidsledig (riskUnemployment)	1=Very unlikely 2=Fairly unlikely 3=Neither likely nor unlikely 4=Fairly likely 5=Very likely 9999=Don't know	4,5=1 1,2,3,9999=0	8,9

Tabell 4. Oversikt over variabler i BES som viser egenskaper ved populistiske trender, i hvilken grad en opplever seg selv som britisk, engelsk og europeisk, og om de opplever at EU undergraver Storbritannia sin suverenitet eller undergraver britisk identitet.

Variabelnavn (variabelnavn BES)	Skala	Rekodet (BES koder i parantes)	Wave
Holdning til immigrasjon (immigself)	0=Allow many fewer 10=Allow many more	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Immigrasjon er en byrde for velferdsstaten (immigrantsWelfareState)	1=Strongly disagree 5=Strongly agree	Tatt bort missing og «don't know»	8
Tillitt til politikere (1) (efficacyPolCare)	1=Strongly disagree 5=Strongly agree	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Tillitt til politikere (2) (trustMPs)	1=No trust 7=A great deal of trust	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Tillitt til eliten versus vanlige folk (antiIntellectual)	1=Strongly disagree 5=Strongly agree	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Britisk identitet (britishness)	1=Not at all 7=Very strongly	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Engelsk identitet (englishness)	1=Not at all 7=Very strongly	Tatt bort missing og «don't know»	8,9
Europeisk identitet (europeanness)	1=Not at all 7=Very strongly	Tatt bort missing og «don't know»	9
EU undergraver britisk identitet (euUndermineIdentity)	1=Strongly disagree 5=Strongly agree	Tatt bort missing og «don't know»	8
Storbritannia sin suverenitet er truet (UKsovereignty)	1=Strongly disagree 5=Strongly agree	Tatt bort missing og «don't know»	8

BES undersøkelsen har følgende spørsmål til deltakerne eller påstander som deltakerne tar stilling til:

Noen mener at Storbritannia skal tillate at mange flere immigranter kan komme for å bo i Storbritannia, andre mener at Storbritannia skal tillate langt færre immigranter. Skår fra 0 til 10, der 10 er ønske om å tillate mange flere og 0 er å tillate langt færre.

Immigranter er en byrde for velferdsstaten. Skår fra 1 til 5, der 1 er sterkt uenig og 5 er helt enig.

Politikere bryr seg ikke om hva folk som jeg mener. Skår fra 1 til 5, der 1 er sterkt uenig og 5 er helt enig.

Hvor stor tillit har du generelt til medlemmene i parlamentet? Skår fra 1 til 7, der 1 er ingen tillit og 7 er stor tillit.

Heller tillit til vanlige folk enn til eksperter. Skår fra 1 til 5, der 1 er sterkt uenig og 5 er helt enig.

Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 1 til 7 (1=ikke i det hele tatt, 7=veldig sterkt) når det gjelder:

- *Britisk identitet*
- *Engelsk identitet*
- *Europeisk identitet*

Å være medlem av EU undergraver Storbritannia sin spesielle identitet. Skår fra 1 til 5, der 1 er sterkt uenig og 5 er helt enig.

EU underminerer makten til parlamentet i Storbritannia. Skår fra 1 til 5, der 1 er sterkt uenig og 5 er helt enig.

Hva betyr mest for deg når du skal bestemme hva du vil stemme i folkeavstemningen? Valget var mellom 15 kategorier (immigrasjon, økonomi, utenrikspolitikk, britisk/engelsk identitet, beskyttelse av rettigheter, suverenitet/ EU-byråkrati, kosmopolitisme, kampanje/ rettferdig resultat, sosial identitet/ partiskhet, EU-integrasjon/ stabilitet, familie, EU-utgifter/ reguleringer/ kostnader, annen stabilitet eller usikkerhet, ikke bestemt bakgrunn, andre).

Gjennom de siste syv dagene, i gjennomsnitt hvor mye tid (om noe) har du brukt pr. dag på å følge nyheter om politikk og andre forhold fra hver av disse kildene (TV, aviser (inkludert online), radio, internett, snakke med andre)? Valget var delt inn i kategoriene 1-5 hvor 1 er ingen tid og 5 er mer enn to timer pr. dag.

6.2 Statistiske metoder

Det er brukt Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) som verktøy for alle analysene. SPSS versjon 25 er brukt i oppgaven. Datafilene fra ESS og BES er gjort tilgjengelig for opplastning i SPSS. Alle testene er to-halet. I tester der det er gjort multiple sammenligninger er det gjort en Bonferroni korreksjon og kravet til signifikans er satt til 0,001.

Analyser med ESS som datakilde:

- Deskriptiv statistikk av sosiodemografiske variabler, forklaringsvariabler og utkommevariabler. Kategoriske variabler er oppgitt med andeler (prosentvis fordeling), kontinuerlige variabler med gjennomsnitt og 95% konfidensintervall for gjennomsnittet. Konfidensintervallet sier noe om hvor presise dataene er, jo mindre variasjon og jo større og mer representative utvalg, jo smalere blir intervallet. Dersom konfidens-intervallene for ulike gjennomsnitt overlapper hverandre er ikke forskjellen mellom gruppene statistisk signifikant når en setter som krav at det skal være mindre enn 5% sannsynlighet for å ta feil. Når en har sammenlignet flere land, har en ut fra

dette, antatt at forskjellene er statistisk signifikante ($p < 0.05$) hvis konfidensintervallene for gjennomsnittene ikke er overlappende.

- To multiple lineære regresjonsanalyser med tillit til Det europeiske parlament og syn på om foreningen i EU har gått for langt som avhengige variabler (utkomme variabel) og tillit til politikere, holdninger til immigrasjon, emosjonell tilknytning til landet (nasjonal identitet) og sosiodemografiske variabler som uavhengige variabler (forklaringsvariabler). Variablene som inngår i regresjonsanalysen er på nominalnivå, ordinalnivå og det er metriske variabler. Det er diskutert om variabler på ordinalnivå kan benyttes i en regresjonsmodell, men en vanlig oppfatning er at en ordinalvariabel med mer enn 6-7 verdier bør kunne behandles som om den er metrisk (Midtbø 2013, 33). Variablene som er inkludert i denne regresjonsanalysen har skala fra 0-10.

Den multiple regresjonsanalysen viser forklaringsvariablenes relative betydning for den avhengige variabelen. Det er oppgitt ustandardisert regresjonskoeffisient og standardisert regresjonskoeffisient (Betakoeffisienten). Betakoeffisienten uttrykker den gjennomsnittlige endringen i standardavviket til den avhengige variabelen som følge av en enhets endring i standardavviket til forklaringsvariabelen når andre forklaringsvariabler holdes konstant.

I tillegg er det oppgitt justert R^2 som er et mål på modellens forklaringskraft. Den justerte R^2 justerer for antall forklaringsvariabler som er benyttet i modellen og vurderes som et bedre mål enn ujustert R^2 (Midtbø 2013, 104-105). Det er oppgitt t-verdi som er den ustandardiserte regresjonskoeffisienten delt på standardfeilen til estimatet, jo høyere t-verdi jo større sannsynlighet for at effekten er reell. R^2 beskriver forklaringskraften til hele modellen, mens t-testen angir signifikansen til den enkelte koeffisient. F testen fokuserer på grupper av variabler og signifikanstester endring i forklart varians mellom stor og liten modell (med eller uten sosiodemografiske variabler).

Det er også gjort en korrelasjonsanalyse mellom forklaringsvariablene i regresjonsanalysen. Ved sterkt korrelerte forklaringsvariabler er det problematisk å inkludere alle i samme modell (multikolinearitet). Det er tatt ut en av forklaringsvariablene (korrelasjonskoeffisient over 0,7 mellom tillit til politikere og tillit til parlamentet) med denne bakgrunn.

- Alle analyser er gjort etter at datafilene er vektet. Datafilen er vektet med variabelen Design weight. Det er anbefalt å bruke Post stratification weight (som inkluderer design weight) multiplisert med Population weight, men Post stratification weight var ikke tilgjengelig i dataene fra runde 9. Det er derfor benyttet Design weight i alle runder for å kunne sammenligne innenfor runder og mellom land i de forskjellige rundene.

Analyser med BES som datakilde:

- I oppgaven er det sammenlignet gruppen av ja velgere med gruppen av nei velgere ut fra sosiodemografiske variabler, variabler som kjennetegner velgere til populistiske parti og variabler som kan knyttes til holdninger om Storbritannia som stormakt og kontroll over egen utvikling (historie og kultur). Khikvadrattest ble brukt for kategoriske variabler, T-test for uavhengige utvalg for kontinuerlige variabler som var normalfordelte og Mann- Whitney U- test for kontinuerlige variabler som ikke var normalfordelt.
- Multivariat logistisk regresjonsanalyse ble gjort for å finne hvilke faktorer/ variabler som best predikerte hva en sa at en ville stemme ved folkeavstemningen om EU. Her ble Wave 8 brukt, fordi denne inkluderte variabler om EU sin påvirkning av britisk identitet i tillegg til variabler som samsvarer med egenskaper ved populisme, slik som tillit til eliten versus vanlige folk og holdning til immigrasjon. Avhengig variabel er hva en oppgir å ville stemme ved EU folkeavstemningen i 2016 (ja til å forlate EU=1, nei til å forlate EU=0). Dette er en dikotom variabel med to kategorier. I en logistisk regresjon vises hvor mye den naturlige logaritmen til oddsen for den avhengige variabelen endrer seg for hver enhets endring i forklaringsvariablene. Det er sett på sannsynlighet for å stemme ja eller nei ved ulike skårer på de aktuelle forklaringsvariablene. Formlene som er brukt for å beregne sannsynlighet er:
  - $P=1/(1+e^{-b})$, hvor
  - $b=L_0+L_1*x$ hvor b regnes for forskjellige utfall av x som er den avhengige variabelen (i oppgaven varierte x fra 1 til 5, og det er beregnet b basert på utfallene 1 og 5).

Det er oppgitt oddsratio ($\exp(B)$) og klassifiseringsplot. Klassifiseringsplot sier noe om hvor god modellen er til å plassere respondentene i de to kategoriene til avhengig variabel. Det er

gjort korrelasjonsanalyse for forklaringsvariablene for å hindre multikolinærhet i analysesvarene.

Alle analysene ble vektet med vekten wt, wt er en «cross-sectional» vekt som brukes for alle Waves.

7. Resultat

7.1 European Social Survey

I tabellene 5 og 6 vises indikasjon på EU-skepsis i alle medlemsland i EU som har svart på ESS undersøkelsene. Det er ikke data fra alle land ved hver ESS undersøkelse. Noen av medlemslandene i EU (Latvia, Luxembourg, Malta og Romania) har ikke deltatt i ESS undersøkelsene. Variabler som gir indikasjon på skepsis til EU, er tillit til Det europeiske parlament og syn på om grad av forening i EU bør gå lengre eller allerede har gått for langt. Man er interessert i utvikling av skepsis til EU og har valgt å se på gjennomsnittsskår på de to variablene fra 2008 til 2018. Det er valgt tre undersøkelser med fire års mellomrom samt den siste ESS undersøkelsen som det er publisert data for. Dette for å vise utvikling i et lengre tidsrom.

Tillitt til Det europeiske parlament er målt på en skala fra 0 til 10, hvor 0 er «ingen tillitt overhodet» og 10 er «fullstendig tillitt». En skår under fem vil være grader av liten tillitt til Det europeiske parlament. I 2008 hadde 14 av de 21 medlemslandene, som hadde deltatt i ESS, et gjennomsnitt under 5, i 2012 gjaldt dette 18 av 21 land, i 2016 16 av 18 land og i 2018 12 av 16 land. Dette tilsvarer henholdsvis 67% i 2008, 86% i 2012, 89% i 2016 og 75% i 2018. Spredningen for gjennomsnittet for alle målingene og alle land er fra 3,16 (Portugal i 2012) til 5,99 (Kypros i 2008). Rent deskriptivt har Storbritannia nesten alltid hatt den laveste skåren på tillitt til Det europeiske parlament sammenlignet med de andre medlemslandene som det er sammenlignet med her. Dette gjelder ved alle målinger som er vist i denne oppgaven, bortsett fra i 2008 der Kroatia hadde en lavere gjennomsnittsskår, 2012 der Portugal hadde en lavere gjennomsnittsskår og 2018 der Bulgaria hadde en lavere gjennomsnittsskår på tillitt til Det europeiske parlament sammenlignet med Storbritannia. Forskjellene mellom Storbritannia og de andre landene er statistisk signifikante når en ser på om 95% konfidensintervall for de ulike gjennomsnittsverdiene er overlappende eller ei. Unntakene er i 2008, der det var overlapp mellom konfidensintervallene for gjennomsnittet for tillitt til Det europeiske parlament i Storbritannia og Kroatia, i 2012 var det overlapp mellom konfidensintervallene for Storbritannia, Portugal, Slovakia og Slovenia, i 2016 mellom Storbritannia, Frankrike, Østerrike og Slovenia, og i 2018 mellom Storbritannia, Slovenia og Bulgaria.

Holdning til grad av forening av EU er målt på en skala fra 0 til 10, hvor 0 er «foreningen av EU har allerede gått for langt» og 10 er «foreningen av EU bør gå videre». En skår under fem vil si ulike grader av at en mener at foreningen i EU har gått for langt. I 2008 hadde 4 av de 21 medlemslandene som hadde deltatt i ESS undersøkelsene et gjennomsnitt under 5, i 2012 var det 11 av 21 medlemsland, i 2016 9 av 18 medlemsland og i 2018 6 av 16 medlemsland. Dette tilsvarer henholdsvis 19% i 2008, 52% i 2012, 50% i 2016 og 38% i 2018. Spredningen for gjennomsnittet for alle målingene og alle land er fra 4,01 (Storbritannia i 2012) til 7,21 (Bulgaria i 2008). Rent deskriptivt har Storbritannia den laveste gjennomsnittsverdien for holdning til grad av forening av EU blant alle landene det er sammenlignet med ved alle målinger, bortsett fra i 2016 der Ungarn hadde en lavere gjennomsnittsskår og 2018 der Østerrike hadde en lavere skår på synet av grad av forening av EU sammenlignet med Storbritannia. Forskjellene mellom Storbritannia og de andre landene er statistisk signifikante når en ser på om 95% konfidensintervall for gjennomsnittsverdiene er overlappende eller ei. Unntakene er i 2012 der det var overlapp mellom konfidensintervallene for gjennomsnittet for Storbritannia, Finland og Kypros, i 2016 var det overlapp mellom konfidensintervallene for Storbritannia, Østerrike og Ungarn og i 2018 mellom Storbritannia, Østerrike og Tsjekkia.

Tabell 5. Tillit til Det europeiske parlament i medlemsland i EU* fra 2008 til 2018

Tillit til Det europeiske parlament								
	2008		2012		2016		2018	
	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI
Storbritannia	3,60	3,53-3,67	3,43	3,36-3,50	3,68	3,61-3,75	3,55	3,48-3,62
Irland	4,73	4,48-4,98	4,38	4,12-4,65	4,93	4,68-5,17	5,06	4,79-5,34
Frankrike	4,62	4,56-4,69	4,12	4,06-4,19	3,73	3,67-3,79	4,02	3,96-4,09
Spania	4,95	4,88-5,03	3,91	3,83-4,00	4,22	4,14-4,31		
Italia			4,33	4,26-4,41	4,03	3,96-4,10	4,40	4,32-4,47
Nederland	5,07	4,96-5,18	4,82	4,70-4,93	4,68	4,56-4,80	5,30	5,19-5,41
Belgia	5,14	4,99-5,28	5,12	4,97-5,27	4,63	4,48-4,79	4,89	4,74-5,04
Tyskland	4,30	4,24-4,35	4,36	4,30-4,41	4,44	4,38-4,50	4,57	4,52-4,63
Østerrike					3,83	3,64-4,02	4,42	4,24-4,61
Portugal	4,33	4,15-4,50	3,16	3,00-3,32	4,09	3,90-4,27		
Sverige	4,66	4,49-4,82	4,71	4,55-4,87	4,76	4,61-4,91		
Finland	5,15	4,95-5,36	5,04	4,84-5,25	5,17	4,96-5,38	5,40	5,20-5,60
Danmark	5,05	4,83-5,27	5,16	4,94-5,37				
Litauen			4,74	4,39-5,08	5,62	5,30-5,94		
Estland	5,01	4,55-5,47	4,73	4,24-5,25	4,56	4,08-5,03	4,65	4,14-5,15
Polen	4,52	4,44-4,60	4,22	4,13-4,31	3,91	3,83-4,00	4,71	4,62-4,80
Slovenia	4,83	4,47-5,20	3,83	3,44-4,22	3,94	3,56-4,32	3,91	3,49-4,32
Slovakia	5,27	5,05-5,49	3,72	3,50-3,94				
Ungarn	4,04	3,86-4,23	4,22	4,05-4,40	4,39	4,22-4,57	5,14	4,95-5,32
Kroatia	3,59	3,32-3,86						
Hellas	4,43	4,27-4,60						
Tsjekkia	3,94	3,77-4,11	3,94	3,76-4,12	4,15	3,98-4,32	4,18	4,00-4,36
Kypros	5,99	5,40-6,58	4,25	3,59-4,92			4,70	4,08-5,31
Bulgaria	4,63	4,39-4,87	4,25	4,00-4,50			3,49	3,22-3,75

*) alle EU-land som deltar i ESS (Latvia, Malta, Romania, Luxemburg er medlem i EU, men har ikke data fra ESS) og som har data fra de ulike rundene i ESS tilgjengelig.

Tabell 6 Syn på grad av forening i EU blant medlemsland i EU* fra 2008 til 2018

Syn på grad av forening i EU								
	2008		2012		2016		2018	
	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI	Gj.sn	95%CI
Storbritannia	4,15	4,08-4,22	4,01	3,94-4,08	4,28	4,21-4,35	4,45	4,38-4,52
Irland	4,97	4,74-5,20	4,51	4,24-4,77	4,74	4,48-5,00	5,15	4,89-5,41
Frankrike	5,03	4,96-5,10	4,97	4,90-5,05	5,01	4,94-5,08	5,31	5,23-5,38
Spania	5,29	5,20-5,37	6,01	5,94-6,09	6,22	6,13-6,30		
Italia			5,92	5,84-6,01	4,52	4,44-4,61	4,88	4,80-4,96
Nederland	5,53	5,41-5,65	5,13	5,00-5,26	5,08	4,96-5,21	5,48	5,37-5,60
Belgia	5,36	5,20-5,52	5,31	5,14-5,47	5,08	4,91-5,25	5,64	5,48-5,79
Tyskland	5,25	5,19-5,32	5,54	5,47-5,60	5,95	5,89-6,02	6,27	6,21-6,34
Østerrike					4,28	4,07-4,49	4,44	4,22-4,66
Portugal	5,12	4,91-5,33	4,59	4,38-4,81	5,92	5,73-6,11		
Sverige	4,97	4,81-5,14	4,69	4,53-4,85	4,80	4,65-4,95		
Finland	4,51	4,30-4,71	4,26	4,06-4,47	4,73	4,52-4,94	5,16	4,96-5,36
Danmark	5,71	5,46-5,95	5,72	5,48-5,96				
Litauen			5,70	5,38-6,03	5,44	5,07-5,81		
Estland	5,47	4,94-6,00	4,50	3,94-5,06	4,55	4,02-5,09	4,85	4,30-5,39
Polen	6,48	6,40-6,57	5,71	5,61-5,80	5,60	5,51-5,70	6,11	6,02-6,21
Slovenia	5,63	5,26-6,01	5,34	4,94-5,73	5,64	5,26-6,01	5,85	5,46-6,24
Slovakia	5,82	5,58-6,06	4,90	4,64-5,16				
Ungarn	5,04	4,82-5,26	4,85	4,67-5,04	4,14	3,95-4,34	4,55	4,36-4,74
Kroatia	5,47	5,18-5,76						
Hellas	5,39	5,21-5,58						
Tsjekkia	5,08	4,90-5,26	4,82	4,64-5,00	4,47	4,29-4,64	4,49	4,32-4,67
Kypros	5,75	5,09-6,41	4,77	3,98-5,56			5,40	4,70-6,09
Bulgaria	7,21	6,99-7,43	6,52	6,28-6,76			5,24	4,98-5,51

*) alle EU-land som deltar i ESS (Latvia, Malta, Romania, Luxemburg er medlem i EU, men har ikke data fra ESS) og som har data fra de ulike rundene i ESS tilgjengelig.

I oppgaven ble det undersøkt om kjennetegn ved populisme har sammenheng med EU-skepsis. Med bakgrunn i teorijennomgang i denne oppgaven, er det grunn til å studere tillit til politikere, tillit til eliten/ eksperter, holdning til immigrasjon og sosiodemografiske variabler som alder, kjønn, utdanning og arbeid. I tabellene 7 til 12 presenteres deskriptiv statistikk for variablene samt to multiple regresjonsanalyser med tillit til Det europeiske parlament og syn på om grad av EU forening har gått for langt eller kan gå lengre som avhengige variabler og tillit til politikere, holdning til immigrasjon, nasjonal og europeisk identitet og sosiodemografiske variabler som forklaringsvariabler for Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania.

Oppgaven bruker data fra ESS undersøkelsen fra 2018. For Spania er det brukt dataene fra 2016 siden ESS ikke hadde mottatt data fra Spania for 2018. Tabell 7 viser deskriptiv statistikk for sosiodemografiske variabler, egenskaper ved populistiske trender, tillitt til det europeiske parlament og syn på grad av forening i EU i fem utvalgte land, Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania. ESS undersøkelsen har ikke spørsmål knyttet til tillit til eliten eller eksperter. Det er tatt med svar på spørsmål om hvor emosjonelt knyttet respondenten er til landet og til Europa. Det antas at dette sier noe om henholdsvis nasjonal- og europeisk identitetsfølelse. Det var ikke tilgjengelige data for Spania for disse variablene. Storbritannia har rent deskriptivt en lavere skår på tillitt til Det europeiske parlamentet, syn på grad av forening av EU og i hvor stor grad de er emosjonelt knyttet til Europa enn de andre landene en har sett på (Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania). På variabler som sier noe om populistiske holdninger (tillit til politikere, tillit til parlamentet og holdning til immigrasjon) er det ikke tydelige forskjeller mellom Storbritannia og den andre landene.

Tabell 7. Deskriptiv statistikk for sosiodemografiske variabler og egenskaper ved populistiske trender i Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania (2018)

	Stor- britannia	Frankrike	Tyskland	Neder- land	Spania***	
Alder*	50,2 (18,1)	50,1 (19,0)	49,6 (19,1)	48,5 (18,8)	49,6 (18,2)	
Kjønn (andel menn)	47%	47%	51%	50%	50%	
Sivil Status (lever i parforhold)	55,4%	53,2%	55,0%	53,7%	54,5%	
Utdannings- nivå	Grunnskole	14,9%	12,3%	3,1%	7,1%	23,6%
	Videre- gående	40,8%	53,2%	60,1%	54,0%	51,2%
	Opp til bachelor	28,6%	19,0%	21,8%	18,1%	12,3%
	Master eller høyere	15,7%	15,5%	15,0%	20,8%	12,9%
Arbeid	Ikke i arbeid	9,3%	6,7%	6,0%	11,4%	5,9%
	Pensjonist	23,8%	31,0%	26,3%	19,0%	25,6%
	I arbeid	66,8%	62,3%	67,7%	69,6%	68,6%
Økonomi, klarer seg med dagens inntekt	87%	79%	90%	92%	74%	
Holdning til immigrasjon*	5,8(2,5)	5,1 (2,2)	5,4 (2,2)	5,7 (1,7)	5,5 (2,3)	
Tillit til politikere*	3,5(2,3)	3,5 (2,2)	4,0 (2,3)	5,4 (1,9)	2,4 (2,3)	
Tillit til parlamentet*	4,3(2,5)	4,2 (2,4)	5,1 (2,5)	5,9 (1,9)	3,9 (2,6)	
Tillit til Det europeiske parlament *	3,5(2,5)	4,0 (2,4)	4,6 (2,4)	5,3 (2,0)	4,2 (2,6)	
Syn på grad av forening i EU*	4,5(2,5)	5,3 (2,6)	6,3 (2,7)	5,5 (2,2)	6,2 (2,5)	
Andel stemt på populistisk parti **	3,2%	11,6%	6,8%	6,8%	15,7%	
Emosjonelt knyttet til landet*	6,9(2,6)	7,9 (2,0)	7,5 (2,2)	7,0 (2,0)	N/A	
Emosjonelt knyttet til Europa*	4,7(2,8)	6,0 (2,5)	6,5 (2,4)	5,7 (2,1)	N/A	

*) Verdier er oppgitt i gjennomsnitt (standardavvik)

**) Nasjonal samling i Frankrike, UKIP i Storbritannia, Alternativ for Tyskland i Tyskland, Podemos i Spania og Frihetspartiet i Nederland

*** 2016

Det ble gjort en korrelasjonsanalyse mellom tillit til politikere og tillit til parlamentet. Disse var korrelert med en Pearson korrelasjonskoeffisient på over 0,7 i fire av landene som var studert, bortsett fra Frankrike der korrelasjonen mellom de to variablene var 0,65. Tillit til parlamentet ble derfor tatt ut av regresjonsanalysen for å hindre multikolaritet. Tillitt til politikere ble tatt med i videre analyser, fordi det er mest teori knyttet til mangelfull tillitt til

politikere som et av kjennetegnene ved populisme. Korrelasjonsanalyser mellom de andre uavhengige variablene hadde ikke korrelasjonskoeffisienter over 0,7. Tillit til politikere var statistisk signifikant korrelert med tillit til Det europeiske parlament (Pearson korrelasjonskoeffisient 0,62 i Storbritannia, 0,65 i Frankrike, 0,67 i Tyskland, 0,71 i Nederland og 0,63 i Spania). Når det gjelder syn på grad av forening av EU er det svakere korrelasjon med tillitt til det Europeiske parlament (Pearson korrelasjonskoeffisient 0,15 i Storbritannia, 0,28 i Frankrike, 0,35 i Tyskland, 0,38 i Nederland og 0,12 i Spania). Å kjenne seg følelsesmessig tilknyttet Europa (europeisk identitet) var statistisk signifikant korrelert med tillit til Det europeiske parlament (Pearson korrelasjonskoeffisient 0,51 for Storbritannia, 0,47 for Frankrike, 0,42 for Tyskland og 0,38 for Nederland) og i syn på grad av forening i EU (Pearson korrelasjonskoeffisient 0,49 for Storbritannia, 0,48 for Frankrike, 0,42 for Tyskland og 0,38 for Nederland).

Multipel regresjonsanalyse ble brukt for å predikere variasjon i tillit til Det europeiske parlament og syn på grad av EU-forening. I regresjonsanalysen ble forklaringsvariablene tatt inn i ett sett. Dette skal brukes når en ikke har en a priori hypotese om hvilke variabler som er de beste prediktorene for variasjon i avhengig variabel. Det er inkludert variablene tillit til politikerne, holdning til innvandring, nasjonal og europeisk tilknytning og sosiodemografiske variabler som alder, kjønn, utdanning, arbeid og hvor fornøyd en er med sin økonomi. Kombinasjonen av alle variablene hadde en statistisk signifikant forklaringskraft på tillit til Det europeiske parlament i alle land. I oppgaven ble det så gjort nye regresjonsanalyser med to modeller, en stor med alle forklaringsvariablene inkludert og en liten modell uten de sosiodemografiske variablene.

For Storbritannia var, med syn på grad av EU forening som avhengig variabel, utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,52 som indikerer at omtrent 27% av variasjon i syn på grad av EU forening i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Med tillitt til Det europeiske parlament som avhengig variabel var utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,72, som indikerer at omtrent 51% av variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Det er så gjort en regresjonsanalyse med en stor modell (alle forklaringsvariabler) og en liten modell (uten sosiodemografiske variabler). Den multiple korrelasjonskoeffisienten og R^2 i den minste modellen ble redusert til henholdsvis 0,48 og 23% av variasjon i syn på grad av EU forening og 0,70 og 49% i forklart variasjon av tillit til Det europeiske parlament. Sosiodemografiske variabler bidro bare med 4% og 2%

ytterligere forklaringskraft på henholdsvis syn på grad av EU forening og tillit til Det europeiske parlament. Endring i F var signifikant ($p < 0,001$). I tabell 8 presenteres antall respondenter (N), R^2 , Beta, standardisert beta, 95% konfidensintervall for Beta, T-verdi og P-verdi for Storbritannia.

For Frankrike var, med syn på grad av EU forening som avhengig variabel, utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,43 som indikerer at omtrent 19% av variasjon i syn på grad av EU forening i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Med tillitt til Det europeiske parlament som avhengig variabel var utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,69, som indikerer at omtrent 48% av variasjon i tillit til Det europeiske parlament i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Det er gjort en regresjonsanalyse med en stor modell (alle forklaringsvariabler) og en liten modell (uten sosiodemografiske variabler). Den multiple korrelasjonskoeffisienten og R^2 i den minste modellen ble redusert til henholdsvis 0,41 og 17% i forklart variasjon i syn på grad av EU forening og 0,67 og 46% i forklart variasjon av tillit til Det europeiske parlament. Sosiodemografiske variabler bidro med 2% ytterligere forklart variasjon i syn på grad av EU forening og tillit til Det europeiske parlament. Endring i F var signifikant ($p < 0,001$). I tabell 9 presenteres antall respondenter (N), R^2 , Beta, standardisert beta, 95% konfidensintervall for Beta, T-verdi og P-verdi.

For Tyskland var, med syn på grad av EU forening som avhengig variabel, utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,46 som indikerer at omtrent 21% av variasjon i syn på grad av EU forening i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Med tillitt til Det europeiske parlament som avhengig variabel var utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,70, som indikerer at omtrent 49% av variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Det er gjort en regresjonsanalyse med en stor modell (alle forklaringsvariabler) og en liten modell (uten sosiodemografiske variabler). Den multiple korrelasjonskoeffisienten og R^2 i den minste modellen ble redusert til henholdsvis 0,46 og 21% i forklart variasjon i syn på grad av EU forening og 0,68 og 46% i forklart variasjon av tillit til Det europeiske parlament. Sosiodemografiske variabler bidro bare med henholdsvis 0,5% og 3% ytterligere forklaringskraft på henholdsvis syn på grad av EU forening og tillit til Det europeiske parlament. Endring i F var signifikant ($p = 0,001$ for syn på grad av EU forening og $p < 0,001$ for tillitt til Det europeiske parlament). I tabell 10 presenteres antall respondenter (N), R^2 , Beta, standardisert beta, 95% konfidensintervall for Beta, T-verdi og P-verdi.

For Nederland var, med syn på grad av EU forening som avhengig variabel, utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,47 som indikerer at omtrent 21% av variasjon i syn på grad av EU forening i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Med tillitt til Det europeiske parlament som avhengig variabel var utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,74, som indikerer at omtrent 55% av variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Det er gjort en regresjonsanalyse med en stor modell (alle forklaringsvariabler) og en liten modell (uten sosiodemografiske variabler). Den multiple korrelasjonskoeffisienten og R^2 i den minste modellen ble redusert til henholdsvis 0,44 og 19% i forklart variasjon i syn på grad av EU forening og 0,72 og 51% i forklart variasjon av tillit til Det europeiske parlament. Sosiodemografiske variabler bidrog med henholdsvis 2% og 4% ytterligere forklaringskraft på både syn på grad av EU forening og tillit til Det europeiske parlament. Endring i F var signifikant ($p < 0,001$). I tabell 11 presenteres antall respondenter (N), R^2 , Beta, standardisert beta, 95% konfidensintervall for Beta, T-verdi og P-verdi.

For Spania var, med syn på grad av EU forening som avhengig variabel, utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,43 som indikerer at omtrent 18% av variasjon i syn på grad av EU forening i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Med tillitt til Det europeiske parlament som avhengig variabel var utvalgets multiple korrelasjonskoeffisient 0,63, som indikerer at omtrent 39% av variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i utvalget blir forklart av kombinasjonen av alle forklaringsvariablene (R^2). Det er gjort en regresjonsanalyse med en stor modell (alle forklaringsvariabler) og en liten modell (uten sosiodemografiske variabler). Den multiple korrelasjonskoeffisienten og R^2 i den minste modellen ble redusert til henholdsvis 0,41 og 17% i forklart variasjon i syn på grad av EU forening og 0,62 og 39% i forklart variasjon av tillit til Det europeiske parlament. Sosiodemografiske variabler bidrog bare med 1% ytterligere forklaringskraft på syn på grad av EU forening og hadde 0,4% ekstra forklaringskraft på variasjon i tillit til Det europeiske parlament. Endring i F var signifikant ($p < 0,001$) for syn på grad av EU forening, men ikke signifikant ($p = 0,01$) for tillitt til Det europeiske parlament. I tabell 12 presenteres antall respondenter (N), R^2 , Beta, standardisert beta, 95% konfidensintervall for Beta, T-verdi og P-verdi.

Tabell 8. Storbritannia. Multippel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018

N=2204

Avhengig variabel: Syn på grad av EU forening (R² = 0,27)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T- verdi	P-verdi
Tillit til politikere	0,12	0,11	0,08 - 0,17	5,39	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,39	0,38	0,35 - 0,43	18,00	< 0,001
Nasjonal identitet	-0,10	-0,10	-0,14 - -0,06	-4,52	< 0,001
Alder	-0,01	-0,10	-0,02 - 0,01	-3,57	< 0,001
Kjønn	0,44	0,09	0,24- 0,63	4,41	< 0,001
Lever i parforhold	-0,32	-0,06	-0,53 - -0,11	-2,93	0,003
Universitetsutdannelse	0,12	0,02	-0,08 - 0,33	1,16	n.s.
I arbeid	0,45	0,08	0,19 - 0,71	3,35	0,001
Fornøyd med økonomi	0,37	0,05	0,07 - 0,67	2,41	0,016
Avhengig variabel: Tillitt til Det europeiske parlament (R² = 0,51)					
Tillit til politikere	0,59	0,55	0,56 - 0,63	32,24	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,28	0,27	0,24 - 0,31	15,92	< 0,001
Nasjonal identitet	-0,08	-0,08	-0,11 - -0,05	-4,70	<0,001
Alder	-0,02	-0,13	-0,02- -0,01	-6,03	< 0,001
Kjønn	0,20	0,04	0,04 - 0,36	2,49	0,013
Lever i parforhold	-0,08	-0,02	-0,26 - 0,09	-0,97	n.s.
Universitetsutdannelse	0,17	0,03	0,0 - 0,34	2,06	0,04
I arbeid	0,19	0,04	-0,02 - 0,40	1,77	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,06	0,01	-0,18 - 0,31	0,54	n.s.

Tabell 9. Frankrike. Multippel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018

N=2010

Avhengig variabel: Syn på grad av EU forening ($R^2 = 0,19$)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T- verdi	P-verdi
Tillit til politikere	0,26	0,22	0,21 - 0,31	9,96	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,28	0,24	0,23 - 0,34	10,58	< 0,001
Nasjonal identitet	0,01	0,01	-0,05 - 0,07	0,36	n.s.
Alder	0,00	0,01	-0,01 - 0,01	0,25	n.s.
Kjønn	-0,23	-0,04	-0,44 - -0,01	-2,07	0,038
Lever i parforhold	-0,10	-0,02	-0,33 - 0,13	-0,86	n.s.
Universitetsutdannelse	0,69	0,13	0,45 - 0,92	5,67	< 0,001
I arbeid	-0,07	-0,01	-0,35 - 0,22	-0,48	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,39	0,06	0,11 - 0,67	2,77	0,006

Avhengig variabel: Tillitt til Det europeiske parlament ($R^2 = 0,48$)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T- verdi	P-verdi
Tillit til politikere	0,68	0,61	0,64 - 0,71	34,78	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,16	0,15	0,12 - 0,20	8,22	< 0,001
Nasjonal identitet	-0,01	-0,01	-0,05 - 0,03	-0,38	n.s.
Alder	-0,01	-0,11	-0,02 - -0,01	-4,75	< 0,001
Kjønn	0,12	0,03	-0,04 - 0,28	1,52	n.s.
Lever i parforhold	-0,15	-0,03	-0,32 - 0,02	-1,74	n.s.
Universitetsutdannelse	0,41	0,08	0,23 - 0,58	4,52	< 0,001
I arbeid	0,15	0,03	-0,06 - 0,36	1,43	n.s.
Fornøyd med økonomi	-0,03	-0,01	-0,24 - 0,17	-0,31	n.s.

Tabell 10. Tyskland. Multippel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018

N=2358

Avhengig variabel: Syn på grad av EU forening ($R^2=0,21$)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T-verdi	P-verdi
Tillit til politikere	0,26	0,22	0,21 - 0,31	10,43	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,35	0,29	0,31 - 0,40	4,10	< 0,001
Nasjonal identitet	0,08	0,07	0,03 - 0,13	3,24	0,001
Alder	0,00	-0,02	-0,01 - 0,01	-0,58	n.s.
Kjønn	0,04	0,01	-0,16 - 0,24	0,41	n.s.
Lever i parforhold	-0,25	-0,05	-0,47 - -0,02	-2,17	0,030
Universitetsutdannelse	0,19	0,04	-0,02 - 0,41	1,76	n.s.
I arbeid	0,01	0,00	-0,26 - 0,29	0,09	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,26	0,07	0,11 - 0,41	3,36	0,001
Avhengig variabel: Tillitt til Det europeiske parlament ($R^2=0,49$)					
Tillit til politikere	0,63	0,59	0,59 - 0,66	35,15	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,14	0,13	0,10 - 0,17	7,63	< 0,001
Nasjonal identitet	0,05	0,04	0,01 - 0,08	2,73	0,006
Alder	-0,02	-0,18	-0,03 - -0,02	-8,45	< 0,001
Kjønn	0,18	0,04	0,04 - 0,33	2,49	0,013
Lever i parforhold	-0,16	-0,03	-0,32 - 0,00	-1,98	0,048
Universitetsutdannelse	0,13	0,03	-0,03 - 0,28	1,63	n.s.
I arbeid	-0,23	-0,04	-0,42 - -0,03	-2,25	0,024
Fornøyd med økonomi	0,12	0,04	0,01 - 0,23	2,19	0,028

Tabell 11. Nederland. Multippel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2018

N=2852

Avhengig variabel: Syn på grad av EU forening ($R^2=0,21$)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T-verdi	P-verdi
Tillit til politikerne	0,33	0,29	0,28 - 0,39	11,52	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,28	0,22	0,22 - 0,33	9,19	< 0,001
Nasjonal identitet	0,04	0,04	-0,01 - 0,10	1,53	n.s.
Alder	0,00	-0,02	-0,01 - 0,01	-0,55	n.s.
Kjønn	-0,12	-0,03	-0,31 - 0,08	-0,18	n.s.
Lever i parforhold	-0,21	-0,05	-0,43 - 0,01	-1,89	n.s.
Universitetsutdannelse	0,67	0,15	0,46 - 0,87	6,38	< 0,001
I arbeid	-0,19	-0,04	-0,46 - 0,08	-1,40	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,08	0,01	-0,29 - 0,44	0,40	n.s.
Avhengig variabel: Tillitt til Det europeiske parlament ($R^2=0,55$)					
Tillit til politikerne	0,70	0,65	0,66 - 0,74	34,52	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,12	0,10	0,07 - 0,16	5,40	< 0,001
Nasjonal identitet	0,02	0,02	-0,01 - 0,06	1,25	n.s.
Alder	-0,02	-0,20	-0,03 - -0,02	-8,21	< 0,001
Kjønn	0,29	0,07	0,16 - 0,43	4,17	< 0,001
Lever i parforhold	-0,12	-0,03	-0,27 - 0,04	-1,47	n.s.
Universitetsutdannelse	0,01	0,00	-0,13 - 0,16	0,16	n.s.
I arbeid	-0,24	-0,06	-0,43 - 0,05	2,52	0,012
Fornøyd med økonomi	0,17	0,02	-0,09 - 0,43	1,29	n.s.

Tabell 12. Spania. Multippel regresjonsanalyse med syn på grad av EU-forening og tillit til Det europeiske parlament, ESS 2016

N=1958

Avhengig variabel: Syn på grad av EU forening (R²=0,18)					
	B	Standardisert, Beta	95% KI	T-verdi	P-verdi
Tillit til politikerne	0,05	0,05	0,00 - 0,10	2,01	n.s.
Holdning til immigrasjon	0,41	0,38	0,36 - 0,47	15,94	< 0,001
Nasjonal identitet					
Alder	0,00	0,00	-0,01 - 0,01	-0,03	n.s.
Kjønn	0,06	0,01	-0,16 - 0,28	0,54	n.s.
Lever i parforhold	0,09	0,02	-0,15 - 0,34	0,74	n.s.
Universitetsutdannelse	0,69	0,12	0,43 - 0,95	5,20	< 0,001
I arbeid	-0,11	-0,02	-0,40 - 0,18	-0,73	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,09	0,02	-0,17 - 0,36	0,68	n.s.
Avhengig variabel: Tillitt til Det europeiske parlament (R²=0,39)					
Tillit til politikerne	0,67	0,60	0,63 - 0,72	29,96	< 0,001
Holdning til immigrasjon	0,09	0,08	0,04 - 0,13	3,81	< 0,001
Nasjonal identitet					
Alder	-0,01	-0,07	-0,02 - 0,00	-2,85	0,004
Kjønn	-0,04	-0,01	-0,24 - 0,16	-0,37	n.s.
Lever i parforhold	-0,04	-0,01	-0,26 - 0,18	-0,38	n.s.
Universitetsutdannelse	0,03	0,00	-0,21 - 0,26	0,22	n.s.
I arbeid	-0,15	-0,03	-0,42 - 0,11	-1,14	n.s.
Fornøyd med økonomi	0,26	0,04	0,03 - 0,49	2,17	n.s.

7.2 British Election Study

Det er først brukt data fra Wave 8 som ble gjennomført i perioden mellom 6. mai 2016 og 22. juni 2016, like før folkeavstemningen 23. juni 2016. Respondentene er delt inn i kategorier etter hva de oppga at de ville stemme i folkeavstemningen. I tabell 13 er sosiodemografiske variabler presentert for de ulike gruppene, de som sa de ville stemme ja til å forlate EU, de som sa de ville stemme nei til å forlate EU, de som ikke ville stemme og de som ikke hadde bestemt seg. Det er gjort sammenligning mellom gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU og gruppen som sa de ville stemme nei til å forlate EU med de som ikke hadde bestemt seg. Wave 8 hadde ikke data for klassetilhørighet.

I gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU var gjennomsnittsalder høyere, det var en større andel menn, en større andel som levde i parforhold, færre som hadde høyere utdanning enn de som sa de ville stemme nei til å forlate EU. En lavere andel sa de var i risiko for å bli arbeidsledig i gruppen som sa de ville ut av EU enn de som ville bli i EU. På sosiodemografiske variabler var de som ikke hadde bestemt seg i en «mellomklasse» når det gjaldt alder og utdanning, men det var en større andel kvinner som ikke hadde bestemt seg for hva de skulle stemme sammenlignet med både de som hadde bestemt seg for å stemme ja til å forlate EU og de som hadde bestemt seg for å stemme nei til å forlate EU. Videre var andelen kvinner i gruppen som sa de ikke ville stemme ved folkeavstemningen større sammenlignet med gruppene som hadde bestemt seg for hva de skulle stemme.

Tabell 13. Sosiodemografiske variabler for undersøkelse før folkeavstemning (Wave 8).

	Hele populasjonen (N=33502)	Ja til å forlate EU (N=15793)	Nei til å forlate EU (N=15215)	Vil ikke stemme* (N=475)	Vet ikke* (N=2018)	Ja/ vet ikke	Nei/ vet ikke
Andel %		44,6	42,3	4,3	8,9		
Alder gjennomsnitt (SD)	47,4 (16,9)	52,0 (15,9)	44,1 (17,9)	39,8 (14,9)	44,6 (16,1)	**	n.s.
Kjønn (andel menn)	48,5%	51,0%	48,8%	43,8%	36,7%	**	**
Lever i parforhold	58,3%	63,8%	54,2%	46,8%	56,1%	**	n.s.
Grunnskole eller lavere	34,2%	45,0%	21,1%	46,8%	38,4%	**	**
Videregående	24,7%	23,1%	26,0%	28,7%	24,0%	n.s.	n.s.
Opp til bachelor	33,5%	27,2%	41,5%	21,1%	32,0%	**	**
Master eller høyere	7,6%	4,6%	11,4%	3,4%	5,6%	n.s.	**
Risiko for å bli arbeidsledig	14,6%	13,4%	16,5%	14,7%	11,9%	n.s.	**

**) $p < 0.001$ (Khikvadrattest ble brukt for kategoriske variabler, T-test for uavhengige utvalg for kontinuerlige variabler som ikke var normalfordelte og Mann-Whitney U-test for variabler som ikke var normalfordelt).

I tabell 14 presenteres deskriptiv statistikk vedrørende holdninger til immigrasjon, tillitt til politikere, tillitt til eliten versus vanlige folk, om en vurderer seg selv som britisk og engelsk, syn på om EU undergraver britisk identitet og om Storbritannia sin suverenitet er truet av EU. Dataene er presentert for gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU (N=15793), de som sa de ville stemme nei til å forlate EU (N=15215), de som ikke ville stemme (N=475) og de som ikke hadde bestemt seg (N=2018). Det er gjort sammenligninger mellom gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU og gruppen som sa de ville stemme nei til å forlate EU med de som ikke hadde bestemt seg.

Tabell 14. Holdninger hos ulike grupper før folkeavstemning (Wave 8).

	Hele populasjonen	Vil stemme ja til å forlate EU	Vil stemme nei til å forlate EU	Vil ikke stemme*	Vet ikke*	Ja/ vet ikke	Nei/ vet ikke
Immigrasjon er en byrde for velferdsstaten	3,6 (1,2)	4,2 (0,9)	2,9 (1,2)	3,6 (1,1)	3,8 (1,0)	**	**
Holdning til antall innvandrere	2,8 (2,8)	1,4 (2,1)	4,5 (2,6)	1,8 (2,6)	2,4 (2,4)		
Tillitt til 1	3,0 (1,6)	2,8 (1,5)	3,4 (1,5)	1,7 (1,2)	2,4 (1,5)	**	**
politikere 2	3,9 (1,0)	4,1 (0,9)	3,6 (1,0)	4,1 (0,9)	3,9 (0,9)	**	**
Tillit til eliten vs. «vanlige folk»	3,1 (1,0)	3,5 (0,9)	2,7 (1,0)	3,7 (0,9)	3,3 (0,9)	**	**
Vurdere seg selv som britisk	5,5 (1,6)	5,8 (1,5)	5,3 (1,6)	4,9 (1,9)	5,6 (1,6)	**	**
Vurdere seg selv som engelsk	5,2 (2,1)	5,8 (1,9)	4,7 (2,1)	4,7 (2,2)	5,3 (2,0)	**	**
EU undergraver britisk identitet	3,3 (1,3)	4,2 (0,9)	2,4 (1,0)	3,2 (0,9)	3,4 (0,9)	**	**
Storbritannia sin suverenitet er truet	3,8 (1,1)	4,5 (0,8)	3,1 (1,0)	3,7 (1,0)	3,8 (0,9)	**	**

1: Politikere bryr seg ikke om hva folk som meg mener (skala 1-5, der 5 er helt enig)

2: Tillit til medlemmer i parlamentet (skala 1-7, der 7 er høy grad av tillit)

* stemme ved folkeavstemningen. **statistisk signifikant $p < 0,001$

Man ser at gjennomsnittskår for alle variablene, tillit til politikerne, opplevelse av at EU truer Storbritannia sin suverenitet, at EU undergraver britisk identitet, å vurdere seg selv som britisk eller engelsk, tillit til eliten versus vanlige folk, opplevelse av at politikerne bryr seg om hva jeg mener, holdning til antall innvandrere og syn på om immigrasjon er en byrde for velferdsstaten, var for gruppen som ikke hadde bestemt seg for hva de ville stemme i folkeavstemningen mellom gjennomsnittskåren for de som ville stemme ja til å forlate EU og gjennomsnittskåren for de som ville stemme nei til å forlate EU.

Det er undersøkt om forskjellen mellom gruppene var statistisk signifikante. Det er brukt Mann-Whitney U Test, fordi variablene ikke var normalfordelte. Først er det gjort en sammenligning mellom gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU med gruppen som ikke hadde bestemt seg hva de ville stemme. For alle parametere, opplevelse av at EU truet Storbritannia sin suverenitet, at EU undergraver britisk identitet, å vurdere seg selv som britisk eller engelsk, tillit til eliten versus vanlige folk, tillit til politikere, opplevelse av at politikerne bryr seg om hva jeg mener, holdning til antall innvandrere og syn på om immigrasjon er en byrde for velferdsstaten, var forskjellene statistisk signifikante ($p < 0.001$). Forskjellen mellom gruppen som sa de ville stemme nei til å forlate EU og gruppen som ikke hadde bestemt seg for hva de skulle stemme var også alle statistisk signifikante ($p < 0.001$).

Deltakerne i denne survey undersøkelsen som er gjennomført like før folkeavstemningen ble avholdt, ble spurt spørsmålet «*What matters most to you when deciding how to vote in the EU referendum?*» Deltakerne kunne velge mellom 15 kategorier, immigrasjon, økonomi, utenrikspolitikk, britisk/ engelsk identitet, beskyttelse av rettigheter, suverenitet/ EU-byråkrati, kosmopolitisme, kampanje/ rettferdig resultat, sosial identitet/ partiskhet, EU-integrasjon/ stabilitet, familie, EU-utgifter/ reguleringer/ kostnader, annen stabilitet eller usikkerhet, ikke bestemt bakgrunn, andre. Det er 40,3% som har svart på spørsmålet. De tre store kategoriene er immigrasjon (19,9%), økonomi (20,5%) og suverenitet/ EU-byråkrati (17,4%). For gruppen som ville stemme ja til å forlate EU var de største kategoriene immigrasjon (33,4%) og suverenitet/ EU-byråkrati (31,0%) de viktigste årsakene til beslutning for hva en ville stemme og bare 6,2% oppga økonomi som det som betydde mest for beslutningen. For gruppen som ville stemme nei til å forlate EU var de største kategoriene økonomi (37,3%) og kosmopolitisme (11,0%) det som betydde mest for beslutningen om hva en ville stemme og immigrasjon var oppgitt hos kun 4,1% og suverenitet/ EU-byråkrati hos 2,6% som det som betydde mest for beslutningen. I gruppen som ikke hadde bestemt seg for hva de ville stemme var det 16,1% som oppga immigrasjon, 24,1% økonomi, 17,2% kampanje/ rettferdig resultat og 5,2% suverenitet/ EU-byråkrati som det som betydde mest for beslutningen.

I tabell 15 vises resultat av den multivariate logistiske regresjonsanalysen. I modellen er tillit til politikere, tillit til eliten versus vanlige folk, opplevelse av at immigrasjon er en byrde for velferdsstaten og syn på om EU undergraver britisk identitet forklaringsvariabler. Klassifiseringsplottet viser en total prosentandel på 85,8. En tommelfingerregel er at om prosentandelen er over 70% viser det at modellen er god for å plassere respondentene i de

ulike gruppene i avhengig variabel, her om en sier en vil stemme ja eller nei til fortsatt EU-medlemskap ved folkeavstemningen. Det er synet på om EU undergraver britisk identitet som har størst effekt på om man havner i gruppen som sier de vil stemme ja til å forlate EU når en holder de andre variablene konstant. Tillitt til politikerne, tillitt til eliten versus vanlige folk og syn på immigrasjon har mindre effekt enn synet på om EU undergraver britisk identitet.

Tabell 15. Multivariat logistisk regresjonsanalyse med hva en vil stemme i folkeavstemningen om EU medlemskap som avhengig variabel

	B	Oddsratio	95 % KI for oddsratio	p
Tillitt til politikere	-0,16	0,85	0,74-0,99	0,03
Tillitt til eliten versus vanlige folk	0,50	1,64	1,30-2,08	<0,001
Immigranter er en byrde for velferdsstaten	0,30	1,35	1,10-1,66	0,004
EU undergraver britisk identitet	1,55	7,07	3,72-5,91	<0,001

Videre er det gjort tre bivariate regresjonsanalyser for å kunne beregne sannsynlighet for å havne i gruppen som sier de vil stemme ja til å forlate EU. Avhengig variabel er hva en vil stemme ved folkeavstemningen om fortsatt EU medlemskap, og med hver av følgende forklaringsvariabler, tillit til eliten versus vanlige folk, syn på om immigranter er en byrde for velferdsstaten og syn på om EU undergraver Britisk identitet. Hvis en scorer 1 på spørsmålet om EU undergraver Britisk identitet, er det 98% sannsynlighet for å være i den gruppen som har sagt at de vil stemme ja til å forlate EU ved folkeavstemningen. Hvis en scorer 5 på samme spørsmål, er det bare 6% sjans for å havne i den samme gruppen. Tilsvarende tall for holdninger til immigranter er 94% og 17%, og for tillit til eliten versus vanlige folk 98% og 17%.

I tabell 16 vises hvor mye tid som ble brukt for å holde seg oppdatert på politiske nyheter og aktuelle saker for gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU, gruppen som sa de ville stemme nei til å forlate EU og gruppen som ikke hadde bestemt seg for hva de

skulle stemme. Andelene som oppgis i tabell 19 er andelen som sier de bruker mindre enn en time daglig på de ulike informasjonskanalene. Gruppen som ikke hadde bestemt seg brukte minst tid av alle på de forskjellige informasjonskanalene. Det er forskjeller mellom de som vil stemme ja til å forlate EU og de som vil stemme nei til å forlate EU i tidsbruk på ulike informasjonskanaler, men det er ikke entydig ut fra disse dataene at de to gruppene har brukt mer eller mindre tid på å innhente informasjon om politiske nyheter eller aktuelle saker.

Tabell 16. Tidsbruk på ulike informasjonskanaler for å følge politiske nyheter og aktuelle saker for ulike grupper før folkeavstemningen (Wave 8).

	Hele populasjonen	Vil stemme ja til å forlate EU	Vil stemme nei til å forlate EU	Vet ikke*
TV	65,4%	60,1%	69,1%	73,2%
Radio	82,6%	83,1%	81,5%	86,4%
Aviser inkludert online	79,4%	77,3%	80,2%	87,7%
Internet	77,7%	78,0%	76,5%	84,5%
Samtale med andre	82,9%	81,1%	84,1%	87,4%

Analysen med BES- Wave 9 som datakilde.

Wave 9 ble gjennomført i perioden 24. juni til 4. juli 2016, like etter folkeavstemningen 23. juni 2016. I tabell 17 presenteres sosiodemografiske data for alle som deltok i undersøkelsen, for gruppen som sa de hadde stemt ja til å forlate EU og gruppen som sa de hadde stemt nei til å forlate EU. Gjennomsnittsalder for alle deltakerne var 47,7 år. Når en sammenligner gruppen som har stemt ja til å forlate EU med de som har stemt nei, er alder signifikant høyere blant ja velgerne sammenlignet med nei velgerne (52,5 vs. 45,3, $p < 0.001$). Det er ikke forskjell i kjønnsfordeling mellom ja og nei velgerne. Det er signifikant flere som lever i parforhold blant de som stemte ja til å forlate EU sammenlignet med de som stemte nei (60,5% vs. 52,6%, $p < 0,001$).

Deltakerne har oppgitt hvilken sosial klasse de tilhører. Kategoriene var ingen klasse, middelklasse, arbeiderklasse, annen klasse og vet ikke. 20,6% oppga ingen klasse, 28,3% middelklasse, 44,9% arbeiderklasse, 1,7% annen klasse og 3,3 % svarte vet ikke. Det var 1,4% som ikke svarte på spørsmålet. I tabell 16 oppgis andel som oppga at de tilhørte middelklasse og arbeiderklasse. Det er signifikant flere som oppgir at de hører til arbeiderklassen av de som stemte ja til å forlate EU sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (50,7% vs. 39,0%, $p < 0,001$), og signifikant flere av de som stemte nei til å forlate EU som tilhørte middelklassen sammenlignet med de som stemte ja til å forlate EU (35,6% vs. 24,6%, $p < 0.001$).

BES har flere variabler når det gjelder utdanning. Ut fra tidligere etablert kunnskap, er det hensiktsmessig å skille deltagerne med hensyn på lav og høy utdanning. I oppgaven er det brukt variabelen for fullført formell utdanning. I Storbritannia er utdanningssystemet delt inn med GCSE som grovt sett tilsvarer norsk grunnskole, A-level som grovt sett tilsvarer videregående skole i Norge, undergraduate som tilsvarer de første år på høyskole og universitet opp til bachelor, og postgrade som er mastergrad eller høyere. Det er forskjell i utdanningsnivå mellom ja- og nei velgerne. Det er 11,3% som har mastergrad eller doktorgrad blant de som stemte nei til å forlate EU sammenlignet med 4,1% blant de som stemte ja til å forlate EU ($p < 0,001$), motsatt for grunnskole eller lavere (ikke fullført grunnskole) er andelen 45,7% blant de som stemte ja til å forlate EU, sammenlignet med 20,6% blant de som stemte nei til å forlate EU ($p < 0,001$). Det var en signifikant høyere andel som sa de opplevde risiko for å bli arbeidsledig i gruppen som hadde stemt nei til å forlate EU sammenlignet med gruppen som sa de hadde stemt ja til å forlate EU (19,6% vs. 11,6%, $p < 0.001$).

Tabell 17. Sosiodemografiske data for de som stemte ja til å forlate EU sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU

	Hele populasjonen (N=30036)	Ja til å forlate EU (N=13953)	Nei til å forlate EU (N=14116)	Forskjell ja og nei velgerne*, <i>p</i>	
	Gjennomsnitt (SD)	Gjennomsnitt (SD)	Gjennomsnitt (SD)		
Alder	47,7 (16,9)	52,5 (14,7)	45,3 (17,1)	< .001	
	N (%)	N (%)	N (%)		
Kjønn (andel menn)	49,0	48,3	48,3	n.s	
Lever i parforhold	60,2	60,5	52,6	< .001	
Arbeiderklasse	44,9	50,7	39,0	< .001	
Middelklasse	28,3	24,6	35,6	< .001	
Fullført formell utdanning	Grunnskole eller lavere	34,1	45,7	20,6	< .001
	Videregående	24,6	23,0	25,5	< .001
	Opp til bachelor	33,8	27,3	42,5	< .001
	Master eller høyere	7,5	4,1	11,3	< .001
Risiko for å bli arbeidsledig	16,7	11,6	19,6	< .001	

* krysstabell, chi-square test for kategoriske variabler, t- test for kontinuerlige variabler.

Ifølge problemstillingen i denne oppgaven er det relevant å undersøke populistiske holdninger (immigrasjon, tillit til politikere, tillit til elite), og i hvilken grad egen identitet er knyttet til det være britisk, engelsk og europeisk, i hele populasjonen og blant de som stemte ja og nei til å forlate EU. I tabell 18 vises gjennomsnittskår for disse variablene for alle som hadde deltatt i undersøkelsen, for de som hadde stemt ja til å forlate EU og de som hadde stemt nei til å forlate EU.

Det er to variabler i BES om tillit til politikere, politikere bryr seg om det folk som meg mener og tillit til medlemmer av parlamentet. På en skala fra 1-5 rapporterer deltakerne om i hvilken grad de opplever at politikere bryr seg om hva de mener, der 5 er at de ikke bryr seg i det hele tatt. I hele populasjonen er gjennomsnittskåren 3,8. Det er en statistisk signifikant høyere skår, det vil si at de opplever i mindre grad at politikere bryr seg om hva de mener, blant de som stemte ja til å forlate EU sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (3,9 vs. 3,5, $p < 0,001$).

Gjennomsnittskåren for tillit til medlemmer av parlamentet er 2,9 på en skala fra 1-7, der 7 er stor grad av tillit og 1 liten grad av tillit. De som stemte ja til å forlate EU har statistisk signifikant mindre grad av tillit til medlemmer av parlamentet enn de som stemte nei

til å forlate EU (2,8 vs. 3,1, $p < 0.001$). Gjennomsnittskåren for tillit til vanlige folk i motsetning til ekspertene er 3,1 på en skala fra 1-5, der 5 er stor grad av enighet med påstanden «heller tillit til vanlige folk enn eksperter» og 1 er uenighet med påstanden. De som stemte ja til å forlate EU var statistisk signifikant mer enig i denne påstanden sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (3,6 vs. 2,5, $p < 0,001$).

Gjennomsnittskåren for holdning til innvandring er 3,0 på en skala fra 0-10, der 10 tilsvarer ønske om å tillate mange flere innvandrere, mens 0 er sterk motstand mot dette. De som stemte ja til å forlate EU var statistisk signifikant mer uenig i å tillate mer innvandring sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (1,5 vs. 4,6, $p < 0,001$).

Gjennomsnittskåren for å vurdere seg selv som britisk eller engelsk var henholdsvis 5,1 og 5,4 på en skala fra 1-7, der 7 tilsvarer at de føler seg sterkt britisk eller engelsk, mens 1 tilsvarer ikke i det hele tatt å føle seg som britisk eller engelsk. De som stemte ja til å forlate EU opplevde seg i statistisk signifikant større grad som britiske eller engelske sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (5,8 vs. 5,2 og 5,8 vs. 4,5, $p < 0,001$).

Gjennomsnittskåren for europeisk identitet var 3,5 på en skala fra 1-7, der 7 tilsvarer at en følte en sterk europeisk identitet, mens 1 tilsvarer at en ikke i det hele tatt følte en europeisk identitet. De som stemte ja til å forlate EU opplevde i statistisk signifikant mindre grad en europeisk identitet sammenlignet med de som stemte nei til å forlate EU (2,5 vs. 4,7 $p < 0,001$).

Tabell 18. Politisk tillit, tillit til eksperter versus vanlige folk, holdning til immigrasjon, vurdere seg selv som engelsk og britisk og europeisk identitet hos alle deltakere og hos de som stemte ja og nei til EU medlemskap

		Hele populasjonen (N=30036)	Ja til å forlate EU (N=13953)	Nei til å forlate EU (N=14116)	Forskjell ja og nei velgerne*, <i>p</i>
		Gjennomsnitt (SD)	Gjennomsnitt (SD)	Gjennomsnitt (SD)	
Politikere	1	3,8 (1,0)	3,9 (0,9)	3,5 (1,0)	< 0.001
tillit	2	2,9 (1,5)	2,8 (1,5)	3,1 (1,5)	< 0.001
Tillit til eliten vs. «vanlige folk»		3,1 (1,1)	3,6 (0,9)	2,5 (1,1)	< 0.001
Holdning til innvandring		3,0 (2,7)	1,5 (2,0)	4,6 (2,4)	< 0.001
Vurdere seg selv som engelsk		5,1 (2,1)	5,8 (1,9)	4,5 (2,1)	< 0.001
Vurdere seg selv som britisk		5,4 (1,7)	5,8 (1,6)	5,2 (1,6)	< 0.001
Europeisk identitet		3,5 (2,0)	2,5 (1,6)	4,7 (1,7)	< 0.001

1:Politikere bryr seg ikke om hva folk som meg mener (skala 1-5, der 5 er helt enig)

2:Tillit til medlemmer i parlamentet (skala 1-7, der 7 er høy grad av tillit)

*ikke-parametrisk test (Mann-Whitney U test- fordi variablene ikke var normalfordelte)

I tabell 19 vises en korrelasjonsanalyse mellom variabler for politisk tillit, tillit til eksperter versus vanlige folk, holdning til immigrasjon, vurdere seg selv som engelsk og britisk og europeisk identitet. Det er stor grad av korrelasjon mellom variablene tillit til medlemmer i parlamentet, enighet i påstanden om at «politikerne bryr seg ikke om hva jeg mener», enighet i påstanden om «heller tillit til vanlige folk enn ekspertene», ønske om å tillate flere innvandrere, og i hvilken grad en kjenner seg som britisk eller engelsk. Den eneste korrelasjonen som ikke var signifikant, var enighet i påstanden om at «politikerne bryr seg ikke om hva jeg mener» og i hvilken grad en vurderte seg som engelsk og britisk.

Tabell 19. Korrelasjonsanalyse mellom variabler for politisk tillit, tillit til eksperter versus vanlige folk, holdning til immigrasjon, vurdere seg selv som engelsk og britisk og europeisk identitet.

	Politikere bryr seg ikke om hva jeg mener	Heller tillit til vanlige folk enn eksperter	Tillit til med- lemmer i parla- mentet	Holdning til innvandring	Kjenne seg engelsk	Kjenne seg britisk	Europeisk identitet
Politikere bryr seg ikke om hva jeg mener	0,37 **	-0,50 **	-0,20 **	0,04 n.s.	-0,04 n.s.	-0,21 **	
Heller tillit til vanlige folk enn eksperter		-0,25 **	-0,42 **	0,20 **	0,10 **	-0,40 **	
Tillit til medlemmer i parlamentet			0,15 **	0,05 **	0,14 **	0,16 **	
Holdning til innvandring				-0,33 **	-0,21 **	0,54 **	
Kjenne seg engelsk					0,46 **	-0,20 **	
Kjenne seg britisk						-0,06 **	

*Spearman's rho korrelasjon, ikke normalfordeling på variablene, ** $p < 0.001$

8. Diskusjon

Storbritannia er det landet som har høyest skår på EU-skepsis, målt ved tillit til Det europeiske parlament og synspunkt på grad av forening mellom EU landene, sammenlignet med nesten alle andre land som er medlem av EU og som har svart på ESS undersøkelsene i 2008, 2012, 2016 og 2018. Det er ikke gjort statistiske analyser på forskjellene, men 95% konfidensintervallet for gjennomsnittet for tillit til Det europeiske parlament og syn på grad av forening i EU i Storbritannia er ikke overlappende med 95% konfidensintervallet for gjennomsnittet i Tyskland, Frankrike, Spania eller Nederland. Dette gjelder for alle år bortsett fra i 2016 hvor det er overlapp mellom konfidensintervallene for gjennomsnittsverdier for tillit til Det europeiske parlament i Storbritannia og i Frankrike. Manglende overlapp mellom 95% konfidensintervall for to gjennomsnitt tyder på at forskjellene ikke er tilfeldige. Skepsis mot EU, målt ved tillit til Det europeiske parlament og synspunkt på grad av foreningen i EU, er altså sterkere i Storbritannia enn i andre store Europeiske land, også land med sterke populistiske parti både på høyre- og venstresiden.

Dette funnet støttes av hvordan De Vries plasserer medlemslandene i EU i fire kategorier når det gjelder EU-skepsis, basert på ESS undersøkelsen fra 2014 og eupinions survey fra 2016. De fire kategoriene er «exit scepticism», «policy scepticism», «regime scepticism» og «loyal supporters». «Exit scepticism» er der innbyggerne i landet mener at landet deres utenfor EU er å foretrekke sammenlignet med fortsatt medlemskap i EU. Innbyggerne er negative til både EU sin politikk og EU sitt regime. «Loyal supporters» er hvor innbyggerne ser på fordeler med både EU sin politikk og EU sitt regime, «policy scepticism» er hvor innbyggerne er negative til EU sin politikk, men ikke til EU sitt regime og «regime scepticism» er land der innbyggerne er negative til EU sitt regime, men ikke til EU sin politikk. Storbritannia havner i kategorien «exit scepticism», mens Nederland, Frankrike, Tyskland plasseres i kategorien «regime scepticism» og Spania plasseres i kategorien «loyal supporters» (De Vries 2018, 80).

Ut fra analyser av datasettet fra ESS fra 2018 var en sterkere nasjonal identitetsfølelse, målt ved hvor emosjonelt en er knyttet til landet, en statistisk signifikant forklaringsvariabel for variasjon i syn på grad av EU forening og variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i Storbritannia. I Storbritannia var en sterkere nasjonal identitetsfølelse en negativ prediktor for tillitt til Europaparlamentet og syn på grad av EU forening. I Tyskland var en sterkere

nasjonal identitetsfølelse en positiv prediktor for tillitt til Det europeiske parlament og syn på grad av EU forening. I Frankrike og Nederland var disse sammenhengene ikke statistisk signifikante. Dette kan knyttes til tidligere funn av at den positive assosiasjonen mellom nasjonal identitetsfølelse og EU-skepsis er sterkere i Storbritannia enn i nesten alle andre EU-land, og at innbyggere i Storbritannia har en svak EU-identitet (Carl, Dennison og Evans 2019, 288, 292). Storbritannia har også rent deskriptivt en lavere skår på i hvor stor grad de opplever seg emosjonelt knyttet til Europa sammenlignet med Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania. Den franske presidenten, Charles de Gaulle, som la ned veto på at Storbritannia skulle bli medlem av EEC i 1963, forklarte det blant annet med: *In short, the nature, the very situation that are England's differ profoundly from those of the continentals.*

Carl, Dennison og Evans (2019, 293) finner at den svakere følelsen av europeisk identitet blant innbyggerne i Storbritannia er den viktigste forklaringsfaktoren på forskjellen i grad av EU-skepsis mellom Storbritannia og andre EU-land. I ESS fra 2018 er det i Storbritannia en finner den sterkeste korrelasjonen mellom å kjenne seg følelsesmessig tilknyttet Europa og tillit til Det europeiske parlament Carl, Dennison og Evans spekulerer i at dette har sammenheng med Storbritannias historie, kultur og geografi, og spesielt historien som kolonimakt, og at landet fortsatt har sterke bånd både kulturelt og politisk til sine tidligere koloniland (Carl, Dennison og Evans 2019, 294). Videre er den tidlige historien om den europeiske integrasjonsprosessen relevant her. Frankrike var med å starte denne prosessen, mens Storbritannia mislyktes i sine to første forsøk på å bli medlem i det europeiske felleskapet, noe som skyldtes motstanden til den franske presidenten Charles de Gaulle, og det var først på det tredje forsøket at Storbritannia ble medlem i det europeiske felleskapet (Jones 2007, 14-17) (Store Norske Leksikon 2020b).

Nasjonal identitet er en sterk konkurrent til europeisk identitet. Den nasjonale identiteten er blant de sterkeste kollektive identitetene vi har. Det er en sterk historisk sammenheng eller kobling mellom nasjonalt felleskap og politisk suverenitet. Europeisk integrasjon løser opp denne koblingen mellom den enhet som har vedtaksmyndighet, med mer felles EU lovgivning, og nasjonal identitet som nasjonalstaten representerer. For å kunne klare dette prosjektet, kreves det at de overnasjonale organene har legitimitet i folket (Østerud 1994, 133). Betydningen av å bygge en europeisk fellesskapsfølelse og identitet har vært åpenbar for europapolitikere og europaideologer over tid. Den europeiske kommisjon har hatt tiltak for å bygge en felles identitet, eksempelvis symboler som flagg, nasjonalsang og felles

motto (Recchi 2017, 136), men det er grunn til å spekulere i at det å bygge en felles identitet er vanskelig hvis man ikke har klangbunn i en felles fortid.

Det er antatt at Storbritannia med sin historie som kolonimakt og bånd til tidligere koloniland, har svakere bånd til Europa enn land på det europeiske kontinentet, og har dermed vanskeligere for å bygge en europeisk identitet. Hvordan historien om det europeiske fellesskap fortelles i landene, vil ha betydning for innbyggernes vurdering av EU og utvikling av europeisk identitet. Dette illustreres mellom annet av en studie som har sett på hvordan historien om europeisk integrasjon fortelles i skolebøker i Frankrike og Storbritannia. I de franske skolebøkene fortelles det at Frankrike var initiativtaker til ideen om større fellesskap og integrasjon i Europa, og at ideene bak EU er typisk franske. Frankrike framholdes til å ha en klar plass i det europeiske fellesskap. ESS undersøkelsen fra 2018 viser at Frankrike har en høy gjennomsnittskår på både emosjonell tilknytning til landet og til EU. I skolebøker fra Storbritannia fortelles imidlertid en annen historie, mellom annet om Storbritannias frykt for å miste autonomi og suverenitet ved å delta i den europeiske integrasjon (Sakki 2016, 457, 461-462). Frankrike, Tyskland og Nederland, som alle var med i etableringen av forløperen til EU, har rent deskriptivt høyere gjennomsnittskårer på både emosjonell tilknytning til eget landet og til Europa sammenlignet med Storbritannia i ESS dataene fra 2018. En kan spekulere i at det har vært enklere å bygge en europeisk identitet i land som har en felles i historie i det å være viktige initiativtakere til arbeidet med større samarbeid og integrasjon i Europa. Analyser i denne oppgaven viser at det å være følelsesmessig knyttet til Europa er statistisk signifikant positivt korrelert med både tillit til Det europeiske parlament og at en tenker at foreningen av EU kan gå lenger.

I denne oppgaven sine hypoteser ble det antatt at innbyggere i land med sterke populistiske parti ville være skeptiske til EU, fordi populistisk ideologi inneholder en sterk skepsis mot å gi makt fra nasjonen til overnasjonale institusjoner. Flere av de store populistiske partiene har EU-skepsis i sitt partiprogram. Det gjelder alle de tre store høyrepopulistiske partiene som denne oppgaven har fokusert på; Nasjonal Samling i Frankrike, Alternativ for Tyskland i Tyskland og Frihetspartiet i Nederland (Ekern 2017, 91-92, 189-190 og 156-157). Et annet fellestrekk ved politikken til disse tre partiene, er motstand mot innvandring (Ekern 2017, 99-100, 193, 173). Podemos i Spania er positiv til samarbeid mellom de europeiske landene, og er heller ikke fokusert på innvandring som årsak til problemer i landet (Kiopkiolis 2016. 103-106). Men når en sammenligner, rent deskriptivt, de tre landene med store høyrepopulistiske parti (Tyskland, Frankrike og Nederland) med Spania

med et stort venstrepopulistisk parti, er det ikke forskjeller mellom de tre landene på den ene siden og Spania på den andre siden når det gjelder gjennomsnittskårer for holdning til innvandring, tillitt til Det europeiske parlament eller syn på grad av forening i EU.

Gjennomsnittskårene er i henholdsvis Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania for holdning til immigrasjon på 5,1, 5,4, 5,7, og 5,5, for tillitt til Det europeiske parlament 4,0, 4,6, 5,3, og 4,2 og for syn på grad av forening i EU 5,3, 6,3, 5,5 og 6,2.

Den tiårs perioden som er studert i denne oppgaven (2008-2018) har vært preget av sterk vekst av populistiske parti i mange europeiske land, også de fem landene som er studert i denne oppgaven. Men en kan ikke se den samme trenden i utvikling av EU-skepsis, målt ved tillit til Det europeiske parlament og syn på grad av forening av EU, i ESS undersøkelsene. Det har ikke vært klare trender til endring i EU-skepsis i ESS sine tall målt ved tillitt til Det europeiske parlament og syn på grad av forening av EU. Det en ser, rent deskriptivt, er at det er noe økning i andel av medlemslandene med lave gjennomsnittsskårer på tillitt til Det europeiske parlament fra 2008 til 2016, men denne trenden ser ut til å snu fra 2016 til 2018. Tall fra EU barometeret våren 2019 støtter dette, da hadde tillitt til EU økt med 2 prosentpoeng i forhold til 2018 og var på sitt høyeste nivå siden 2009. I 20 medlemsland sier en majoritet av deltagerne i undersøkelsen at de stoler på EU (European Commission 2019, 5-6). Flere stemmer på populistiske parti enn før, men en kan spekulere i at EU-skepsis har mindre betydning som årsak til at folk stemmer på disse partiene. Det kan også se ut til at oppslutning om populistiske partier avtar i noen land, eksempelvis slik det er beskrevet tidligere i denne oppgaven om Frihetspartiet i Nederland.

De lineære regresjonsanalysene i oppgaven har syn på grad av EU forening og tillitt til Det europeiske parlament som utkommevariabler. En var interessert i å se på om populistiske trender hadde en forklaringskraft på variasjon i syn på grad av EU forening og tillitt til Det europeiske parlamentet. Politisk tillitt, nasjonalisme og holdning til immigrasjon er sentrale trekk ved populismen. En finner at tillitt til politikere og holdning til immigrasjon er statistisk signifikante forklaringsvariabler for grad av tillitt til Det europeiske parlament i Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Nederland og Spania. En finner at nasjonal identitet målt ved hvor emosjonelt knyttet en var til landet var statistisk signifikant forklaringsfaktor for variasjon i tillitt til Det europeiske parlament i Storbritannia og Tyskland. En finner at tillitt til politikere og holdning til immigrasjon er statistisk signifikante forklaringsvariabler for variasjon i syn på grad av EU forening i Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Nederland. I Spania var kun holdning til immigrasjon en statistisk signifikant forklaringsfaktor. I Storbritannia var

sterkere nasjonal identitet en statistisk signifikant negativ forklaringsvariabel for syn på grad av EU forening, mens denne var statistisk signifikant positiv forklaringsvariabel i Tyskland. I Frankrike og Nederland var denne forklaringsvariabelen ikke statistisk signifikant. Det er altså ikke robuste forklaringsvariabler på tvers av land som forklarer variasjon i tillitt til Det europeiske parlament og syn på grad av forening i EU. Unntaket er holdningen til immigrasjon, som er en statistisk signifikant forklaringsfaktor for variasjon i både tillit til Det europeiske parlamentet og syn på grad av forening av EU i alle fem landene.

De to første hypotesene i denne oppgaven var at politisk mistillit og holdning til immigrasjon har sammenheng med EU-skepsis i de studerte land med dominerende populistiske parti, og at EU-skepsis er mer omfattende i Storbritannia enn i andre medlemsland i EU. I utvalgene fra ESS i 2018 var det 3,2% som sa de hadde stemt på UKIP i Storbritannia, 11,6% som hadde stemt på Nasjonal samling i Frankrike, 6,8% som hadde stemt på AFD i Tyskland og Frihetspartiet i Nederland og 15,7% på Podemos i Spania. UKIP har, som tidligere beskrevet, mistet mye oppslutning etter folkeavstemningen i 2016 (Evans og Mellon 2019, 84), og dette er i tråd med partiets sterke fokus på motstand mot medlemskap i EU for Storbritannia. Oppgavens analyser støtter hypotesene om at politisk tillit og holdning til immigrasjon er signifikante forklaringsfaktorer for variasjon i EU skepsis i de fem medlemslandene som er studert. Dette ser ut til å være gjeldende uansett velgeroppslutning om populistiske parti. Bare i Spania er ikke tillit til politikere en signifikant forklaringsfaktor for variasjon i syn på grad av videre forening av EU. Videre finner en at EU-skepsis er i en særstilling i Storbritannia og at nasjonal identitet er en forklaringsfaktor for variasjon i EU-skepsis.

Funn i denne oppgaven kan sees i lys av tidligere forskning som har vist sammenhenger mellom immigrasjon, nasjonalisme og politisk tillit. Eksempelvis har en studie av McLaren fra 2017 undersøkt sammenhengen mellom immigrasjon, nasjonal identitetsfølelse og politisk tillit i Europeiske demokratier. Denne viser at når innbyggerne har ekskluderende faktorer i hva de mener er viktig for å være en av «folket», for eksempel fødested og det å ha en forelder fra landet, og nasjonens politikk også er ekskluderende, for eksempel til familieforening, mulighet for innvandrere til å praktisere egen kultur og religion, så har innbyggerne mer tillit til de politiske institusjonene. Her kan en si at egne synspunkt og landets politikk er samfallende. Men om politikerne klarer å overbevise innbyggerne om andre faktors betydning for at innvandrere er en del av «folket», for eksempel at innvandrere deltar i samfunnet, deltar i valg, så vil man kunne oppnå mer robust

politisk tillit over tid (McLaren 2017, 392). I flerkulturelle samfunn trenger en andre bindemiddel enn etnisitet. Det utfordrer det tradisjonelle, og fokus på å skape tilhørighet blir en viktig oppgave i nasjonsbygging (Andresen 2019, 5). En vil kunne tenke at ny identitetsbygging er mulig i moderne tid. Mobile industrisamfunn krever mer kontekstfri kommunikasjon, og for eksempel et felles språk og allment utdanningssystem. At slike faktorer er vesentlige i moderne nasjonsbygging, støttes av moderniseringsteoretikere som Gellner (1983, 1). Fellesskapet er knyttet til hva du kan, mer enn til hvem du er, eller mer til kultur enn til struktur. En kan spekulere i at syn på overnasjonale strukturer slik som EU blir påvirket av at man er mer mobil, jobber på tvers av landegrenser og ser at en del utfordringer må løses av overnasjonale strukturer.

Flere studier har sett på hva som forklarer tillit til institusjonene i EU. Dette er godt oppsummert i en artikkel av Drakos, Kallandranis og Karidis, publisert i juni 2019. Studien finner generelt en positiv sammenheng mellom tillit til nasjonale institusjoner og institusjoner i EU, men når de nasjonale institusjonene sin utøvelse styrkes eller fungerer godt og har høy tillit, ser en at tillit til EU institusjonene svekkes. Tilgang til arbeidsmarkeder og arbeidsledighet ser ut til å ha sammenheng med tillit til institusjoner i EU. Dette bekreftes i forfatternes egne undersøkelser med utgangspunkt i data fra EU-barometeret. Tilgang til arbeid og økonomisk trygghet er med på å styrke tilliten til EU sine institusjoner (Drakos, Kallandranis og Karidis 2019, 1230-1231 og 1243).

I analyser i denne oppgaven bidro sosiodemografiske variabler, alder, kjønn, hvorvidt man lever i parforhold, har universitetsutdanning, er i arbeid og har en økonomi som gjør at en klarer seg, samlet sett lite i forhold til egenskaper ved populisme i det å forklare variasjon i tillitt til Det europeiske parlament og syn på grad av EU forening. Alder er en robust forklaringsvariabel på tvers av alle fem landene for å forklare variasjon i tillit til Det europeiske parlament, men ikke statistisk signifikant som forklaringsvariabel for syn på grad av EU forening i alle fem landene. Med økende alder er det en reduksjon i tillit til Det europeiske parlament. Dette kan sees i lys av at man med økende alder har færre fordeler ved et EU-medlemskap, som for eksempel tilgang til et globalt arbeidsmarked og den økonomiske trygghet som dette kan gi.

I utvalget i BES undersøkelsen som er gjennomført like før folkeavstemningen (Wave 8), svarte 44,6% at de ville stemme ja til å forlate EU, 42,3% ville stemme nei, 8,9% hadde ikke bestemt seg og 4,3% ville ikke stemme. De som ville stemme ja til å forlate EU var mer

kritiske til innvandring, hadde svakere politisk tillit, hadde sterkere nasjonal identitetsfølelse og oppfattet i større grad at EU undergravde britisk suverenitet og identitet enn de som sa de ville stemme nei til å forlate EU. På alle, unntatt en variabel, som er inkludert i analysene ligger gjennomsnittsskårene for de som ikke hadde bestemt seg mellom de som sa de ville stemme ja til å forlate EU og de som sa de ville stemme nei til å forlate EU. Dette gjelder holdning til innvandring, tillit til politikere, å kjenne seg som britisk og engelsk, og opplevelse av at EU truer britisk identitet og britisk suverenitet. På variabelen politikere bryr seg ikke om hva folk som jeg mener hadde denne gruppen en lavere skår enn de som hadde bestemt seg for hva de skulle stemme.

Når en ser på sosiodemografiske variabler for gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU, så var denne gruppen eldre, det var en større andel menn, en større andel som levde i parforhold, færre som hadde høyere utdanning enn de som sa de ville stemme nei til å forlate EU. Et noe oppsiktsvekkende funn var det var en lavere andel som sa de var risiko for å bli arbeidsledig i gruppen som sa de ville ut av EU enn de som ville bli i EU. En kan spekulere i at de som sa de ville bli i EU oppfattet EU som et viktig arbeidsmarked, og at et EU medlemskap var viktig for å sikre tilgang til dette arbeidsmarkedet. Også på sosiodemografiske variabler var de som ikke hadde bestemt seg i en «mellomklasse» når det gjaldt alder og utdanning, men det var en større andel kvinner som ikke hadde bestemt seg for hva de skulle stemme sammenlignet med både de som hadde bestemt seg for å stemme ja til å forlate EU og de som hadde bestemt seg for å stemme nei til å forlate EU. Videre var andelen kvinner i gruppen som sa de ikke ville stemme ved folkeavstemningen større sammenlignet med gruppene som hadde bestemt seg for hva de skulle stemme. Dette kan knyttes til tidligere analyser, som for eksempel analyse av kampanjer, både «remain» og «leave» kampanjene, som viser at det var fokus på økonomi og reforhandling og regenerering av ideer knyttet til neoliberal patriarkisme (MacLeavy 2018, 211). Det kan se ut til at kvinnene ikke var en spesiell målgruppe for kampanjene. Det var stor valgdeltakelse ved folkeavstemningen om fortsatt EU medlemskap i 2016. 72,2 % av de stemmeberettigede deltok i valget. Men det må være lov å spekulere i om populistiske budskap med de negative konsekvenser EU hadde for «tradisjonssamfunnet» ikke engasjerte kvinnene på samme måte som mennene.

I undersøkelsen til BES etter folkeavstemningen finner en de samme sosiodemografiske forskjellene mellom gruppen som hadde stemt ja og gruppen som hadde stemt nei til å forlate EU som en fant før folkeavstemningen. De som hadde stemt ja til å forlate EU var eldre, levde i større grad i parforhold, en større andel tilhørte arbeiderklassen

og de hadde lavere utdanning enn de som hadde stemt nei til å forlate EU. Tidligere undersøkelser viser stor geografisk spredning av fordeling mellom ja og nei velgerne til fortsatt medlemskap i EU. Eksempelvis var det 76% som stemte nei til fortsatt medlemskap i kystbyen Boston, mens det var bare 21% i den mest sentrale bydelen Lambeth i London (Goodwin og Heath 2016b, 114). Boston er preget av høy grad av innvandring, mellom 2004 og 2014 økte denne byens immigranter med 460%, først og fremst arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa, og byen hadde større vekst i befolkningen sammenlignet med resten av Storbritannia (Smith, 2019). I Boston har 42% av arbeidsstokken arbeidet sitt innenfor anlegg og maskindrift eller «elementary occupations», til sammenligning er det 17% i resten av landet som har arbeid innenfor disse kategoriene. Median for lønnsnivå i Boston er betydelig lavere enn det nasjonale nivået. Også på aggregert nivå var dette tilfelle, støtten til Brexit var sterkest i områder som hadde en eldre befolkning, hadde lavere gjennomsnittlig utdanningsnivå og at de over de siste årene hadde opplevd store demografiske endringer. Dette ble knyttet til veksten i innvandring (Goodwin og Heath 2016b, 115).

De samme mønstrene som en finner aggregert for ulike områder, er også synlige på individuelt nivå; en innbygger med lav utdanning, lav inntekt og som var arbeidsledig eller arbeidet i manuelle yrker hadde større sannsynlighet for å stemme ja til å forlate EU sammenlignet med en innbygger som hadde høyere utdanning, høyere lønn og arbeidet i profesjonsyrker. Eksempelvis når det gjelder utdanning, var det blant de som stemte ja til å forlate EU 75% som ikke hadde noen utdanningskvalifikasjoner, mens det «bare» var 27% blant de som hadde oppnådd det høyeste nivået av utdanning som stemte ja til å forlate EU (Goodwin og Heath 2016b, 115).

Det kan spekuleres, og det finnes også god støtte i tidligere forskning, at personer med høy utdanning opplever seg i mindre grad truet av økt globalisering og neoliberalisme. Personer med høyere utdanning har i større grad nytte av et globalt arbeidsmarked og internasjonalt samarbeid sammenlignet med de med lavere utdanning (Gustersen 2017, 210). Flere undersøkelser har vist nettopp dette at Brexit var like mye et resultat av økende sosiale ulikheter som det politiske og økonomiske forholdet mellom Storbritannia og EU (Goodwin og Heath 2016b, 115) (Hobolt 2016, 1259) (O'Reilly 2016, 810). Områder der en stor andel stemte for å forlate EU var også områder der UKIP fikk stor støtte. En har sett på sammenheng mellom område som ga støtte til UKIP til valget for Det europeiske parlament i 2014 og støtte til Brexit i folkeavstemningen i 2016 og finner en R-square på 0,73, noe som indikerer sterk sammenheng (Goodwin og Heath 2016b, 115). Økt globalisering med åpnere

grenser har ført til en motreaksjon, det som kalles nativisme, der den opprinnelige befolkningen har forrang og der fremmede blir oppfattet som suspekter og truende. Forsvarere av kulturelt mangfold får gjennomgå som «forrædere» av folket. Denne oppgavens analyser viser at immigrasjon og suverenitet/ EU-byråkrati var det som hadde mest betydning for de som sa de ville stemme ja til å forlate EU, mens for gruppen som ville stemme nei til å forlate EU var økonomi det som betydde mest.

I møte med høy grad av innvandring ser en ofte en oppblomstring av nasjonalismen nedenfra. Innvandringen skaper nye utfordringer for de enkelte nasjonene, og har i noen tilfeller bidratt til en økning av innvandringskritiske og nasjonalistiske partier. Senere forskning viser imidlertid at endring i stemmegivning i områder med høy andel immigranter avhenger av flere faktorer. Moriconi, Peri og Turati (2019, 326 og 328) har i sitt arbeid sett på immigrasjonens effekt på stemmegivning i 28 valg i 12 land i Europa. Deres hovedkonklusjoner er at høyt utdannede immigranter, som er en del av den lokale populasjonen, reduserer intensiteten i nasjonalistiske preferanser. Man vender seg med andre ord bort fra mer høyreorienterte nasjonalistiske partier. Effekten er motsatt når det gjelder lavt utdannede immigranter, da er effekten at man vender seg i større grad mot de høyreorienterte nasjonalistiske partiene. Man finner også at endring i preferansene og stemmegivning er sterkere for mindre utdannede og eldre innbyggere. Dette kan indikere at det enkelte individ i utgangspunktet har svake meninger når det gjelder immigrasjonspolitik, eller syn på immigrasjon. Samhandling med immigranter på lokalt nivå revurderer disse preferansene basert på deres lokale erfaringer, og endring i disse individuelle preferansene påvirker politiske meninger. En årsak kan tenkes å være at innbyggere med mindre utdanning kan være mer utsatt for konkurranse om jobber av immigranter med lav utdanning, og dette kan også påvirke deres meninger og syn på kostnaden ved immigrasjon. Staten må ta aktive grep i nasjonsbygging og sikre at slike problemstillinger tas hensyn til, for eksempel gjennom å legge forhold mer til rette for innbyggere med lavere utdanning som er mer sårbare i en neoliberal, global verden. Det var akkurat disse gruppene som var en viktig bidragsyter til Brexit hvor motstand mot mer immigrasjon ble et av hovedtemaene i valgkampen (Moricony, Peri og Turati 2019, 340).

Det var sterke innslag av populisme i kampanjen for å få innbyggerne i Storbritannia til å stemme for å forlate EU. Det ble kommunisert budskap om å ta tilbake kontroll fra en EU-elite som ikke hadde kontakt med folket. Kampanjen ville mobilisere økonomisk marginaliserte velgere ved å bruke retorikk om anti-elite, nasjonalisme og ivaretagelse av

vanlige folk. Det var stort fokus på kostnadene ved medlemskap og trussel med de fire friheter, spesielt for arbeidsmarkedet (Jansen 2011, 82). Dette samsvarer med funn i denne oppgaven. I BES undersøkelsen før og etter folkeavstemmingen var det forskjell på de som var positive til fortsatt EU medlemskap og de som var negative til fortsatt EU medlemskap med tanke på tillitt til politikere, tillitt til eliten versus vanlige folk og holdning til immigrasjon.

I analysene med data fra BES finner en at de som støttet Brexit hadde en høyere skår på det å kjenne seg britisk eller det å kjenne seg engelsk enn de som ikke støttet Brexit. Den største forskjellen i skår var det i det å kjenne seg engelsk. Tema om trussel mot nasjonal suverenitet og nasjonal identitet var tydelig i kampanjene før folkeavstemmingen. Storbritannia, har som tidligere beskrevet, en sterk sammenheng mellom nasjonal identitet og skepsis til EU. I den multivariate logistiske regresjonsanalysen finner en at syn på om EU undergraver britisk identitet hadde større effekt på å predikere om en var i gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU, større effekt enn tillitt til eliten versus vanlige folk og syn på immigrasjon. Hvis deltakerne hadde maksimal skår på at de opplevde at EU undergravde britisk identitet, var det 98% sjanse for at de var i gruppen som sa de ville stemme nei til fortsatt medlemskap i EU, hvis de hadde laveste skår på denne variabelen var det bare 6% sjanse for at en var i gruppen som sa de ville stemme nei til fortsatt medlemskap. Hvis deltakerne hadde maksimal skår på negative holdninger til immigrasjon, var det 94% sjanse for at de var i gruppen som sa de ville stemme nei til fortsatt medlemskap i EU, hvis de hadde laveste skår på denne variabelen var det bare 17% sjanse for at en var i gruppen som ville stemme nei til fortsatt medlemskap. Hvis deltakerne hadde maksimal skår på at de opplevde at tilliten var større til vanlige folk enn til eliten, var det 98% sjanse for at de var i gruppen som sa de ville stemme nei til fortsatt medlemskap i EU, hvis de hadde laveste skår på denne variabelen var det bare 17% sjanse for at de var i gruppen som sa de ville stemme nei til fortsatt medlemskap.

Den tredje hypotesen i oppgaven var at opplevelse av hvordan britisk suverenitet er truet av EU, er en viktigere prediktor for innbyggernes holdning til fortsatt medlemskap i EU, sammenlignet med deres syn på innvandring og grad av politisk tillit. Regresjonsanalysen støtter nettopp dette, at syn på om EU truer britisk suverenitet er en viktig prediktor for syn på fortsatt medlemskap, men syn på om EU truer britisk suverenitet, holdninger til immigrasjon og tillit til vanlige folk versus eliten var alle egnet til å predikere om en var negativ til fortsatt medlemskap i EU. Dette støttes av tidligere forskning, blant annet viser Corbett i sin artikkel

fra 2016 til Kaufman sine analyser om hva som var viktig motivasjon for velgerne som stemte for å forlate EU og finner at identitet var viktigere enn økonomiske argumenter (Corbett 2016, 14).

Storbritannias folkeavstemning som ga ja til å forlate EU markerte et veiskille i landets historie. Til tross for en lang historie med skepsis mot EU i landet, der Storbritannia har vært mer negative til EU enn andre europeiske land, var resultatet likevel overraskende for mange. Populistiske budskap var sentrale før folkeavstemningen. Det har ikke vært sterke populistiske parti i Storbritannia, og motstanden mot EU har i stor grad vært håndtert innenfor det konservative partiet (van Kessel 2015, 144). Samtidig som det konservative partiet fikk en mer liberal leder i Cameron, vokste styrken til det EU-skeptiske og populistiske partiet UKIP (Ford og Goodwin 2014, 281). En finner i denne oppgavens analyser at populistiske budskap som tillitt til politikere, tillit til eliten versus vanlige folk og holdning til immigrasjon hadde effekt på å forklare hvorvidt man var i gruppen som sa de ville stemme ja til å forlate EU, men synet på om EU undergraver britisk identitet hadde større effekt på dette.

Medlemskapet i Storbritannia har hele tiden vært kontroversielt. Kritikerne til EU medlemskap har vært særlig opptatt av at parlamentet sin suverene stilling ble svekket (O'Neil, Fields og Share 2015, 84-85) (Heidar, Berntsen og Bakke 2013, 138-139). Videre er det i en artikkel av Vines (2015, 530-542) hevdet at mange briter har en ide om Storbritannia som ett eksepsjonelt tilfelle som land, og det britiske selvbildet har blant annet knyttet seg opp til deres parlamentariske historie. Storbritannia har vært en stor kolonimakt. En undersøkelse av YouGov fra 2014 viser at mer enn tre fjerdedeler av Storbritannias innbyggere er stolte over imperialismen og Storbritannia sin historie som kolonimakt (Dahlgreen, 2014). Motstanden har blant annet vist seg gjennom at Storbritannia ikke har innført EU sin felles valuta (euro). Innføring av euro har vært ett av EU sine prestisjeprosjekt etter år 2000. Frankrike, Tyskland, Spania og Nederland har innført euro. Storbritannia har videre vært skeptisk til å innføre EU-lover, fordi de mener dette bryter med deres system som tradisjonelt er bygget på sedvane. Storbritannia har eksempelvis ingen skreven konstitusjon, men lover, sedvanerett og en tradisjon som regnes som tilsvarende en skrevet konstitusjon (Heidar, Bentsen og Bakke 2013, 132).

Medias rolle i Brexit kampanjen har vært diskutert. Ut fra dataene er det ikke tydelige funn når det gjelder tid brukt på informasjonsinnhenting om politiske og aktuelle saker mellom de som sa de ville stemme ja og de som sa de ville stemme nei til å forlate EU.

Tidligere undersøkelser viser at 48% av alle artiklene publisert i de nasjonale avisene under Brexit-kampanjen inneholdt «leave-argumenter», mens kun 26% av artiklene inneholdt «remain-argumenter». I tillegg viser en undersøkelse at representanter for «leave-kampanjen» ble sitert i 74% av artiklene i motsetning til representanter for «remain-kampanjen» som ble sitert i 26% av artiklene (Levy, Aslan og Bironzo 2016, 5) (Reimert og Stray 2019). Analyser i denne oppgaven viser at de som ikke hadde bestemt seg for hva de ville stemme brukte minst tid på å hente inn informasjon om politiske og aktuelle saker i alle de informasjonskanaler som det ble spurt om, TV, radio, aviser, internett og samtale med andre, sammenlignet med de som hadde bestemt seg. Det kan se ut som at denne gruppen var mindre opptatt av å innhente informasjon for å kunne ta stilling til hva de skulle stemme. En kan spekulere i at media hadde en mindre rolle i å overbevise denne gruppen. Data i denne oppgaven sier ikke noe om medias rolle for de som hadde bestemt seg for hva de ville stemme, men ut fra tidligere forskning om skjevhet i innhold i medienes budskap, kan en spekulere i at det er flere som er blitt overbevist til å stemme nei til fortsatt medlemskap enn til å stemme ja til fortsatt medlemskap.

Sosiale medier og andre digitale plattformer har en økt betydning for hvor en finner nyheter, informasjon og hvordan en engasjerer seg i for eksempel politikk. Politiske ledere har sett viktigheten av å bruke disse mediene. Wilders i Nederland og Trump i USA har hatt suksess i bruk av sosiale medier og digitale plattformer, både ved måten de bruker disse mediene på, men kanskje enda viktigere ved at bruk av sosiale medier setter agendaen for tradisjonelle medier (Karpf 2017, 199). BES hadde ikke data spesifikt knyttet til respondentenes bruk av sosiale medier. Reuter har en rapport fra 26 land som viser at 51% oppgir at sosiale medier er kilde til nyhetsoppdatering og at 28% av de mellom 18 og 24 år oppgir det som sin hovedkilde til nyhetsoppdateringer (Newman et al. 2016, 7). Eksempelvis var det 13,1 millioner aktive brukere av Twitter i Storbritannia i 2016 (Benoit 2017). Det er vist at Twittermeldinger som har et høyt emosjonelt trykk blir mer lest og spredt videre, videre at folk responderer raskere på meldinger med et negativt budskap (Kim og Yoo 2012, 131) (Meffert et al. 2006, 44). Dette kan være med på å forklare hvorfor det var mest fokus på de negative konsekvensene av å fortsatt være medlem av EU, mer enn fordeler med fortsatt medlemskap. En av de tilgjengelige studiene har sett på hvordan «leave» og «remain» kampanjen brukte Twitter i oppkjøringen mot folkeavstemningen. Det var et større antall brukere av Twitter blant de som ønsket seg ut av EU, og EU-skeptikerne var også mer aktive i sin bruk av Twitter. Også det som ble postet på Instagram og Facebook formidlet i større grad

innhold med EU-skepsis, både intensiteten i innholdet var sterkere og antall poster var større, hos de som var for å forlate EU sammenlignet med de som var for fortsatt medlemskap (Mair et al. 2017, 29). Sosiale medier er velegnet til å formidle propaganda som er ment å påvirke. Rollen til sosiale media som maktfaktor i politiske beslutninger kan ikke ses bort fra.

Forskning på populisme har tradisjonelt ikke viet mye oppmerksomhet til medias rolle, men dette har endret seg. De Vreese og medarbeidere (2018, 429) skriver i sin artikkel at det kan være nyttig å se på medias rolle fra to synsvinkler, av media og gjennom media. I den første vil en hevde at media utøver sin egen type av populisme, gjennom å representere på vegne av folket og være kritiske til maktholderne. På mange måter samsvarer dette med journalistiske standarder på å være den «fjerde statsmakt» som kontrollerer og overvåker. Forfatterne hevder at dette kan i verste fall fungere som populistisk kommunikasjon fra politiske aktører. Den andre har fokus på hvilket budskap som bæres fram. Ved å være et forum for aktører med et populistisk budskap, kan media hjelpe til med å spre og legitimere innholdet. Den store forskjellen i andel artikler med «remain» og «leave» argumenter, gjør at en med denne bakgrunn må kunne anta at media hadde en rolle i ikke bare å synliggjøre budskapet til «leave» kampanjen, men også legitimere innholdet i kampanjen.

8.1 Svakheter ved studien

I oppgaven er det tatt utgangspunkt i at tillit til Det europeiske parlament og syn på grad av EU-forening er et indirekte mål på skepsis til EU. I de tilgjengelige datakilder er det ikke et konkret spørsmål om skepsis til EU. Videre ville en i oppgaven se på kjennetegn ved populismen som forklaringsfaktorer for variasjon i EU-skepsis. Kjernen i populismen er, som tidligere beskrevet, en appell til folket og en kritikk av eliten. Ofte ligger det en eksklusjon av andre grupper med motstand mot immigrasjon. En har funnet at mistillit til politiske styringsorgan er det mest robuste kjennetegn hos velgerne til populistisk parti på tvers av vesteuropeiske land. ESS hadde ikke inkludert spørsmål som kunne knyttes til kritikk av eliten eller tillit til «folket». Ut fra tilgjengelige variabler, var tillit til landet sine politikere, landets parlament og holdning til immigrasjon de variablene som i størst grad var mål på populisme i datasettet fra ESS. I datasettene fra BES er det flere variabler, mellom annet tillit til eliten versus vanlige folk, som kan brukes som et mål på det teoretiske begrepet populisme. Ut fra dette kan en stille spørsmål om den interne validiteten, særlig i datasettet fra ESS. Det

vil si om målene evner å representere de teoretiske begrepene, eller sagt på en annen måte; om variablene er et godt bindeledd til det en ønsket å studere.

Nasjonal identitet ser ut til å være en viktig forklaringsfaktor for variasjon i skepsis til EU. Det er ikke konkrete data på nasjonal identitet i datasettene fra ESS eller BES. Det har blitt forutsatt at skår på svaralternativene på spørsmål om en er emosjonelt knyttet til landet (ESS) og hvor en på en skala plasserer seg med tanke på britisk og engelsk identitet (BES) som et empirisk fenomen som faller inn under begrepet nasjonal identitet.

På en del av spørsmålene er det «huller» i datasettet, det vil si at data manglet delvis for en del av respondentene (missing). Det er ikke brukt metoder for å erstatte missing. Det er heller ikke gjort analyser for å undersøke om de som ikke har svart på ulike spørsmål skiller seg med hensyn på for eksempel sosiodemografiske variabler sammenlignet med de som har svart på de samme spørsmålene. Det er sjelden at det er helt tilfeldig hvilke personer en mangler data på, og missing kan ha medført skjevhet i resultatene.

I utvalgene fra ESS i 2018 var det 11,6% som hadde stemt på Nasjonal samling i Frankrike, 6,8% som hadde stemt på AFD i Tyskland og Frihetspartiet i Nederland og 15,7% på Podemos i Spania. Om en sammenligner resultat ved parlamentsvalg i 2017 for disse partiene, fikk Nasjonal samling 13,2 % av stemmene, AFD 12,6 % og Frihetspartiet 13 %, mens Podemos fikk 20% av stemmene ved parlamentsvalget i 2015. Utvalget som har deltatt i ESS undersøkelsen i 2018 har altså en skjevhet når en sammenligner med den populasjonen som har stemt ved parlamentsvalget. Skjevheten er mot at utvalgene har en lavere andel som oppgir at de har stemt på de populistiske partiene enn populasjonen som har deltatt ved parlamentsvalg. En kan derfor risikere at utvalget ikke representerer godt nok populasjonen sine holdninger til populistiske ideer og budskap.

Utdanningsvariablene er rekodet, da disse varierte fra land til land. Det er derfor usikkert om andelene mellom de ulike utdanningskategorier er sammenlignbare på tvers av landene.

Det vil også kunne hevdes at når det studeres sammenhenger mellom populisme og skepsis til EU, så er det de samme fenomener som studeres. Altså at populisme og skepsis til de overnasjonale strukturer som EU representerer er samme fenomen. Hvis dette var tilfelle, ville en kunne hevde at sammenhengene som er vist mellom EU skepsis og sterke populistiske budskap som motstand mot immigrasjon, lav tillitt til politikere er selvfølgelig. En mener at det er relevant å sette opp analyser slik det er gjort i denne oppgaven. Dette

begrunnes med blant annet tidligere forskning som viser at det er få felles karakteristika for velgerne til populistiske parti, partiene er ikke en felles europapolitikk og at en ikke finner noen faktorer som er robuste forklaringsfaktorer for oppslutning om populistiske parti på tvers av land, men mistillit til politiske styringsorgan har vært det som kommer nærmest en signifikant forklaringsvariabel på tvers av land (Rooduijn 2018, 362). Innholdet i begrepet populisme er også omdiskutert, og i denne oppgaven er det kjennetegn ved det populistiske budskapet som er analysert opp mot EU-skepsis. Det er i tillegg gjort korrelasjonsanalyser mellom uavhengige og avhengige variabler.

Analysene er gjort i ulike tverrsnittundersøkelser, en kan derfor ikke si noe om årsak-virkningsforhold, bare sammenhenger.

9. Oppsummering og konklusjon

Ved en folkeavstemning 23. juni 2016 stemte 52% av velgerne i Storbritannia ja til at landet skulle gå ut av EU. Det er gjort mye forskning for å forsøke å forstå dette resultatet. Et hovedspørsmål har vært om Storbritannia er et enestående tilfelle i det å ville melde seg ut av EU, eller om flere av medlemslandene i EU vil følge etter. Dette vil i så fall stå i motsetning til historien om EU så langt, som har vært en historie om økt samarbeid og integrasjon mellom medlemslandene, samt utvidelse i tall på medlemsland. I mange av medlemslandene har skepsis til EU vært nokså fremtredende, tradisjonelt har skepsisen vært sterkere i de nordeuropeiske landene sammenlignet med de søreuropeiske. Variasjon i skepsis til EU blir forklart på ulike måter i medlemslandene, men viktige forklaringsfaktorer er synet på hvordan EU påvirker eget land sin suverenitet og landets demokrati.

Skepsis til EU blant innbyggerne i Storbritannia har vært sterkere enn i nesten alle de øvrige medlemslandene i EU. Innbyggerne i Storbritannia har hatt en lavere følelse av europeisk identitet, og sammenhengen mellom nasjonal identitetsfølelse og skepsis til EU er sterkere blant innbyggerne her enn når en sammenligner med innbyggere i resten av medlemslandene i EU. Det er tenkt at dette har sammenheng med Storbritannias historie, kultur og geografi. Storbritannia har vært en sterk kolonimakt, og har fortsatt sterke bånd til tidligere koloniland gjennom Commonwealth of Nations. Videre påvirker Storbritannias parlamentariske historie landets forhold til EU. Storbritannias forhenværende statsminister Margareth Thatcher var tydelig imot innføring av mange reformer fra EU. Hun uttalte at «Alle parlaments mor skal ikke gi fra seg makt til Brussel».

Mange europeiske land har de siste tiårene opplevd økt oppslutning om populistiske partier. Noen av de populistiske partiene har motstand mot overnasjonale strukturer og globalisering som del av sitt program. EU sine viktige kjerneverdier med fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft innenfor unionen, står på denne måten i motsetning til det populistiske budskap.

Denne oppgaven studerte hvordan en kan forstå Brexit med bakgrunn i karakteriske ved de sterke populistiske trendene i mange europeiske land, og med bakgrunn i Storbritannias kultur og historie. Dette er relevant for å forstå hvordan Brexit vil påvirke framtiden til EU og hvilke konsekvenser det har for samholdet mellom andre medlemsland i EU.

I oppgaven er det brukt datasett fra European Social Survey (ESS) og British Election Study (BES). Man har sett på EU-skepsis, målt som tillit til Det europeiske parlament og synet på grad av forening i EU, i alle medlemsland i EU som har deltatt i ESS. Fem land, Frankrike, Tyskland, Nederland, Spania og Storbritannia er studert nærmere med tanke på i hvor stor grad karakteristika ved populisme (syn på innvandring, tillit til politikere) forklarer variasjon i EU-skepsis. To datasett fra BES, før og etter folkeavstemningen i Storbritannia i 2016, er brukt for å se på forskjeller på de som sa de ville stemme ja og de som hadde stemt ja til å forlate EU sammenlignet med de som sa de ville stemme nei og de som hadde stemt nei til å forlate EU. Variabler som nasjonal identitet, karakteristika ved populisme (tillit til politikere, innvandring, tillit til eliten versus vanlige folk) ble inkludert i analysene.

Analysene i oppgaven støtter opp om tidligere funn av at Storbritannia er det av medlemslandene i EU med sterkest EU-skepsis. Forklaringsfaktorene er sammensatt, både sosiodemografi, nasjonal identitetsfølelse og det som en med en samlebetegnelse vil kalle populisme ser ut til å bidra i å forklare variasjon i EU-skepsis. Selv om det er de samme forklaringsfaktorene som er viktige for å forklare variasjon i EU-skepsis i de fem landene som er studert (Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Nederland og Spania), kan det argumenteres for at Storbritannia er i en særstilling når det gjelder EU-skepsis. Velgere som sa de ville stemme for og stemte for å forlate EU oppga i større grad å kjenne seg engelske og britiske, de opplevde i sterkere grad at britisk suverenitet var truet av EU, at EU undergravde britisk identitet, hadde lavere tillitt til politikere og var mer skeptisk til innvandring enn de som ville stemme mot eller stemte mot å forlate EU. Syn på om EU undergraver britisk identitet hadde større effekt på å predikere hvorvidt man var i gruppen som sa man ville stemme for å forlate EU enn tillitt til politikere, tillitt til eliten versus vanlige folk og holdninger til immigrasjon.

I denne oppgaven konkluderes det med at samholdet mellom de resterende medlemslandene i EU ikke trenger å være truet av at Storbritannia har meldt seg ut. Tall fra EU barometeret støtter denne antagelsen ved at en finner en økning i tillit til EU i medlemslandene fra 2016 til 2018. Det kan spekuleres i at det er vesentlig å ha fokus på felles europeiske interesser og det som kan bygge opp om en europeisk identitet mer enn en nasjonal identitet for å sikre et fortsatt sterkt europeisk fellesskap. Hagtveit, professor i statsvitenskap, skriver om viktigheten av et europeisk fellesskap i sin kronikk i Aftenposten 2. Februar 2020. Han hevder at EU er det eneste organ som kan hevde europeiske interesser, ha styrke nok i miljøpolitikk, kunne «sivilisere» kapitalismen og stå imot de nye autoritære kreftene som for eksempel Le Pen i Frankrike og Orbán i Ungarn. Å arbeide med en felles

ideologi samtidig som en anerkjenner utfordringene til de gruppene som er mest truet av globalisering, vil være vesentlig for et styrket europeisk samarbeid. Å forstå at populismens fremvekst næres av betydelig uro og bekymring hos folk, er noe alle land og partier må ta på alvor.

I denne oppgaven har en brukt to survey undersøkelser (ESS og BES) for å se på hvilke faktorer som hadde betydning for utfallet av folkeavstemningen om EU medlemskap i Storbritannia. Men det er sentralt for å forstå Brexit også å forstå den kontekst folkeavstemningen ble gjort i. Mange vil kunne hevde at folkeavstemningen var en del av et politisk spill som Cameron brukte for å sikre innflytelse og makt til det konservative partiet. Videre vil en anta, som også diskutert i denne oppgaven, at medias rolle var viktig for utfallet.

10. Litteraturliste

- Aale, Per Kristian. 2017. «Geert Wilders vil forby koranen, stenge alle moskeer og stoppe innvandringen fra muslimske land. Nå er han Nederlands mest populære politiker». *Aftenposten* 25.01.2017. <https://www.aftenposten.no/verden/i/Kgaq4/geert-wilders-vil-forby-koranen-stenge-alle-moskeer-og-stoppe-innvandringen-fra-muslimske-land-naa-er-han-nederlands-mest-populaere-politiker>
- Andresen, Nils August. 2019. «Om å bygge en nasjon.» *Minerva* 95 (1):4-5.
- Bakke, Elisabeth. 1995. «Mot en europeisk identitet?» *Tidsskrift for samfunnsforskning* (4): 467-493.
- Belanger, Erik. 2017. «Political trust and voting behaviour.» I *Handbook on political trust*, redigert av Sonja Zmerli og Tom W.G. van der Meer, 242-245. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Benoit, Ken, 2017. «The Brexit Debate through Social Media: Deliberative Discussion, or Deliberate Dysfunction?». London School of Economics and Political Science. Video. 08:50. 27.2.2017. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/02/27/the-brexit-debate-through-social-media-deliberative-discussion-or-deliberate-dysfunction/>
- Bonikowski, Bart. 2017. «Ethno-nationalist populism and the mobilization of collective resentment.» *The British Journal of Sociology* (68): 181-213.
- British Broadcasting. «David Cameron speech: UK and the EU.» Video. 29:45, 23.1.2013. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-21013771>
- British Broadcasting. 2015. «Results. Conservatives win 12-seat majority». Lest 6. Juni 2020. <https://www.bbc.com/news/election/2015/results>
- British Broadcasting. 2017. «Results. Election ends in Hung Parliament». Lest 6. Juni 2020. <https://www.bbc.com/news/election/2017/results>
- British Election Study. 2020. «Get started». Lest 2. April 2020. <https://www.britishelectionstudy.com/get-started/#.XtyWGXduJyE>

- Brysk, Alison, Craig Parsons og Wayne Sandholtz, 2002. «After Empire: National Identity and Post-colonial Families of Nations.» *European Journal of International Relations* 8 (2): 267-305.
- C-span.org. 2016. «Donald Trump Campaign Rally in Jackson, Mississippi.» Video. 7:05, 24.8.2020. <https://www.c-span.org/video/?c4623272/user-clip-donald-trump-campaign-rally-jackson-mississippi>
- Carl, Noah, James Dennison og Geoffrey Evans. 2019. «European but not European enough: An explanation for Brexit.» *European Union Politics* 20 (2): 282-304.
- Corbett, Steven. 2016. «The Social Consequences of Brexit for the UK and Europe: Euroscepticism, Populism, Nationalism, and Societal Division.» *The International Journal of Social Quality* 6 (1): 11-31.
- Dahlgreen, Will. 2014. «The British empire is ‘something to be proud of’». YouGov, 26 juli 2014. (Lest 13/10/2019). <https://yougov.co.uk/topics/politics/articlesreports/2014/07/26/britain-proud-its-empire>
- De Vreese, Claes, Frank Esser, Toril Aaberg, Carsten Reinemann og James Stanyer. 2018. «Populism as an Expression of Political Communication Content and Style: A New Perspective». *The International Journal of Press/Politics* 23(4): 423-438.
- De Vries, Cathrine. 2018. *Euroscepticism and the future of european integration*. Oxford: Oxford University Press.
- Decker, Frank. 2016. «The ‘alternative for Germany’: factor behind its emergence profile of a new right-wing populist party. » *German politics and society* 34 (2): 1-16.
- Drakos, Konstantinos, Christos Kallandranis og Socratis Karidis. 2019. «Determinants of trust in Institutions in times of Crisis: Survey-Based Evidence from the European Union.» *Journal of Common Market Studies* 57 (6): 1228–1246.
- Eatwell, Roger og Matthew Goodwin. 2018. *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*. London: Penguin Random House.
- Ekern, Simen. 2017. *Folket, det er meg. Den Europeiske høyrepopulismens vekst og framtid*. Oslo: Spartacus Forlag AS.

- Engesser, Sven, Nicole Ernst, Frank Esser og Florin Buchel. 2017. «Populism and social media: how politicians spread a fragmented ideology.» *Information, Communication & Society* 20 (8): 1109–1126.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2010. *Ethnicity and Nationalism, third edition*. London: Pluto Press.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2015. «Vi er alle nasjonalister.» *Verdens Gang* 17.12.2015.
<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/ldkRL/vi-er-alle-nasjonalister>
- Europe.eu. 2020. «Goals and values of EU.» https://europa.eu/european-union/about-eu_en. Lest 21. Mai 2020.
- European Commission. 2019. «Standard Eurobarometer 91 Spring 2019.» Lest 5. Juni 2020.
<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/>
- European Parliament. 2019. «European election results.» Lest 5. Juni 2020.
<https://europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/united-kingdom/2019-2024/>
- European Social Survey. 2020. «About the European Social Survey European Research Infrastructure – ESS ERIC. Lest 1. april 2020. <https://www.europeansocialsurvey.org/about/>
- Evans, Geoffrey og Jonathan Mellon. 2019. «Immigration, Euroscepticism, and the rise and fall of UKIP.» *Party Politics* 25 (1):76-87.
- Ford, Robert og Matthew Goodwin. 2014. «Understanding UKIP: Identity, Social Change and the Left Behind». *The Political Quarterly* 85 (3): 277-284.
- Fossen, Cato, Johan Settem og Lilla Sølhusvik. 2018. «Sylvi Listhaug forsvarer terror-utspillet som felte henne: Sier Støre fikk henne til å gråte.» <https://www.nrk.no/norge/listhaug-forsvarer-terror-utspillet-hevder-store-fikk-henne-til-a-grate-1.14259409>
- Gallagher, Michael, Michael Laver og Peter Mair. 2011. *Representative government in modern Europe*. New York: McGraw-Hill.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.

- Goodwin, Matthew og Caitlin Milazzo. 2014. «Who will stay loyal to UKIP in 2015.» British Election Study. <https://www.britishelectionstudy.com/bes-resources/guest-blog-by-matthew-goodwin-and-caitlin-milazzo-who-will-stay-loyal-to-ukip-in-2015/#.XtvWaHduJyE>
- Goodwin, Matthew and Caitlin Milazzo. 2015. *UKIP: Inside the Campaign to Redraw the Map of British Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodwin, Matthew og Oliver Heath. 2016a. «The 2016 referendum, Brexit and the left behind: An aggregate-level analysis of the result.» *The Political Quarterly* 87 (3):323–332.
- Goodwin, Matthew og Oliver Heath. 2016b. «Brexit, Populism and the 2016 UK Referendum to Leave the EU.» *Comparative Politics Newsletter* 26 (2):113-116.
- Gusterson, Hugh. 2017. «From Brexit to Trump» *Journal of the American Ethnological Society*. 2017 44 (2):209-214.
- Haugsgjerd, Atle. 2019. «Moderation or radicalisation? How executive power affects right-wing populists' satisfaction with democracy.» *Electoral Studies* 57: 31-45.
- Hawkins, Kirk, Ryan Carlin, Levente Littvay og Cristbobal Kaltwasser. 2019. *The Ideational Approach to Populism: Extremism and Democracy*. New York: Routledge.
- Heidar, Knut, Einar Berntzen og Elisabeth Bakke. 2013. *Politikk i Europa*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henley, Jon. 2018. «Theresa mays brexit deal: everything you need to know.» *The Guardian*, 15. November 2018 (lest 13/10/2019).
<https://www.theguardian.com/politics/2018/nov/14/theresa-mays-brexit-deal-everything-you-need-to-know>
- Hobolt, Sara. 2016. «The Brexit vote: a divided nation, a divided continent.» *Journal of European Public Policy* 23 (9): 1259-1277.
- Hobsbawm, Eric. 1992. *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge: Canto.
- Karpf, David. 2017. «Digital politics after Trump.» *Annals of the International Communication Assosiation*, 41(2): 198-207.

- Kim, Jihie og Jaebong Yoo. 2012. «Role of sentiment in message propagation: Reply vs. retweet behavior in political communication». *2012 International Conference on Social Informatics*. Lusanne: 131-136.
- Kioupkiolis, Alexandros. 2016. «Podemos: the ambiguous promises of left-wing populism in contemporary Spain.» *Journal of Political Ideologies* 21 (2): 99-120.
- Kleven, Øyvinn. 2016. «Nordmenn på tillittstoppen i Europa.» *Samfunnsspeilet* (2): 13-18.
- Jagers, Jan og Stefaen Walgrave. 2007. «Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium.» *European journal of Political Research* 46 (3): 319-345.
- Jansen, Robert. 2011. «Populist mobilization: A new theoretical approach to populism.» *Sociological Theory* 29(2): 75–96.
- Jones, Alistair. 2007. *Britain and the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Jupskås, Anders. 2017. «Feilslått kritikk av populismebegrepet.» *Nytt norsk tidsskrift* 34 (4): 402-418.
- Langberg, Øystein. 2016. «Camerons avtale er i boks – nå starter EU-kampen for alvor i Storbritannia.» *Aftenposten*, 19.2.2016.
<https://www.aftenposten.no/verden/i/ppRw/camerons-avtale-er-i-boks-naa-starter-eu-kampen-for-alvor-i-storbritannia>.
- Le Duc, Lawrence. 2003. *The Politics of Direct Democracy: Referendums in Global Perspective*. Peterborough: Broadway Press.
- Levy, David, Billur Aslan og Diego Bironzo. 2016. *UK Press Coverage of the EU referendum*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Lote, Philip, Erlend Kinn, Stian Haraldsen, Signe Karin Hotvedt. 2019. «Ytre høyre-partiet VOX blir dobbelt så store i Spania.» *NRK*, 10.11.2019. <https://www.nrk.no/urix/ytre-hoyre-partiet-vox-blir-dobbelt-sa-store-i-spania-1.14776687>
- Lubbers, Marcel, Gijsberts Merove og Scheepers Peer. 2002. «Extreme right-wing voting in Western Europe.» *European journal of political research* 41 (3): 345-378.

- McLaren, Lauren. 2017. «Immigration, national identity and political trust in European democracies.» *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43 (3): 379-399.
- MacLeavy, Julie. 2018. «Women, equality and the UK's EU referendum: locating the gender politics of Brexit in relation to the neoliberalising state.» *Space and Polity* 22 (2): 205–223.
- Mair, Juhn, Tor Clark, Neil Fowler, Raymond Snood og Richard Tait. 2017. *Brexit, Trump and the Media*. Bury St Edmunds: Abramis academic publishing.
- Meffert, Michael, Sungeun Chung, Amber Joiner, Lea Waks, og Jennifer Garst. 2006. «The effects of negativity and motivated information processing during a political campaign». *Journal of Communication*, 56 (1): 27-51.
- Midtbø, Tor. 2013. *Regresjonsanalyse for Samfunnsvitere. Med eksempler i SPSS*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moricony, Simone, Giovanni Peri og Riccardo Turati. 2019. «Immigration and voting for redistribution: Evidence from European elections.» *Labour Economics* 61: 325-344.
- Mouffe Chantal. 2005. «The 'End of Politics' and the Challenge of Right-Wing Populism.» I *Populism and the Mirror of Democracy*, redigert av Fransisco Panizza, 50-72. London: Verso.
- Mudde, Cas og Cristo'bal Rovira Kaltwasser. 2013. «Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America.» *Government and Opposition*, 48 (2): 147–174.
- Mudde, Cas og Cristo'bal Rovira Kaltwasser. 2017. *Populism. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Mudde, Cas 2004 «The populist Zeitgeist.» *Government and opposition*. 39(4): 541-563.
- Mudde, Cas. 2007. *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge university press.
- Muller-Peters, Anke. 1998. «The significance of national pride and national identity to the attitude toward the single European currency: A Europe-wide comparison». *Journal of Economic Psychology* 19 (6): 701-719.

- Nedrebø, Tore. 2010. «Past and Present Sources of European Union. A comparative Historical-Institutionalist Analysis». Doctor Thesis, UiB. Hentet fra http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3989/Dr.thesis_Tore%20Nedrebo.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Newman, Nic, Richard Fletcher, David Levy og Rasmus Nielsen. 2016. *Reuters Institute Digital News Report 2016*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- O'Neil, Patrick, Karl Fields og Don Share. 2015. *Cases in comparative politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- O'Reilly, Jacqueline. 2016. «The fault lines unveiled by Brexit.» *Socio-Economic Review*, 14 (4), 808–814.
- Orriols, Lluís, Guillermo Cordero. 2016. «The breakdown of the Spanish Two-Party System: The Upsurge of Podemos and Ciudadanos in the 2015 General election.» *South European Society and Politics* 21 (4): 469-492.
- Papadopoulos, Yannis. 2013. *Democracy in Crisis? Politics, Governance and Policy*. New York: Red Globe Press.
- Recchi, Ettore. 2017. «The engine of 'Europeanness'? : free movement, social transnationalism and European identification.» I *Modern Studies in European Law*, redigert av Daniel Thym, 135-148. London: Hart.
- Recchia, Stefano og Nadia Urbinati. 2009. *A Cosmopolitanism of Nations*. Princeton: Princeton University Press
- Regjeringen.no. 2020. «Kort om EU og EUs historie.» Oppdatert 22.04.2014. <https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/fakta-11259/kort-om-eu/id685170/>
- Reimert, Per og Einar Stray. 2019. «Britisk mediedekning av brexit påvirket valget.» *Journalen*. Lest 1.5.2020. <https://journalen.oslomet.no/2019/05/britisk-mediedekning-av-brexit-pavirket-valget>
- Rooduijn, Matthijs. 2018. «What unites the voter bases of populist parties? Comparing the electorates of 15 populist parties.» *European Political Science Review* 10 (3): 351-368.

- Sakki, Inari. 2016. «Raising European Citizens: Constructing European Identities in French and English Textbooks.» *Journal of Social and Political Psychology* 4(1):444-472.
- Sayyid, Salman. 2018. «Islamophobia and the Europeanness of the Other Europe.» *Patterns of Prejudice* 52(5): 420-435.
- Schütze, Robert. 2012. *An Introduction to European Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skjervold, Helle og Vibeke Buan. 2013. «Cameron spiller et høyt spill om EU.» Aftenposten 23.1.2013. <https://www.aftenposten.no/verden/i/rAPgm/cameron-spiller-et-hoeyt-spill-om-eu>
- Smith, Elliot. 2019. «They don't know we're here': In Britain's most pro-Brexit town, voters are still angry and disillusioned.» Publisert 28. November 2019 3:27. Lest 1. Mai 2020. https://www.cnn.com/2019/11/28/in-boston-britains-most-pro-brexit-town-voters-are-fed-up.html?_source=iosappshare|com.flipboard.flipboard-ipad.ShareExtension
- Staff, Toi. 2016. «Le Pen Vows to Ban Kippas, All 'Religious Symbols,' in Public if Elected.» Times of Israel, 16. Oktober 2016. Lest 1 mai 2020. www.timesofisrael.com/le-pen-vows-to-ban-kippas-all-religious-symbols-in-public-if-elected/.
- Startin, Nicolas. 2015. «Have We Reached the Tipping Point? The Mainstreaming of Euroscepticism in the UK». *International Political Science Review* 36 (3): 311-323.
- Store Norske Leksikon. 2020a. «Brexit». Oppdatert 30.1.2020. <https://snl.no/Brexit>.
- Store Norske Leksikon. 2020b. «Storbritannias historie». Oppdatert 22.5.2020. https://snl.no/Storbritannias_historie.
- Swales, Kirby. 2016. *Understanding the Leave vote*. London: NatCen Social Research.
- Topaloff, Liubomir. 2017. «The Rise of Referendums: Elite Strategy or Populist Weapon?» *Journal of Democracy* 28 (3): 127-140.
- Usherwood, Simon og Nick Startin. 2013. «Euroscepticism as a Persistent Phenomenon» *Journal of Common Market Studies*. 51 (1): 1-16.
- Van der Meer, Tom. 2017. «Political Trust and the «Crisis of Democracy.» I *Oxford Research Encyclopedia Politics*: 1-22.

- van Kessel, Stijn. 2015. *Populist parties in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Vines, Emma. 2015. «A Common Appeal: Anglo-British Nationalism and Opposition to Europe, 1970-1975». *Australian Journal of Politics and History*, 61 (4): 530-545.
- Walker, Nigel. 2019. *Brexit timeline: events leading to the UKs exit from the european union*. London: House of commons library.
- Wellings, Ben. 2002. «Empire-nation: National and Imperial Discussions in England». *Nations and Nationalism* 8 (1):95-109.
- Østerud, Øyvind. 1994. *Hva er nasjonalisme?* Oslo: Universitetsforlaget